

Ερευνητικό Πρόγραμμα

«Πρόσβαση στην Ανώτατη Εκπαίδευση.

Μελέτη των κοινωνικών, εκπαιδευτικών και θεσμικών διαστάσεων της ζήτησης τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, των προβλημάτων και των πολιτικών ικανοποίησής της – μία Συγκριτική και εμπειρική προσέγγιση»

“Access to Higher Education.

A study of the social, educational and institutional dimensions of demand for and supply of higher education in Greece.

Problems and policies in comparative-historical and empirical perspective.”

ΔΡΑΣΗ 5 - Πολιτικές αντιμετώπισης της ζήτησης τριτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα. Μια ιστορική συγκριτική μελέτη

Κώστας Αγγελάκος

**ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΣΤΑ ΑΕΙ
(1964-2013)**

ΑΘΗΝΑ 2015

«**ΘΑΛΗΣ-ΕΚΠΑ Πρόσβαση στην Ανώτατη Εκπαίδευση.** Μελέτη των κοινωνικών, εκπαιδευτικών και θεσμικών διαστάσεων της ζήτησης Τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, των προβλημάτων και των πολιτικών ικανοποίησής της – μια Συγκριτική και εμπειρική προσέγγιση»

MIS: 375728

Επιστημονικός Υπεύθυνος: Ομοτ. Καθηγητής Δημήτριος Ματθαίου

Ερευνητική Ομάδα Υπεύθυνη για τη Δράση 6: Ε.Ο. ΕΚΠΑ 1

Συντονιστής: Δημήτριος Ματθαίου, Ομ. Καθηγητής

Μέλη ΚΕΟ

Κωνσταντίνος Φασούλης, Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών

Αθανάσιος Γκότοβος, Καθηγητής Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Κωνσταντίνος Αγγελάκος, Επίκουρος Καθηγητής Ιόνιου Πανεπιστημίου

Loucas Petronicolos, Associate Professor, Department of Educational Leadership and Policy, University of Wisconsin – Oshkosh

Μέλη ΟΕΣ

Ιωάννης Ρουσσάκης, Δρ Επιστημών Αγωγής με ειδίκευση στη Συγκριτική Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Πολιτική, Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής, Εκπαιδευτικός.

Αντωνία Σαμαρά, Δρ. Επιστημών της Αγωγής με ειδίκευση Συγκριτική Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Πολιτική, Εκπαιδευτικός .

Χαρίκλεια Ματθαίου, Ερευνήτρια, Εκπαιδευτικός

Michael Tomlinson, Lecturer, University of Southampton

Risto Rinne, Professor, University of Turku

Hans-Georg Kotthoff, Professor, Pädagogische Hochschule Freiburg

Marie Duru-Bellat, Professeur de Sociologie à Sciences Po Paris, chercheur à l'Observatoire Sociologique du Changement (OSC-CNRS)

ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΛΟΓΟΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΣΤΑ ΑΕΙ (1964-2013)

Α΄ ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ

Το ζήτημα της λειτουργίας του Λυκείου και της πρόσβασης στην ανώτατη εκπαίδευση αποτελεί σημαντική παράμετρο της εκπαιδευτικής πολιτικής στην Ελλάδα γιατί επηρεάζει άμεσα τόσο την εκπαιδευτική διαδικασία όσο και την ευρύτερη λειτουργία της οικονομίας και της κοινωνίας. Η δομή και το περιεχόμενο της λυκειακής βαθμίδας καθώς και η επιλογή ή αλλαγή του τρόπου πρόσβασης στην ανώτατη εκπαίδευση συνδέεται άμεσα με συγκεκριμένες ιδεολογικές θέσεις για τον ρόλο της εκπαίδευσης ως υποσυστήματος του ευρύτερου κοινωνικοοικονομικού συστήματος. Η διαδικασία αυτή αντιμετωπίστηκε ιστορικά λιγότερο ως παιδαγωγικό ζήτημα που θα αποτύπωνε την ποιότητα της λειτουργίας των χαμηλότερων βαθμίδων της εκπαίδευσης και περισσότερο ως κοινωνικοπολιτικό ζήτημα με την επιλεκτική λειτουργία των εξετάσεων και την καθιέρωση του «κλειστού» αριθμού» (numerus clausus) εισακτέων να ανάγεται σε κυρίαρχο στοιχείο συνοδευόμενο από τις αρχές νομιμοποίησής του («ισότητα ευκαιριών», «αξιοκρατία») (Κυρίδης, Α. 1997).

Η πραγματικότητα αυτή συνδέθηκε από τη μια πλευρά με την ανάγκη των ατόμων για επαγγελματική και κατ' επέκταση κοινωνική άνοδο η οποία ήταν δυνατό να επιτευχθεί μέσω της εισαγωγής και ολοκλήρωσης των σπουδών στην ανώτατη εκπαίδευση (Κοντογιαννοπούλου-Πολυδωρίδη Γ. (1996). Από την άλλη ενισχυόταν και από την κυρίαρχη πολιτική θέση (που διατυπώθηκε ρητά στην εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1964) ότι το υψηλό επίπεδο εκπαίδευσης του ανθρώπινου δυναμικού αλλά και το ερευνητικό έργο στην ανώτατη εκπαίδευση θα αποτελούσαν σημαντικούς μοχλούς οικονομικής ανάπτυξης της χώρας (Μπουζάκης, Σ. 2001).

Σε αυτή την ιστορική πορεία ακολουθήθηκαν, όπως σε πολλά εκπαιδευτικά συστήματα, δύο δρόμοι. Μέχρι τη δεκαετία του '70 υπήρχαν συνεχείς ενδιάμεσες και εσωτερικές εξεταστικές διαδικασίες (προαγωγικές, απολυτήριες, μεταξύ Δημοτικού και Γυμνασίου κτλ.) που σε συνδυασμό με τις εξετάσεις εισαγωγής στα Α.Ε.Ι. λειτουργούσαν ως «φίλτρα» περιορισμού του αριθμού αποφοίτων της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Από τις αρχές της δεκαετίας του '80 και ιδιαίτερα τη δεκαετία του '90 (με την παράλληλη αύξηση των τμημάτων και σχολών στα Α.Ε.Ι.) τα «φίλτρα» αυτά σταδιακά αφαιρούνται οπότε επιλέγεται ο δρόμος της αναγόρευσης των τελικών εξετάσεων για τα Α.Ε.Ι. στο κύριο πεδίο επιλογής, όχι μόνο των μελλοντικών φοιτητών αλλά και των κατόχων απολυτηρίου της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης (Σιάνου-Κύργιου, Ε. 2006).. Την ίδια περίοδο το παράλληλο εκπαιδευτικό δίκτυο της τεχνικής εκπαίδευσης ουσιαστικά περιθωριοποιείται, αφού τόσο το μαθητικό δυναμικό εγκλωβίζεται στον «μονόδρομο» των εξετάσεων για τα Α.Ε.Ι. μέσω των Γενικών Λυκείων όσο και οι κυβερνητικές επιλογές λειτουργούν υπονομευτικά, για οικονομικούς και ιδεολογικούς λόγους, σε κάθε προσπάθεια αναβάθμισης της τεχνικής εκπαίδευσης (χαρακτηριστικό, το παράδειγμα του Πολυκλαδικού Λυκείου).(Δημαράς 2012)

Αυτή την μακρά περίοδο αρθρώνεται ένας δημόσιος λόγος για το ζήτημα της πρόσβασης ο οποίος στην πρώτη χρονική περίοδο εμφανίζεται αποσπασματικός και ετερόκλητος ,σταδιακά ,όμως, προσλαμβάνει σαφή και ευδιάκριτα χαρακτηριστικά που αποτυπώνονται σε συγκεκριμένους «κοινούς τόπους». Πολιτικοί φορείς ,συνδικαλιστικές οργανώσεις εκπαιδευτικών αλλά και ημερήσιος, περιοδικός και ηλεκτρονικός Τύπος «αναγορεύουν» στο δημόσιο λόγο τους το ζήτημα της πρόσβασης στην Ανώτατη εκπαίδευση σε σημαντικό ζήτημα της εκπαιδευτικής πολιτικής το οποίο διαχειρίζονται ανάλογα με τις συγκυριακές σκοπιμότητες ή με φαντασιακού, μάλλον, χαρακτήρα στοχεύσεις ή εμμονές. Ιδιαίτερα, όμως, μετά την 15/ετή διατήρηση του συστήματος των «δεσμών» ο δημόσιος λόγος γύρω από ζήτημα της πρόσβασης στην Ανώτατη εκπαίδευση περιστρέφεται και καθιλώνεται γύρω από τον αριθμό των εξεταζόμενων μαθημάτων ενώ άλλες σημαντικές πτυχές της εκπαιδευτικής διαδικασίας αντιμετωπίζονται με επιδερμικό και συνθηματικό τρόπο.

Β' ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΤΟΥ 1964 ΕΩΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΤΟΥ 1976: ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΤΗΣ ΣΤΑΔΙΑΚΗΣ ΔΙΑΜΟΡΦΩΣΗΣ «ΚΟΙΝΩΝ ΤΟΠΩΝ» ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΗΝ ΑΝΩΤΑΤΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Β1.Ο ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΣΗΜΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗ ΤΟΥ 1964

Η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1964 θέτει για πρώτη φορά το ζήτημα του «Ακαδημαϊκού Απολυτηρίου», πρόταση που με ανάλογη ορολογία («Εθνικό Απολυτήριο») θα επανέλθει στο δημόσιο λόγο για την πρόσβαση μετά το 1990. Αναλυτικότερα ο όρος «Ακαδημαϊκό Απολυτήριο»¹ κυρίως μέσα από την ανάλυση των Πρακτικών της Βουλής, εμπεριέχει τα πρώτα δείγματα θέσεων που θα μορφοποιηθούν σταδιακά ως «κοινοί τόποι» στο δημόσιο λόγο για το ζήτημα της πρόσβασης στην Ανώτατη Εκπαίδευση.

Ειδικότερα το πρώτο δείγμα συνδέεται με τη σαφή πολιτική επιλογή για μεταφορά της διαδικασίας των εξετάσεων από τα Πανεπιστήμια στο Υπουργείο Παιδείας με τη συνεργασία κυρίως των εκπαιδευτικών της Δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Η επιλογή αυτή δικαιολογείται με την επίκληση της ανάγκης «διά να απαλλαγούν τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα από τον δυσβάστακτον φόρτον του Εισιτηρίου Διαγωνισμού, εις τον οποίον μετέχουν κατ' έτος χιλιάδες υποψηφίων, καθώς και οι υποψήφιοι φοιτηταί από το μαρτύριον των κατά την ιδίαν περίοδον πολλαπλών καταπονητικών εξετάσεων εις διαφόρους Σχολάς των Αθηνών και της Θεσσαλονίκης»² αλλά και το γεγονός ότι «Οι Καθηγηταί των Ανωτάτων Σχολών δεν θα αναλίσκουν πλέον τον χρόνον και τας δυνάμεις των εις την διόρθωσιν μυριάδων γυμνασιακών γραπτών, τα αποτελέσματα θα εκδίδονται εντός συντομωτάτου χρονικού διαστήματος, και θα δύναται να διατίθεται ολόκληρον το διδακτικόν Ακαδημαϊκόν Έτος εις τον κύριον προορισμόν του, την διδασκαλίαν και τας ασκήσεις των φοιτητών.»³

Εκτός από το φόρτο και την εξάντληση των διαγωνιζομένων που «θα υφίστανται άπαξ μόνον την δοκιμασίαν και δεν θα ταλαιπωρούνται με πολλαπλές εξετάσεις»⁴ προβάλλονται και εκπαιδευτικοί λόγοι για τους οποίους προτείνεται η καθιέρωση του Ακαδημαϊκού Απολυτηρίου. Τέτοιοι λόγοι είναι η συνειδητή επιλογή των διαγωνιζομένων να αντιμετωπίζουν απαιτητικές εξετάσεις» οι οποίοι «δεν θα προσέρχονται του λοιπού διά την απόκτησιν του Ακαδημαϊκού Απολυτηρίου παρά μόνον όσοι αισθάνονται τον εαυτόν των ικανόν να υποστούν δυσχερείς εξετάσεις» αλλά και η επικέντρωση της εξεταστέας ύλης «επί των διδαχθέντων εις το Λύκειον κυρίων μαθημάτων.»⁵ Αυτά ενισχύονται από τη θέση ότι «θα εξετάζονται και θα βαθμολογούνται από τους φυσικούς κριτάς των, τους καθηγητάς της Δευτεροβαθμίου (Μέσης) Εκπαιδύσεως υπό την εποπτείαν Πανεπιστημιακών Διδασκάλων.»⁶ Εξάλλου αυτή η θέση διαχωρίζει το ρόλο Μέσης και Ανώτατης εκπαίδευσης

¹ Εισηγητική Έκθεσις του Ν.Δ. 4379/1964, «Περί οργανώσεως και διοικήσεως της Γενικής (Στοιχειώδους και Μέσης) Εκπαιδύσεως», άρθρο 13.

² Εισηγητική Έκθεσις του ΝΔ 4379/1964, 1.4 Το Ακαδημαϊκόν Απολυτήριον)

³ Ομοίως ό.π.

⁴ Ομοίως ό.π.

⁵ Ομοίως ό.π.

⁶ Ομοίως ό.π.

επιχειρηματολογώντας ότι «οι μαθηταί θα εξετασθούν εις εκείνα τα μαθήματα τα οποία έχουν διδαχθή. Αυτή είναι η τιμία πράξις. Και θα εξετασθούν επίσης από εκείνους, οι οποίοι τους εδίδαξαν, υπό την εποπτείαν καθηγητών των ανωτάτων σχολών. Η αρμοδιότης των ανωτάτων σχολών έρχεται, όταν οι νέοι εισέλθουν εις τα ανώτατα ιδρύματα. Εάν είναι ανεπαρκής η μόρφωσις των αποφοίτων του Λυκείου ή θα βελτιωθή εις το Πανεπιστήμιον, ή το κράτος ας βελτιώση την μέσην παιδείαν. Ένα δεν δύναται: Νά προδίδη την νεότητα (Χειροκροτήματα εκ της συμπολιτεύσεως).⁷

Στο ζήτημα αυτό επικεντρώνεται και η τοποθέτηση του Υπουργού Παιδείας κατά τη διάρκεια της συζήτησης του νομοσχεδίου στη Βουλή στην οποία αναφέρει, θέτοντας το θέμα σε ηθική βάση ότι «Το επιχείρημα ότι οι απόφοιτοι του Λυκείου θα έπρεπε να εξετασθούν από άλλους, εκτός εκείνων οι οποίοι τους εδίδαξαν, αυτό το επιχείρημα είναι απαράδεκτον. Όπως γενικώς είναι απαράδεκτον το γεγονός, το οποίον συμβαίνει σήμερα, άλλα να διδάσκονται εις το Γυμνάσιον οι μαθηταί και άλλα να εξετάζονται εις τας εισιτηρίους των ανωτάτων σχολών. Είναι προδοσία της νεότητος (Χειροκροτήματα εκ της συμπολιτεύσεως). Το κράτος έχει την μέσην παιδείαν από την οποίαν προέρχονται.»⁸ Συνδέεται μάλιστα το εγχείρημα με το ζήτημα της ανάπτυξης των φροντιστηρίων εφόσον «είναι στοιχειώδες, είναι ζήτημα και λογικής και ηθικής τάξεως οι νέοι να εξετάζονται εις εκείνα τα μαθήματα, τα οποία εδιδάχθησαν. Άλλως το κράτος ομολογεί αναξιότητα και καθιερώνει τα ιδιωτικά φροντιστήρια ως μοναδικόν μέσον διδασκαλίας της Ελληνικής νεότητος» (Χειροκροτήματα).⁹ Την πρόθεση αυτή επικυρώνει με χαρακτηριστικό ύφος η δήλωση του κύριου εισηγητή των αλλαγών αυτών ο οποίος τονίζει την αδήριτη ανάγκη «να απαλλάξουμε τα παιδιά μας από το ‘καθαρήριο πυρ’ των Φροντιστηρίων, που είναι υποχρεωμένα να το υποστούν για ν’ αξιωθούν να μπου (εάν μπου) στον πανεπιστημιακό παράδεισο» (Παπανούτσος 1965, σελ. 79).

Το δεύτερο δείγμα αναφέρεται στην εμφατική πολιτική θέση η οποία θα κυριαρχήσει σταδιακά για ισότητα των διαγωνιζομένων εφόσον «θα κρίνονται επί των αυτών ζητημάτων, εις πάσαν περίπτωσιν, και με τα αυτά μέτρα. Θα αποκτούν δε ένα και μόνον τίτλον σπουδών, ο οποίος θα δίδη σαφή την εικόνα των επιδόσεών των.»¹⁰ Η δέσμευση για ισότιμη και αδιάβλητη αξιολόγηση των διαγωνιζομένων υλοποιείται με τη θέσπιση, για πρώτη φορά, των διαδικασιών διεξαγωγής των εξετάσεων με κεντρικό έλεγχο που προσλαμβάνει τη μορφή που διατηρείται μέχρι σήμερα. Ειδικότερα ρυθμίζονται ζητήματα όπως η συγκρότηση της Κεντρικής Επιτροπής και των τοπικών επιτροπών εξετάσεων, ο καθορισμός κοινής εξεταστέας ύλης, η διαδικασία επιλογής και μεταβίβασης των θεμάτων, η επιλογή των βαθμολογητών και ο τρόπος διόρθωσης των γραπτών δοκιμίων κ.α.¹¹ Επιδιώκεται σε τελική ανάλυση να επιτευχθεί ο στόχος της αδιάβλητης έκδοσης των αποτελεσμάτων (Παπαχρίστος 1967)¹². Αυτό το πλαίσιο ισότητας των διαγωνιζομένων προτείνεται να εισχυθεί με ανάδυση της θέσης πως «διά τον δικαιότερον χαρακτηρισμόν των επιδόσεων των θα συνυπολογίζονται εις τον γενικόν βαθμόν του Ακαδημαϊκού Απολυτηρίου, με ωρισμένον συντελεστήν, και οι βαθμοί ενδεικτικού των δύο τελευταίων τάξεων του Λυκείου.¹³ Η τελική ρύθμιση αναφέρει ότι «διά τον σχηματισμόν του γενικού βαθμού του Ακαδημαϊκού Απολυτηρίου συνυπολογίζονται, εφ' όσον ο υποψήφιος επιτυγχάνει εις τας προς απόκτησιν

⁷ Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίασις ΚΕ', Τρίτη 1-9-1964

⁸ Ομοίως ό.π.

⁹ Ομοίως ό.π.

¹⁰ Εισηγητική Έκθεσις του ΝΔ 4379/1964, 1.4 Το Ακαδημαϊκόν Απολυτήριον.

¹¹ ΒΔ 546/ 1965 στο ΦΕΚ 123 Τεύχος Α' 29-6-1965

¹² Μεγάλη Παιδαγωγική Εγκυκλοπαίδεια, σελ. 349-350

¹³ Εισηγητική Έκθεσις του ΝΔ 4379/1964, 1.4 Το Ακαδημαϊκόν Απολυτήριον

τούτου εξετάσεις, και οι κατά συντελεστήν γενικοί βαθμοί ετησίας προόδου, οι αναγραφόμενοι εις το ενδεικτικόν προαγωγής του εκ της Β' πρὸς την Γ' τάξιν του Λυκείου και εις το Απολυτήριον του Λυκείου του μέσου ὄρου των δύο τούτων βαθμῶν αποτελούντος ἓνα βαθμόν.»(Ν.Δ. 4379/1964).Την ἴδια περίπου περίοδο αρχίζει να αναδεικνύεται και η θέση ὅτι θα πρέπει να τεθεῖ βάση στο Γενικό Βαθμὸν Εξετάσεων ἢ τον Προσαυξημένον Βαθμὸν Εξετάσεων και να χορηγείται το Ακαδημαϊκὸν Απολυτήριον σε ὅσους υποψηφίους συγκεντρώνουν τουλάχιστον το βαθμὸν της βάσης.(Παπαχρίστος 1967)¹⁴. Οι θέσεις αυτές θα αποτελέσουν ἐπὶ δεκαετίες πεδίο συμφωνίας ἢ διαφωνίας ὄλων των εμπλεκομένων φορέων στο ζήτημα της πρόσβασης στην Ανώτατη ἐκπαίδευση.

Το τρίτο δείγμα ἀποσαφηνίζει την ἀντίληψη της κυβερνητικῆς πλειοψηφίας για σταδιακὴ μετακίνηση του πεδίου διαλογῆς του μαθητικῶν δυναμικῶν ἀπὸ το δημοτικὸ και το Γυμνάσιο στη Λυκειακὴ βαθμίδα. Γι' αὐτὸ θεωρεῖται ὡς «ἄλλο μέγα θέμα, το πρόβλημα του πληθωρισμοῦ τον πνευματικῶν προλεταριάτου. Και οφείλομεν να συνειδητοποιήσωμεν πού πρέπει να συντελεσθῇ ἡ τομῆ, που πρέπει να ἐγερθῇ το ἀντιπλημμυρικὸν ἔργον. Θα ἦτο μέγα λάθος να ἐγερθῇ εις νέον Γυμνάσιον, μετὰ την δετὴ δημοτικὴν παιδείαν.» Οι λόγοι της ἐπιλογῆς αὐτῆς συνδέονται με το γεγονός ὅτι « θα ηλαττώναμεν τοιοῦτοτρόπως το γενικὸν ἐπίπεδον της μορφώσεως του λαοῦ μας. Διὰ τούτο, εις μεν το Γυμνάσιον ἐπιδιώκομεν ἀθρόαν συμμετοχὴν, με την κατάργησιν των εισαγωγικῶν εξετάσεων».¹⁵ Ἀντίθετα ἡ αὐστηροποίηση του Λυκείου συνδέεται με το θέμα της ποιότητος ὁπότε «εις το Λύκειον πρέπει να τεθῇ ὁ μέγας φραγμὸς, ὡστε και να ἐλαττωθῇ ὁ μέγας ἀριθμὸς, ὁ ὁποῖος ὁδηγεῖ εις το πνευματικὸν προλεταριάτον και ταυτοχρόνως να βελτιωθῇ ἡ ποιότης., εις δε το Λύκειον ἐπιδιώκομεν και περιορισμὸν πληθωρισμοῦ και βελτίωσιν της ποιότητος. Και διὰ τούτο εἰσάγομεν αὐστηρὰς εξετάσεις και διὰ την εισαγωγὴν εις αὐτὸ των ἀποφοίτων του Γυμνασίου και διὰ την προαγωγὴν των ἀπὸ τάξεως εις τάξιν».¹⁶ Παράλληλα συνδέεται ἡ εισαγωγή στο Λύκειο με την ἐπιδιωκόμενη κοινωνικὴ ἀνοδο που ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸ στοιχεῖο της ἐλληνικῆς κοινωνίας(Κ.Τσουκαλὰς,1977). Ὑποστηρίζεται ὅτι ἡ κοινωνικὸ ἀνοδος συντελεῖται με την εισαγωγή στο Λύκειο ἐνῶ ἀντιμετωπίζεται με ἀρνητικὸ τρόπο το πνευματικὸ προλεταριάτο. Χαρακτηριστικὰ ὑποστηρίζεται ὅτι «ο μαθητὴς του Λυκείου, μεταβαίνει εις ἄλλην κατηγορίαν. Παύει να αἰσθάνεται χωρικὸς. Προετοιμάζεται δι' ἄλλην κοινωνικὴν τάξιν. Κατὰ τὴν μετάβασιν ἐπομένως ἀπὸ του Γυμνασίου εις το Λύκειον πρέπει να τεθῇ φραγμὸς. Διότι μετὰ το Λύκειον εἶναι ἀργά. Ἐχει πλέον δημιουργηθῇ το πνευματικὸν προλεταριάτον, το ὁποῖον ἀποτελεῖ ἀρνητικὸν στοιχεῖον της κοινωνικῆς ζωῆς. Αὐτὴ εἶναι ἡ γενικωτέρα σκέψις, ἡ ὁποία ἔχει ἐμπνεύσει αὐτὰς τὰς διατάξεις».¹⁷

Το τέταρτο δείγμα ,ἀμεσα συνδεδεμένο με το προηγούμενο, σχετίζεται με την ἀλλαγὴ οπτικῆς της ἐκπαιδευτικῆς πολιτικῆς ἡ ὁποία, ἀρχικὰ τονίζεται ὅτι παρακολουθεῖ και μελετᾷ τις διεθνεῖς ἐξελίξεις με την καθιέρωση «του θεσμοῦ του Ακαδημαϊκοῦ Απολυτηρίου, ὁ ὁποῖος ἐπιτυχῶς ἐφαρμόζεται εις πολλὰς Ἑρωπαϊκὰς Χώρας (Baccalaureat, Maturity Exam, Habilitur κ.λπ.)»¹⁸ Παράλληλα οὐσιαστικὰ προαναγγέλλεται ἡ διεύρυνση του ἀκαδημαϊκοῦ χάρτη της Ανώτατης Ἐκπαίδευσης ἀφοῦ ἡ εἰσηγητικὴ ἐκθεση ἀποδέχεται ὅτι με «την καινοτομίαν αὐτὴν δεν λύεται, φυσικὰ, το μέγα πρόβλημα της παροχῆς Ανωτάτης Ἐκπαιδεύσεως εις ὅλους τους νέους, ὁ ὁποῖος ἐπιθυμῶν να λάβουν μὸρφωσιν πανεπιστημιακοῦ ἐπιπέδου. Τούτο εις ὅλας τὰς χώρας του κόσμου εἶναι σήμερον οὐδὲν και δύναται να λυθῇ μόνον με την ἰδρυσιν και τον ἐξοπλισμὸν μεγαλυτέρου ἀριθμοῦ Ανωτάτων Σχολῶν ἀπὸ τὰς ὑπάρχουσας. (Εἶναι το πρόγραμμα, το ὁποῖον και ἡμεῖς προτιθέμεθα να

¹⁴ Μεγάλη Παιδαγωγικὴ Ἐγκυκλοπαίδεια, σελ. 350

¹⁵ Πρακτικὰ της Βουλῆς, Συνεδρίασις ΚΕ' , Τρίτη 1-9-1964,Ὀμιλία Προέδρου της Κυβερνήσεως

¹⁶ Ὀμοίως ὁ.π.

¹⁷ Ὀμοίως ὁ.π.

¹⁸ Εἰσηγητικὴ Ἐκθεσις του ΝΔ 4379/1964,1.4Το Ακαδημαϊκὸν Απολυτήριον

θέσωμεν ταχέως εις εφαρμογήν).»¹⁹ Στα πλαίσια μιας τέτοιας πολιτικής εξαγγελίας διατυπώνεται αδρομερώς η διακήρυξη για ελεύθερη πρόσβαση στα Ανώτερα και Ανώτατα εκπαιδευτικά ιδρύματα στο μέλλον χωρίς να παραγνωρίζεται « ότι αι Εισαγωγικάί εις τας Ανωτάτας Σχολάς Εξετάσεις καθιερώθηκαν δια δύο λόγους: πρώτον διότι η ανάγκη των πραγμάτων επέβαλε τον «κλειστόν» αριθμόν εισακτέων, και δεύτερον διότι η στάθμη των γυμνασιακών σπουδών εσημείωσε κατά τα τελευταία τριάντα (30) έτη δυσάρεστον πτώσιν. Ευνόητον είναι ότι, ευθύς ως οι δύο ούτοι λόγοι εκλείψουν εις το προσεχές, ως ελπίζομεν, μέλλον, το Ακαδημαϊκόν Απολυτήριον θα καταστή περιττόν και η εγγραφή εις τας Ανωτάτας Σχολάς θα γίνεται πλέον με βάσιν το Απολυτήριον του Λυκείου.»²⁰

Η παραπάνω θέση της επίσημης εκπαιδευτικής πολιτικής ανιχνεύεται και στο δημόσιο λόγο των εκπροσώπων της πλειοψηφίας στην κοινοβουλευτική διαδικασία ψήφισης του νομοσχεδίου. Ο εισηγητής της πλειοψηφίας θα διακηρύξει με σαφήνεια ότι «Ημείς φιλοδοξούμεν όλον αυτό το σπουδαστικόν δυναμικόν, το οποίον θα αποφοιτά από τα Λύκεία μας, να ημπορή να διοχετευεται ολόκληρον προς τας Ανωτάτας Σχολάς, χωρίς κανένα περιορισμόν.»²¹ Ταυτόχρονα ο ίδιος ο Πρόεδρος της κυβερνήσεως παρεμβαίνοντας στον κοινοβουλευτικό διάλογο δηλώνει απαντώντας στη συνθηματικά παρέμβαση βουλευτή «ΕΙΣ ΒΟΥΛΕΥΤΗΣ. Να καταργηθούν αι εξετάσεις. Γ. Παπανδρέου (Πρόεδρος Κυβερνήσεως). Το ερώτημα είναι βάσιμον. Όταν βεβαιωθώμεν ότι είναι πλήρης η λειτουργία των Γυμνασίων και όταν η αναλογία των αριθμών το επιτρέψη, δεν θα χρειάζονται εξετάσεις. Και προς αυτό βαδίζομεν.»²² Αυτή η διακήρυξη θα αποτελέσει δομικό στοιχείο του δημόσιου λόγου για την πρόσβαση από εκείνη την περίοδο μέχρι σήμερα.

Αξίζει να επισημανθεί ,τέλος ,ότι η δημόσιος λόγος για το ζήτημα της πρόσβασης στην περίοδο της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης του 1964 από άλλους πολιτικούς(ΕΡΕ,ΕΔΑ) και συνδικαλιστικούς φορείς(ΟΛΜΕ) είναι πολύ περιορισμένος επειδή η δημόσια κριτική επικεντρώνεται κυρίως στο γλωσσικό ζήτημα ,στις αλλαγές που προτείνονται στα αναλυτικά και ωρολόγια προγράμματα με ιδιαίτερα έμφαση στη διδασκαλία των Αρχαίων ελληνικών καθώς και στο διαχωρισμό του εξαταξίου γυμνασίου σε τριετές Γυμνάσιο και Λύκειο αντίστοιχα. Είναι χαρακτηριστικό ότι στην αρθρογραφία της εφημερίδας «Καθημερινή» την περίοδο της κατάθεσης και ψήφισης του θεσμικών κειμένων της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης του 1964 η πλειονότητα των κειμένων αναφέρεται σε θέματα γλώσσας και παράδοσης(Μαλαχία και Τσιμπούκα,2005).Ανάλογη θεματολογία ανιχνεύεται στα υπομνήματα της Φιλοσοφικής και Θεολογικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών και στα άρθρα του περιοδικού της Εταιρείας Ελλήνων Φιλολόγων με εξαίρεση σύντομες αναφορές στη διαφωνία της Εταιρείας στο Ακαδημαϊκό Απολυτήριον και την επιμονή της να διατηρηθούν οι εισιτήριες εξετάσεις για την Ανώτατη εκπαίδευση(περιοδικό *Πλάτων*)²³

Ανακεφαλαιώνοντας επισημαίνεται ότι μπορεί οι εκπαιδευτικές αλλαγές της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης του 1964 για το ζήτημα της πρόσβασης στην ανώτατη εκπαίδευση να μην εφαρμόστηκαν ουσιαστικά λόγω των πολιτικών εξελίξεων και της επιβολής της δικτατορίας, αλλά αποκτούν κυρίαρχη ρόλο στον πολιτικό και κοινωνικό προβληματισμό. Ειδικότερα πρόκειται για τις θέσεις:

1. Καθιέρωση του Ακαδημαϊκού Απολυτηρίου ως βασικού εφοδίου σπουδών και κριτηρίου για είσοδο στην ανώτατη εκπαίδευση μέσα από αδιάβλητες

¹⁹ Εισηγητική Έκθεση του ΝΔ 4379/1964,1.4Το Ακαδημαϊκόν Απολυτήριον

²⁰ Ομοίως ό.π.

²¹ Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίασις ΚΔ΄, Παρασκευή 28-8-1964,ομιλία Υπουργού Παιδείας

²² Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίασις ΚΔ΄, Παρασκευή 28-8-1964, παρέμβαση του Προέδρου της Κυβερνήσεως

²³ τόμος ΙΕ΄, 1963, σ. 409-410 και τόμος ΙΣΤ΄, 1964, σ.. 361

διαδικασίες(Κεντρική Επιτροπή Εξετάσεων, αποστολή θεμάτων πριν τις εξετάσεις σεαπόρρητους σφραγισμένους φακέλλους, ορισμός εξεταστικών και βαθμολογικών κέντρων, συγκροτημένο πλαίσιο βαθμολόγησης, επεξεργασία των βαθμολογιών και των επιλογών των υποψηφίων με τεχνικά μέσα κτλ) καθώς και κοινή ύλη στοιχεία που ενισχύουν τη διακηρυχθείσα θέση περί ισότιμης αντιμετώπισης των υποψηφίων. Παράλληλα επισημαίνεται η ανάγκη να λαμβάνεται υπόψη ο βαθμός των τάξεων του Λυκείου στη διαδικασία πρόσβασης στην Ανώτατη εκπαίδευση καθώς και η τοποθέτηση βαθμολογικού ορίου (βάσης) για την χορήγηση του Ακαδημαϊκού Απολυτηρίου.

2. Μεταφορά όλης της διαδικασίας εξετάσεων για την Ανώτατη Εκπαίδευση στο Υπουργείο Παιδείας και στο διοικητικό και εκπαιδευτικό προσωπικό της Μέσης Εκπαίδευσης για πρακτικούς λόγους (απαλλαγή των πανεπιστημίων από το φόρτο των εξετάσεων, απαλλαγή των υποψηφίων από τις συνεχείς εξετάσεις σε πολλές σχολές) αλλά και για παιδαγωγικούς-ηθικούς λόγους αφού οι υποψήφιοι θα εξετάζονται στην ύλη που έχουν διδαχθεί και από τους εκπαιδευτικούς που τη διδάσκουν και δεν θα οδηγούνται εξ ανάγκης στο χώρο των φροντιστηρίων για προετοιμασία..
3. Μετατροπή τις βαθμίδας του Λυκείου σε κύριο πεδίο επιλογής ή αποκλεισμού των μαθητών προς την Ανώτατη εκπαίδευση μέσα από τα «φίλτρα» των εισαγωγικών, προαγωγικών και απολυτηρίων εξετάσεων. Ως τελικό «φίλτρο» επιλογής θεσμοθετούνται οι εξετάσεις σε ορισμένα μαθήματα για την απόκτηση του Ακαδημαϊκού Απολυτηρίου. Αυτά είναι πέντε (5)(Αρχαία Ελληνικά, Νέα Ελληνικά, Μαθηματικά, Φυσικά που περιλαμβάνουν τη Φυσική, τη Χημεία και την Ανθρωπολογία, και η Ιστορία). Οι παραπάνω διαδικασίες επιλογής μέσα από την αυστηροποίηση των εξετάσεων θα επιτρέψουν μελλοντικά την υλοποίηση της θέσης για ελεύθερη πρόσβαση στις Ανώτατες σχολές που διατυπώνεται διακριτικά.
4. Έμφαση στην Τεχνική και Επαγγελματική εκπαίδευση με στόχο την κατεύθυνση των μαθητών του Γυμνασίου αλλά και των αποτυχόντων του Λυκείου προς ένα χώρο απόκτησης εφοδίων για επαγγελματική αποκατάσταση και συμβολή στην παραγωγική ανασυγκρότηση της χώρας
5. Διεύρυνση του ακαδημαϊκού χάρτη της χώρας με την ίδρυση νέων πανεπιστημιακών ιδρυμάτων για την ικανοποίηση της επιθυμίας των νέων και της κοινωνίας για μόρφωση πανεπιστημιακού επιπέδου .

Αυτές οι βασικές πολιτικές θέσεις ,βέβαια, θα αποτελέσουν το συνδεδετικό κρίκο με τις αντιλήψεις στο δημόσιο χώρο αμέσως μετά την μεταπολίτευση για το ζήτημα της εισαγωγής των αποφοίτων της Μέσης εκπαίδευσης στις Ανώτερες και Ανώτατες Σχολές

B2. Ο ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΣΥΝΔΙΚΑΙΣΤΙΚΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΣΤΑ ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΗΣ ΤΟΥ 1976(1976-1981)

Την πενταετία 1976-1981 το ζήτημα της πρόσβασης επανέρχεται ως κυρίαρχο στο δημόσιο λόγο αφού διαπιστώνεται η όξυνσή του και το αδιέξοδο της κατάστασης. Πριν τις νομοθετικές προτάσεις για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση πραγματοποιείται σύσκεψη στο Υπουργείο Παιδείας(17-1-1976) με την παρουσία του Πρωθυπουργού από την ανάλυση των πρακτικών της οποίας προκύπτει «ότι το υπ' αριθμόν ένα πρόβλημα που αποβλέπει να επιλύσει η Κυβέρνηση είναι η αναχαίτιση του μεγάλου αριθμού μαθητών που παρουσιάζεται στις εισαγωγικές εξετάσεις για τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα. Η λύση που προτείνεται είναι η στροφή προς την Τεχνική Εκπαίδευση (και δευτερευόντως στην Επαγγελματική). Στο στόχο αυτό υπάρχει σχεδόν πλήρης ομοφωνία και προτείνεται από όλα σχεδόν τα μέλη της σύσκεψης μία σειρά μέτρων για την επίλυση του προβλήματος.» Χοντολίδου, Ε. (1987). Επιπλέον είναι χαρακτηριστική η δήλωση του πρωθυπουργού στη σύσκεψη ότι « η επιλογή φοιτητών για την Ανωτάτην Παιδείαν θα γίνεται στους κόλπους του Λυκείου, με προοπτικήν

καταργήσεως από του έτους 1980 των εισιτηρίων εξετάσεων δια τας Ανωτάτας Σχολάς.»²⁴ Η δήλωση αυτή θα αποτελέσει το «εναρκτήριο λάκτισμα» της έντονης παρουσίας στο δημόσιο λόγο πολιτικών, κομμάτων και συνδικαλιστικών φορέων της διακήρυξης για την κατάργηση των εισιτηρίων εξετάσεων για την εισαγωγή στην Ανώτατη εκπαίδευση.

Στη συνέχεια παρότι στην Αιτιολογική Έκθεση του βασικού νομοσχεδίου της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης του 1976 επισημαίνεται ότι «δεν περιλαμβάνονται εις το σχέδιον διατάξεις περί εισιτηρίων εξετάσεων εις τας ανωτέρας και ανωτάτας Σχολάς, διότι το θέμα τούτο εκφεύγει των ορίων της οργανώσεως και διοικήσεως της Γενικής Εκπαιδεύσεως και ανάγεται εις την μέριμναν άλλου τομέως.»²⁵, αυτό αποτελεί τυπική αναφορά. Στη συζήτηση εντούτοις, στη Βουλή ο εισηγητής της κυβερνητικής πλειοψηφίας(Νέα Δημοκρατία) επαναφέρει στο κέντρο της κοινοβουλευτικής συζήτησης το θέμα των εξετάσεων για τις Ανώτατες σχολές ως ζήτημα άρρηκτα συνδεδεμένο με τη Μέση Εκπαίδευση υποστηρίζοντας με έμφαση ότι ««έρχομαι, κύριοι συνάδελφοι, εις ένα άλλο θέμα που έχει γίνει κατά ένα τρόπον έμμονος ιδέα. Το θέμα των εισιτηρίων εξετάσεων εις τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα. Το έχω ζήσει, το έχω μελετήσει από πολλά χρόνια και έχω καταλήξει εις ωρισμένα συμπεράσματα, τα οποία θα επεθύμουν να θέσω υπ' όψιν της Βουλής, παρ' όλον ότι δύναται να λεχθή, ότι δεν είναι του παρόντος. Και αναφέρεται μάλιστα και εις την εισηγητικήν έκθεσιν του νομοσχεδίου, ότι είναι έξω από το νομοσχέδιον. Δεν είναι έξω από το νομοσχέδιον. Συνδέεται απολύτως με την Μέσην Εκπαίδευσιν και με το νομοσχέδιον.» (Κ. Αποσκίτης)²⁶

Σε άλλο σημείο της ίδιας αιτιολογικής έκθεσης το ζήτημα της πρόσβασης συνδέεται με τη φοιτητική μετανάστευση και με το αδιέξοδο της επαγγελματικής αποκατάστασης των αποφοίτων του Λυκείου καθώς τονίζεται ότι «πολλοί εκπατρίζονται δι' ανωτέρας σπουδάς με άδηλον την μετά πτυχίου επιστροφήν και με αφαιρέσιν πολυτίμου συναλλάγματος. Άλλοι μεταναστεύουν δι' απλήν εξεύρεσιν εργασίας. Ελάχιστοι απορροφώνται από την δημοσίαν διοίκησιν και κάπως περισσότεροι από την ιδιωτικήν οικονομίαν. Χαρακτηριστικόν είναι το γεγονός ότι εις πρόσφατον διαγωνισμόν προσλήψεως παρά μεγάλης Τραπεζής 300 υπαλλήλων γυμνασιακής καταρτίσεως, υπεβλήθησαν 24.000 αιτήσεις, διεγωνίσθησαν τελικώς 17.500 υποψήφιοι και έτυχον της βάσεως 1.326 θήλεις και 289 άρρενες, ήτοι ποσοστόν 9,2 των διαγωνισθέντων.»²⁷ Στα πλαίσια αυτών των διαπιστώσεων επανέρχεται από τις συντηρητικές πολιτικές δυνάμεις αυτή τη φορά (Μπουζάκης 1995) η πρόταση που απορριπτόταν στα πλαίσια της εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης του 1964. Πρόκειται για την πρόταση για στροφή προς την τεχνική εκπαίδευση με τον ισχυρισμό ότι «βεβαίως το Κράτος αντιμετωπίζει το πρόβλημα εν τω συνόλω του και εν τη πεποιθήσει ότι τα φρονιμώτερα μέτρα είναι τα προληπτικά και όχι τα κατασταλτικά. Και έν των μέτρων τούτων είναι να στραφή ο όγκος του μαθητικού πληθυσμού του μη επιθυμούντος ή μη δυναμένου να προχωρήση προς ανωτέρας σπουδάς, από την τυποποιημένην αναζήτησιν μέσων βιοποριστικού έπειτα από άγονον μαθητικόν μόχθον, προς τα διαμορφούμενα νέα τεχνικά επαγγέλματα, τα οποία εξασφαλίζουν άνετον και αξιοπρεπή διαβίωσιν.»²⁸

Στη συζήτηση στη Βουλή ανιχνεύονται στον πολιτικό λόγο της πλειοψηφίας(Νέα Δημοκρατία) οι σαφείς θέσεις για τη λειτουργία των εξετάσεων ως φραγμών της εισόδου

²⁴ Πρακτικά της σύσκεψης για την Παιδεία, Κ. Καραμανλής(Πρωθυπουργός),Καθημερινή 14-2-1976

²⁵ Αιτιολογική Έκθεσις επί του Σχεδίου Νόμου «Περί οργανώσεως και Διοικήσεως της Γενικής Εκπαιδεύσεως 309/1976

²⁶ Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίασις ΡΘ',5-4-1976

²⁷ Αιτιολογική Έκθεσις επί του Σχεδίου Νόμου «Περί οργανώσεως και Διοικήσεως της Γενικής Εκπαιδεύσεως 309/1976

²⁸ Αιτιολογική Έκθεσις επί του Σχεδίου Νόμου «Περί οργανώσεως και Διοικήσεως της Γενικής Εκπαιδεύσεως 309/1976

στην Ανώτατη εκπαίδευση με τη δήλωση ότι «Πρώτον, ότι δεν υπάρχει τέλειον σύστημα εισιτηρίων εξετάσεων. Δεύτερον, δεν υπάρχει τρόπος να λείψουν οι φραγμοί» (Κ. Αποσκίτης).²⁹ Γι' αυτό ασκείται έντονη κριτική στις απόψεις «να ανοίξουν οι πόρτες των Πανεπιστημίων, όπως με κάποιαν προχειρότητα πολλοί, αλλά και ειδικοί ισχυρίζονται: «Ανοίξτε τις πόρτες των Πανεπιστημίων». « Φτιάχτε καινούργια Πανεπιστήμια». Κύριοι, ούτε μπορούμε να φτιάξουμε Πανεπιστήμια τόσα, ώστε να απορροφήσουν τις χιλιάδες των αποφοίτων των Γυμνασίων, ούτε και πρέπει να φτιάξουμε. Είναι αδύνατον, οιαδήποτε μέσα και εάν έχουμε, οιασδήποτε δυνατότητας και εάν έχουμε επανδρώσεως με προσωπικόν και με επιστημονικά μέσα διδασκαλίας, είναι αδύνατον να φτιάξουμε τόσα Πανεπιστήμια, ώστε να απορροφήσουν όλους τους προσερχόμενους εις τας πύλας των.» (Κ. Αποσκίτης)³⁰ Ταυτόχρονα δικαιολογείται αυτή η τοποθέτηση με αναφορά στο ζήτημα της απορρόφησης των πτυχιούχων και στις συνέπειές του αφού μετ' επιτάσεως αναφέρεται ότι «πέραν δε τούτου, και εάν υπήρχαν οι δυνατότητες θα ήτο σφάλμα αυτό. Θα ήτο σφάλμα αυτό να το πράζωμεν. Η Ελληνική κοινωνία ημπορεί να απορρόφηση έναν ωρισμένον αριθμόν. Θα καταντήση να κάνωμεν πλέον εξαγωγήν επιστημονικού, προλεταριάτου, όχι μόνον ανειδίκευτων εργατών. Θα κάνωμεν εξαγωγήν επιστημονικού προλεταριάτου εις τας Αφρικανικάς χώρας και εις τας άλλας χώρας του κόσμου.» (Κ. Αποσκίτης).³¹ Οι παραπάνω αντιλήψεις συνδέονται με την σαφή τοποθέτηση της πλειοψηφίας για μείωση του αριθμού των αποφοίτων λυκείου μέσω της αυστηροποίησης των εξετάσεων για την εισαγωγή στο Λύκειο.

Ως πρώτο βήμα προτείνεται «να είναι δε αυστηραί αι εισιτήριοι εξετάσεις στα Λύκεια, διότι όπως γνωρίζετε η εισαγωγή εις τα Γυμνάσια γίνεται άνευ εισιτηρίων εξετάσεων και επομένως αι πρώται εξετάσεις, τας οποίας υφίστανται οι μαθηταί είναι διά την εισαγωγήν των εις τα Λύκεια και πρέπει να είναι αυστηραί αλλά και δίκαιαι.» (Κ. Αποσκίτης).³² Μάλιστα ο Υπουργός Παιδείας δηλώνει ότι «Θα πρέπει η Πολιτεία να ενθαρρύνη, ώστε τα παιδιά να μη προχωρούν περαιτέρω (από την 9χρονη εκπαίδευση), διότι πρέπει να διατηρήσωμεν τους πληθυσμούς μας εις τας Ακριτικές περιοχάς και τα Νησιά. Δεν θα πρέπει να δοθη τόνος προς περαιτέρω συνέχισιν της εκπαιδεύσεως, είτε εις Τεχνικάς Σχολάς ή Επαγγελματικάς ή Ανώτατα Ιδρύματα» Γ.Ράλλης ³³. Επιχειρείται βέβαια, να αμβλυνθεί η εντύπωση περί καθολικής αυστηρότητας με την εισαγωγή της έννοιας «των δίκαιων» εξετάσεων σε περιφερειακό και όχι σε πανελλήνιο επίπεδο. Γι' αυτό αναφέρεται με έμφαση ότι «και δεν θα είναι δίκαιαι αι εξετάσεις αυταί, κύριοι συνάδελφοι, αν γίνονται εις πανελλήνιον κλίμακα. Δηλαδή ελέχθη και συζητείται να γίνωνται αι εξετάσεις αυτές εις πανελλήνιον κλίμακα. Δηλαδή να γίνεται περίπου ό,τι γίνεται τώρα με το Ακαδημαϊκό Απολυτήριον. Τα θέματα θα βγαίνουν από το κέντρο και θα δίδονται πανελληνίως. Οι εξετάσεις αυτές πρέπει μεν να είναι αυστηραί αλλά δίκαιαι. Δίκαιαι θα είναι μόνον, όταν γίνονται κατά Γενικάς Επιθεωρήσεις, άλλως θα είναι εις βάρος των μαθητών των επαρχιακών Γυμνασίων. Βεβαίως αι εξετάσεις θα

²⁹ Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίασις ΡΘ', 5-4-1976

³⁰ Ομοίως ό.π.

³¹ Ομοίως ό.π.

³² Ομοίως ό.π.

³³ «Καθημερινή», 8/2/76

είναι αυστηραί πλέον και θα είναι πανελληνίου κλίμακος διά τας απολυτηρίους εξετάσεις εκ του Λυκείου.» (Κ. Αποσκήτης)³⁴

Ως δεύτερο βήμα θεωρείται από την πλειοψηφία η πρόταση ,που εμφανίζεται για πρώτη φορά, σχετικά με τη δημιουργία «προπαρασκευαστικού έτους» μετά το τέλος του Λυκείου, πρόταση που θα επανέρχεται διαρκώς στο δημόσιο λόγο μέχρι σήμερα. Μάλιστα η πρόταση αυτή συνδέεται με την μελλοντική κατάργηση των εισιτηρίων εξετάσεων ενώ δίνεται έμφαση στο γεγονός ότι έχει επιρροές από ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά συστήματα. Ειδικότερα τονίζεται ότι « δι' αυτό, κύριοι συνάδελφοι, έχω καταλήξει εις την σκέψιν την οποίαν θέτω υπ' όψιν της Εθνικής Αντιπροσωπείας, ότι πρέπει διά να φθάσωμεν κάποτε εις την κατάργησιν των εισιτηρίων εξετάσεων, εις τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και να έλθη φυσιολογική η ροή μέχρι των Πανεπιστημιακών πυλών, να προστεθή ένα τέταρτο προπαιδευτικόν έτος εις τα Λύκεια. (Κ. Αποσκήτης).³⁵ Μάλιστα αναλύεται το πλαίσιο και η διαδικασία λειτουργίας του προπαρασκευαστικού έτους. «Δηλαδή ο επιτυχών εις το τρίτον έτος του Λυκείου, θα έχη το απολυτήριον του Λυκείου, ισοδύναμον προς το του σημερινού Γυμνασίου, το οποίον θα δίδεται μετά από αυστηροτάτας απολυτηρίους εξετάσεις, εν συνεχεία να εγγράφετε εις το μονοετές, το προπαιδευτικόν έτος, το προπανεπιστημιακόν. Αλλά δεν θα είναι προπανεπιστημιακόν, θα είναι πρόσθετον εις το Λύκειον. Και θα είναι βεβαίως περιορισμένα εις τας Γενικάς Επιθεωρήσεις, ώστε θα επέλθη και μια αποσυμφόρησις κατ' αυτόν τον τρόπον, διότι δεν θα φθάσουν όλοι. Θα μπαίνουν εις αυτό άνευ εισιτηρίων εξετάσεων. Εντός δε του έτους αυτού, με την ευδοκίμησίν των, θα παίρνουν μίαν σειράν, ανάλογα με την απόδοσίν των εις τα Α.Ε.Ι. Θα είναι δηλαδή ένα είδος των G.G. των αγγλικών ή των πιστοποιητικών των Γερμανικών.» (Κ. Αποσκήτης)³⁶

Στη συνέχεια ο εισηγητής της πλειοψηφίας επικεντρώνει την κριτική του στην απόψεις που υποστηρίζουν να γίνεται η επιλογή των υποψηφίων εντός του Λυκείου και τάσσεται υπέρ της λειτουργίας του Λυκείου ως αυτόνομης μορφωτικής βαθμίδας λέγοντας πως «εγένετο η σκέψις, ότι η επιλογή και η προπαρασκευή δια τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, να γίνεται εις το τριετές Λύκειον. Κύριοι συνάδελφοι, υποβιβάζομεν την Μέσην Εκπαίδευσιν, διότι θα μου επιτρέψητε να μεταχειρισθώ την λέξιν, «την κοψομεσιάζομεν». Διότι το τριετές Γυμνάσιον δεν είναι προπαρασκευαστικόν του Λυκείου, είναι αυτοτελές σχολείον. Και ως Μέση Εκπαίδευσις παραμένει μόνον το Λύκειον, το όποιον πρέπει να το τονώσωμεν, διότι άλλως εάν εντός του Λυκείου γίνεται η επιλογή, είτε όπως ελέχθη δια των βαθμών είτε δια των αυστηρών εξετάσεων από του πρώτου εις το δεύτερον έτος, από του δευτέρου εις το τρίτον, θα το διαλύσωμε και αυτό, όπως κατήνησε σήμερα λόγω ακριβώς των εισιτηρίων εξετάσεων, να έχομεν διαλύσει τις τρεις τελευταίες τάξεις του Γυμνασίου.» (Κ. Αποσκήτης).³⁷ Ολοκληρώνοντας την πρότασή του περί προπαρασκευαστικού έτους ο εισηγητής θίγει ακόμα και το θέμα των συντελεστών που θα υπάρχουν σε ορισμένα μαθήματα αφού «εάν ξέρουν οι φοιτώντες εις το Λύκειον ότι εκείνο το οποίον θα βαρύνη μόνον εις το τέλος της τριετίας, θα είναι, να πάρουν ένα απολυτήριον καλό με όσο το δυνατόν μεγαλύτερον βαθμόν. Και η επιλογή των θα γίνη με την ευδοκίμησίν των εις το μονοετές προπαιδευτικόν έτος, όπου και θα γίνωνται και προσανατολισμοί ανάλογα με την επιστήμη που θέλει να ασχοληθή ο κάθε ένας και ο βαθμός της ευδοκιμήσεως των εις το τέλος του

³⁴ Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίασις ΡΘ',5-4-1976

³⁵ Ομοίως ό.π.

³⁶ Ομοίως ό.π.

³⁷ Ομοίως ό.π.

έτους ή και ίσως ωρισμένοι συντελεστές κατά μάθημα θα καθορίζουν την σειράν εισαγωγής των εις τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα.» (Κ. Αποσκίτης)³⁸

Τη νέα αυτή πρόταση για το προπαρασκευαστικό έτος την παρουσιάζει ο εισηγητής της πλειοψηφίας περίπου ως πανάκεια με έναν και μοναδικό στόχο, που αναδεικνύεται ως κυρίαρχο χαρακτηριστικό του πολιτικού λόγου από αυτή την περίοδο και μετά: «μόνον έτσι, κύριοι συνάδελφοι, είναι δυνατόν να απαλλαγούμε από το καρκίνωμα των φροντιστηρίων και της δαπάνης, δια την παρακρατικήν παιδείαν την οποίαν διαθέτει ο Ελληνικός Λαός. Τα νούμερα, δεν ξέρω εάν τα έχετε υπ' όψιν σας, είναι τρομακτικά. Έξη δισεκατομμύρια δραχμές τον χρόνο κοστίζει η παρακρατική παιδεία. Ιδιωτικά σχολεία, φροντιστήρια, χωρίς να υπολογίζονται τα ιδιαίτερα μαθήματα. Διότι κατήντησε πλέον να μην υπάρχει μαθητής, που να μην κάνει ιδιαίτερα μαθήματα.» (Κ. Αποσκίτης).³⁹ Σταδιακά παρατηρούμε ο δημόσιος λόγος της Νέας Δημοκρατίας για την πρόσβαση να αμβλύνεται και να συρρικνώνεται σε προτάσεις του τύπου: «επίτευξη της κοινωνικά επιθυμητής ροής του μαθητικού δυναμικού με βάση κυρίως τον ορθό επαγγελματικό προσανατολισμό και βελτίωση του θεσμού των πανελληνίων εξετάσεων.» (Προεκλογικό πρόγραμμα Νέας Δημοκρατίας)⁴⁰

Ανάλογη αντίληψη για το ρόλο του «κολλεγιακού έτους» εκφράζει και η ελάσσων αντιπολίτευση αφού παρουσιάζει την πρόταση «να προσαρτηθεί στη Μέση εκπαίδευση, δηλαδή να γίνει τετρατάξιο το Λύκειο, με βασικό σκοπό να καταργήσει το καρκίνωμα των φροντιστηρίων και να ρυθμίσει ορθολογικά το θέμα των εισιτηρίων εξετάσεων. Από τη στιγμή που θα υπάρχει ένα έντιμο κολλεγιακό έτος, οι επιλογές θα γίνονται μέσα απ' αυτό. Εξ άλλου με τη δημιουργία κολλεγιακού έτους έχουμε πια δυνατότητες να διαβαθμιστεί αξιολογικά το προσωπικό της Μέσης Εκπαίδευσης και ν' αξιοποιηθούν οι πρόσθετοι τίτλοι των λειτουργών, που έχουν ανώτερες σπουδές ή και να διδάσκουν στο κολλεγιακό πανεπιστημιακό διδάσκαλοι.» (Ηλίας Ηλιού, Πρόεδρος της ΕΔΑ).⁴¹ Ειδικά ο πρόεδρος της ΕΔΑ επηρεασμένος από την κριτική για υπερβολές στην προφορική βαθμολογία των μαθητών του Λυκείου (φαινόμενο περιορισμένης έκτασης τότε σε σχέση με νεώτερες περιόδους) προτείνει «να καταργηθεί η προφορική βαθμολογία στο Λύκειο για να μη παρέχεται έδαφος για τη δημιουργία ευνοιών αδίκων που είναι και ηθικά επιλήψιμες. Την αγραμματοσύνη τη δημιουργεί η προφορική βαθμολογία, όπου ο καθηγητής είναι ανεξέλεγκτος.» (Ηλίας Ηλιού, Πρόεδρος της ΕΔΑ).⁴²

Τα υπόλοιπα κόμματα της αντιπολίτευσης αυτή την περίοδο επικεντρώνουν την κριτική τους σε συγκεκριμένα ζητήματα της κυβερνητικής πολιτικής για το θέμα της πρόσβασης στην Ανώτατη εκπαίδευση. Η αξιωματική αντιπολίτευση (ΕΔΗΚ) διοργανώνει (Μάιος 1977) συνδιάσκεψη με θέμα την Παιδεία. Στα κείμενα της διάσκεψης αυτής ανιχνεύονται μια σειρά γενικότερων πολιτικών και ιδεολογικών αντιλήψεων για την εκπαίδευση με κυριότερη αυτή που συνδέεται με το βασικό αίτημα της ισότητας ευκαιριών στην εκπαίδευση, θέση η οποία θα κυριαρχήσει την επόμενη περίοδο ως βασικό αίτημα πολλών πολιτικών φορέων (της Αριστεράς) και συνδικαλιστικών οργανώσεων.⁴³ Γενικότεροι κεντρικοί άξονες της εκπαιδευτικής φιλοσοφίας της ΕΔΗΚ είναι ελευθερία των ιδεών, ο εκσυγχρονισμός της Παιδείας, η εξύψωση της εκπαίδευσης σε υψηλής ποιότητας αγαθό και η ισοπολιτεία απέναντι στην εκπαίδευση.» Χοντολίδου, Ε. (1987)

³⁸ Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίασις ΡΘ', 5-4-1976

³⁹ Ομοίως ό.π.

⁴⁰ Εφημερίδα ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ 30-7-1981.

⁴¹ Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίασις ΡΙΑ', 7-4-1976

⁴² Ομοίως ό.π.

⁴³ «Ο τόπος θα σωθεί μόνο με ίσες ευκαιρίες για τη μόρφωση», Το Βήμα, Τρίτη 10 Μαΐου 1977

Το ανερχόμενο αντιπολιτευτικό κόμμα του ΠΑΣΟΚ δίνει ιδιαίτερη έμφαση στην μη υλοποίηση της παλαιότερης εξαγγελίας της κυβέρνησης για «κατάργηση των εισαγωγικών εξετάσεων». «Αυτό, όμως, πρέπει να δημιουργεί κάποιες αμφιβολίες ή μάλλον θλιβερές υποθέσεις εάν η κυβερνητική πολιτική, η οποία εξηγγέλθη κατ' επανάληψη, και από το Υπουργείο Παιδείας, αλλά και από το ΚΕΜΕ, είναι σύμφωνη αυτή η πολιτική προς τη δήλωση, την οποίαν έκαμε απόψε ο κ. Υπουργός Παιδείας. Ποια ήταν αυτή η παλαιότερη εξαγγελία ή η διακήρυξη; Η διακήρυξη του Υπουργείου Παιδείας, η κατ' επανάληψη διαφημισθείσα πριν από 14 ή 15 μήνες, ήταν ότι, το 1980 οι εισαγωγικές εξετάσεις στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα θα καταργηθούν. Οπότε πλέον, αρχίζει το μεγάλο ερώτημα, εάν αυτή η εξαγγελία είναι ακριβής, εάν αυτό το κυβερνητικό πρόγραμμα εξακολουθεί να ισχύει, τότε ρωτιέται κανείς, πως θα είναι δυνατόν στα Γενικά Λύκεια, όπως αντιστοίχως και στα Τεχνικά Λύκεια, που δημιουργούνται με αυτό το νομοθέτημα, να γίνει δεκτός ο απεριόριστος αριθμός των σπουδαστών; Τι θα γίνει όταν γίνει δεκτός από του χρόνου ο απεριόριστος αυτός αριθμός, όταν θα φθάσουν μετά 3 χρόνια, για να εισέλθουν στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και έχουν καταργηθεί οι εξετάσεις;» (Ι. Αλευράς (εκπρόσωπος του Αρχηγού του ΠΑΣΟΚ)).⁴⁴ Μπορεί βέβαια, ο εκπρόσωπος του κόμματος της αντιπολίτευσης να αναγνωρίζει «ότι, πράγματι, υπάρχει κορεσμός στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, γιατί και από απόψεως κτιριολογικής και από απόψεως διδακτικού προσωπικού και από απόψεως μέσων διδασκαλίας είναι βέβαιο, ότι τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα έχουν βάρος δυσβάστακτο για τον αριθμό αυτό των φοιτητών.» (Ι. Αλευράς ό.π.).

Παράλληλα, όμως, συνδέει την πολιτική ρητορική για το ζήτημα της πρόσβασης πρώτα και κύρια με την προσδοκίες και τις ελπίδες της κοινής γνώμης για ελεύθερη πρόσβαση τονίζοντας ότι «θα κάνει καλά ο κ. Υπουργός της Παιδείας αυτό να το ξεκαθαρίσει και, ει δυνατόν, απόψε, γιατί έχει δημιουργηθεί στις τάξεις των μαθητών αλλά και στις τάξεις των γονέων που έχουν παιδιά υποψήφια για τα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα μέχρι το 1980, η μεγάλη προσδοκία και η μεγάλη ελπίδα, ότι τα παιδιά τους θα μπου ανεμπόδιστα στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα. Από την αποψινή δήλωση, οι προσδοκίες αυτές σβύνουν και οι αγωνίες και των παιδιών και των οικογενειών ξαναγυρίζουν.» (Ι. Αλευράς ό.π.). Την ίδια στιγμή αναδεικνύει ένα πάγιο πεδίο κριτικής του αντιπολιτευτικού λόγου την ασυνέπεια της κυβερνητικής πολιτικής δηλώνοντας ότι «εάν η δήλωση αυτή του κ. Υπουργού Παιδείας, η αποψινή, καταργεί όπως φαίνεται, κατά γενικό συμπέρασμα, αυτή την προγενέστερη επαγγελία που είχε διακηρυχθεί κατ' επανάληψη, ότι το 1980 οι εξετάσεις στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα καταργούνται, τότε θα πρέπει να συμπεράνει κανείς, ότι η πολιτική, εν προκειμένω, έχει άρδην μεταβληθεί. Να πως, με τόση ευκολία αλλάζει η Κυβέρνηση πολιτική, στο μεγάλο θέμα της Παιδείας και πως φαίνεται δεν έχει καμία πολιτική.» (Ι. Αλευράς).⁴⁵

Ο δημόσιος λόγος της αξιωματικής, πλέον, αντιπολίτευσης(ΠΑΣΟΚ) κορυφώνεται με απόλυτες διακηρύξεις περί των εξετάσεων και των φροντιστηρίων και αποτυπώνεται στη Διακήρυξη της κυβερνητικής πολιτικής όπου γίνεται λόγος για «πραγματική δωρεάν παιδεία (υποτροφίες, σίτιση και μεταφορά των μαθητών που το έχουν ανάγκη). Καταργούνται τα ιδιωτικά σχολεία, τα φροντιστήρια και τα ξένα σχολεία γιατί «αποτελούν παραχάραξη της Συνταγματικής επιταγής» και δεν έχουν θέση σε μια δημοκρατική κοινωνία. Καταργούνται οι εξετάσεις για το Λύκειο και οι Πανελλήνιες για την εισαγωγή στα ΑΕΙ.» (ΠΑΣΟΚ ,Διακήρυξη κυβερνητικής πολιτικής).⁴⁶ Αντίστοιχα και η ΕΔΑ απαιτεί ««Κατάργηση του θεσμού των εξετάσεων σ' όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης ώστε να εξαλειφθεί η παραπαιδεία.» (ΕΔΑ, Προεκλογικό πρόγραμμα για τις εκλογές,1981)

⁴⁴ Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίασις ΠΒ', 24-2-1977

⁴⁵ Ομοίως ό.π.

⁴⁶ Εφημερίδα Εξόρμηση, 1-8-1981

Ένα άλλο ζήτημα που κυριαρχεί στο δημόσιο λόγο των κομμάτων της Αριστεράς αλλά και συνδικαλιστικών οργανώσεων είναι το ζήτημα του ταξικού χαρακτήρα της εκπαίδευσης. Αναλυτικότερα η εκπαίδευση χαρακτηρίζεται από την ΕΔΑ ως «ταξική και ολιγαρχική» ενώ το ΚΚΕ υποστηρίζει ότι «ο Νόμος 576/77 αποδεικνύει για μια ακόμη φορά την ταξικότητα της ελληνικής εκπαίδευσης και ότι οι εξετάσεις εξυπηρετούν την άρχουσα τάξη γιατί τα παιδιά της θα τις αντιμετωπίζουν με ασύγκριτα μεγαλύτερη ευκολία, θα προωθούνται στα ΑΕΙ τη στιγμή που τίθενται φραγμοί μέσω των εισαγωγικών εξετάσεων στο Λύκειο ενώ τυπικά υπάρχει η έννοια «δωρεάν» παιδεία αφού η παραπαιδεία παραμένει.»⁴⁷ Για το σύστημα πρόσβασης για τα ΑΕΙ το ΚΚΕ πιστεύει πως αυξάνει την παραπαιδεία και μεγαλώνει την ανισότητα ανάμεσα στις κοινωνικές τάξεις με το να απαγορεύει την επανάληψη των εξετάσεων για δεύτερη και τρίτη φορά. Οι Πανελλήνιες εξωθούν τους μαθητές που θ' αποτύχουν σ' αυτές στα ΚΑΤΕΕ.(Χοντολίδου, Ε. (1987)

Ο δημόσιος λόγος των συνδικαλιστικών οργανώσεων των εκπαιδευτικών για το ζήτημα της πρόσβασης διακρίνεται σε δύο κατηγορίες. Ο λόγος της Διδασκαλικής Ομοσπονδίας δεν σχετίζεται με το ζήτημα αλλά επικεντρώνεται σε άλλα ζητήματα του κλάδου όπως η «ανωτατοποίηση» των παιδαγωγικών ακαδημιών. Αντίθετα ο δημόσιος λόγος των δύο συνδικαλιστικών οργανώσεων των καθηγητών (ΟΛΜΕ,ΟΙΕΛΕ) επηρεάζεται άμεσα από τον δημόσιο λόγο των πολιτικών κομμάτων κυρίως της αντιπολίτευσης. Πιο συγκεκριμένα στο Α' εκπαιδευτικό συνέδριο της ΟΛΜΕ δεσπόζει η πρόταση για «Κατάργηση των εισαγωγικών για το Λύκειο και των πανελληνίων» Τονίζεται ,όμως ότι «για όσο διάστημα όμως οι νέοι μας είναι ενταγμένοι σε ένα πολιτικοκοινωνικό σύστημα που έχει ανάγκη ορισμένου αριθμού επιστημόνων, δεν μπορεί παρά να υπάρχει ένας φραγμός στη μόρφωση των μαθητών, ένα σύστημα επιλογής Γι' αυτό προτείνεται μία σειρά μέτρων για να βελτιωθούν οι πανελλήνιες εξετάσεις.» (ΟΛΜΕ, 1981).⁴⁸ Ακόμα εμπεριέχεται η πρόταση για ««Μεταλυκειακή προπαιδευτική «ακαδημαϊκή» τάξη μονοετούς φοίτησης.» (Κασσωτάκης και Παπαγγελή-Βουλιουρή, 2002).Αντίστοιχες είναι και οι προτάσεις της ΟΙΕΛΕ που αναφέρεται σε κατάργηση των εξετάσεων ενώ υιοθετεί ταυτόχρονα τη θέση για θέσπιση αντισταθμιστικής εκπαίδευσης(Ο.Ι.Ε.Λ.Ε.,1982.)⁴⁹ Η προηγούμενη πρόταση αποτελεί ένδειξη της υιοθέτησης όρων της Κοινωνιολογίας της εκπαίδευσης με κυρίαρχο αυτό της «ισότητας ευκαιριών» που εμφανίζονται στο δημόσιο επιστημονικό λόγο αυτήν την περίοδο και ανιχνεύονται στο λόγο των εκπαιδευτικών οργανώσεων και των πολιτικών κομμάτων(Χοντολίδου, Ε. 1987).

Η τελική νομοθετική ρύθμιση του θέματος την περίοδο αυτή(Ν.1035/1980)οδηγεί σε ένα βραχύβιο εξεταστικό πλαίσιο με βάση το οποίο οι εξετάσεις ονομάζονται Πανελλήνιες, διεξάγονται στην Β' και Γ' τάξη του Λυκείου ,οι υποψηφιοί χωρίζονται σε δύο κύκλους (Α' και Β', Θεωρητικό-Θετικό αντίστοιχα) αλλά εξετάζονται σε περιορισμένο αριθμό μαθημάτων(4) , συμμετέχουν υποχρεωτικά στις εξετάσεις για να ολοκληρώσουν το Λύκειο ενώ η πρόσβαση στην Ανώτατη εκπαίδευση είναι συνάρτηση των βαθμών τόσο των γραπτών εξετάσεων όσο και των βαθμών του ενδεικτικού προαγωγής και του απολυτηρίου αντίστοιχα.

Ανακεφαλαιώνοντας την περιδιάβαση στο δημόσιο λόγο την περίοδο αυτή επισημαίνουμε ορισμένους δείκτες συνέχειας και αλλαγής σε σχέση με την προδικτατορική περίοδο. Ως δείκτες συνέχειας αξίζει να αναφερθούν σημεία που παραπέμπουν σε βασικές αλλαγές της μεταρρύθμισης του 1964 μέσω της καθιέρωσης του Ακαδημαϊκού Απολυτηρίου:

1. Η δημόσια κυβερνητική θέση ότι το Λύκειο πρέπει να αποτελεί το χώρο αυστηρής επιλογής των υποψηφίων που θα ενδιαφέρονται για πανεπιστημιακή μόρφωση(εισιτήριες εξετάσεις για το Λύκειο, αυστηρές προαγωγικές εξετάσεις)

⁴⁷ Εφημερίδα Ριζοσπάστης 8-4-1976

⁴⁸ ΟΛΜΕ, Α' Εκπαιδευτικό Συνέδριο, Αθήνα, Μάιος 1981

⁴⁹ «Προτάσεις για τη βελτίωση της Παιδείας» Ο Ιδιωτικός Εκπαιδευτικός, φύλλο 151,Δεκ. 1981 – Γεν. 1982

2. Η διεξαγωγή των εξετάσεων από το Υπουργείο Παιδείας και όχι από τις Πανεπιστημιακές σχολές με τη συμμετοχή του εκπαιδευτικού δυναμικού της Μέσης Εκπαίδευσης.
3. Η θεσμική αλλαγή για δημιουργία παράλληλου δικτύου κυρίως Τεχνικής και λιγότερο Επαγγελματικής εκπαίδευσης με κύριο στόχο την αποσυμφόρηση της συμμετοχής χιλιάδων υποψηφίων στις εξετάσεις εισαγωγής στην Ανώτερη και Ανώτατη εκπαίδευση
4. Η εξέταση σε περιορισμένο αριθμό μαθημάτων ανά κατεύθυνση, η εξέταση σε κοινή ύλη και ο υπολογισμός των σχολικών επιδόσεων στην πρόσβαση των υποψηφίων στην Ανώτερη και Ανώτατη εκπαίδευση.
5. Η επανάληψη και κορύφωση της ρητορικής για κατάργηση των εξετάσεων για την Ανώτατη εκπαίδευση καθώς και η απαλλαγή από την μάλιστα των φροντιστηρίων .

Ως δείκτες αλλαγής είναι χρήσιμο να επισημανθούν:

1. Οι αναφορές και η τελική ρύθμιση της εξέτασης των υποψηφίων σε πολύ περιορισμένη ύλη γεγονός που οδηγεί αναπόφευκτα στη ταύτιση διδακτέας και εξεταστέας ύλης.
2. Η πρόταση για καθιέρωση των εξετάσεων του Λυκείου σε περιφερειακό και όχι σε κεντρικό επίπεδο με το επιχείρημα της πιο δίκαιης αντιμετώπισης των μαθητών από την επαρχία αφού θα λαμβάνονται υπόψη οι ιδιαιτερότητες κάθε περιοχής, κάτι αδύνατο να συμβεί στις πανελλήνιες εξετάσεις.
3. Η είσοδος στο δημόσιο διάλογο της πρότασης για καθιέρωση προπανεπιστημιακού ή Κολλεγιακού έτους μετά το Λύκειο.

Δ΄ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΛΟΓΗ ΚΑΙ ΣΤΑΘΕΡΟΠΟΙΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΑΛΛΑΓΗΣ ΤΟΥ(ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1982-1997)

Δ1.Η ΘΕΣΜΟΘΕΤΗΣΗ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΤΩΝ «ΔΕΣΜΩΝ»-Ο ΔΗΜΟΣΙΟΣ ΛΟΓΟΣ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΦΟΡΕΩΝ

Η πολιτική αλλαγή στις 18-10-1981 συνοδεύτηκε από σειρά θεσμικών αλλαγών σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης που συνδέονται με την πρόθεση της νέας κυβέρνησης να ενισχύσει τον αντισταθμιστικό και κοινωνικό ρόλο της εκπαίδευσης καθώς και να την καταστήσει βασικό μοχλό της οικονομικής ανάπτυξης (Καζαμίας 1995, Μπουζάκης 1995). Εκτός από τις σημαντικές αλλαγές στη δομή και λειτουργία των ΑΕΙ (Ν.1268/1982) και την ίδρυση των ΤΕΙ μετά την κατάργηση των ΚΑΤΕΕ (Ν.1404/1983), θεσμοθετούνται αλλαγές στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση όπως η εισαγωγή του θεσμού του Σχολικού Συμβούλου και η κατάργηση των Επιθεωρητών (Ν.1304/82), η ίδρυση ενός νέου τύπου λυκείου, του Πολυκλαδικού Λυκείου(Ν.1304/82) και η καθιέρωση του νέου συστήματος πρόσβασης των υποψηφίων στην Ανώτερη και Ανώτατη εκπαίδευση (Ν.1351/1983) το οποίο με επιμέρους τροποποιήσεις θα διατηρηθεί για περισσότερα από δεκαπέντε χρόνια. Από το περιεχόμενο του νομοσχεδίου αυτού αλλά και από άλλες νομοθετικές ρυθμίσεις που προηγήθηκαν⁵⁰ και άλλες που ακολούθησαν⁵¹ διαφαίνεται η πολιτική επιλογή «αναβολής της διαφοροποίησης» (Κοντογιαννοπούλου-Πολυδωρίδη

⁵⁰ δημιουργία Μεταλυκειακών Προπαρασκευαστικών Κέντρων, άρθρο 26 παρ.1 του Νόμου 1304/82

⁵¹ η κατάργηση των εισαγωγικών εξετάσεων του Λυκείου με το Ν. 1566/1985, η κατάργηση των πανελλαδικών εξετάσεων της Β΄ Λυκείου, η δημιουργία νέων πανεπιστημίων κ.α.

Γ.,1995) και μεταφοράς της επιλογής στο τέλος του Λυκείου, επιλογή που διατηρείται έως σήμερα. Ταυτόχρονα η πολιτική αυτή επιλογή υποδηλώνει τον απώτερο στόχο της μαζικοποίησης της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης ,στόχος ο οποίος δρομολογείται τόσο με την αύξηση των εισακτέων όσο και με την κατάτμηση των παλαιότερων και την ίδρυση νέων πανεπιστημιακών τμημάτων(Κασσωτάκης και Παπαγγελή-Βουλιουρή, 2002).

Από τη μελέτη των θεσμικών κειμένων αλλά και των πρακτικών της Βουλής κατά τη διαδικασία ψήφισης του Ν. 1566/1985 επιβεβαιώνεται η επανάληψη και σταδιακή κυριαρχία στο δημόσιο λόγο των πολιτικών προσώπων και κομμάτων «κοινών τόπων» που εμφανίστηκαν μετά τη μεταπολίτευση σχετικά με το ρόλο των εξετάσεων αλλά και της εκπαίδευσης γενικότερα. Αναλυτικότερα από την αρχή της εισηγητικής έκθεσης του Ν.1566/1985 δίδεται έμφαση στις «διαδικασίες δημοκρατικής νομιμοποίησης» για τη διαμόρφωση του σχεδίου νόμου. Τονίζεται ότι « από τον Ιανουάριο του 1984 το ΥΠΕΠΘ, δίνοντας στη δημοσιότητα το προσχέδιο νόμου, προσκάλεσε, για μια όσο το δυνατόν πλατύτερη και ουσιαστικότερη συζήτηση, τους εκπαιδευτικούς φορείς και κάθε ενδιαφερόμενο.»⁵² Επιβεβαιώνεται η μεγάλη συμμετοχή στο δημόσιο διάλογο πολλών και διαφορετικών φορέων ανάμεσα στους οποίους φορείς, όπως οι μαθητές, που δεν συμμετείχαν μέχρι τότε στη δημόσια διαβούλευση για θέματα παιδείας. Χαρακτηριστικά δηλώνεται ότι « η ανταπόκριση σ' αυτή την πρόσκληση, ξεπέρασε κάθε αισιόδοξη πρόβλεψη. Ειδικές εκδόσεις του Δελτίου της ΟΛΜΕ, του Διδασκαλικού Βήματος και της ΟΛΤΕΕ, έφεραν το προσχέδιο στα χέρια κάθε εκπαιδευτικού. Γενικές Συνελεύσεις όλων ανεξαιρέτα των συνδικαλιστικών φορέων των εκπαιδευτικών μας σε τοπικό, περιφερειακό και πανελλαδικό επίπεδο, τους έδωσαν τη δυνατότητα να εκφραστούν και να καταθέσουν τις εμπειρίες τους και τις απόψεις τους ακόμα και σε μικρής σημασίας σημεία του προσχεδίου. Οι σύλλογοι γονέων συζήτησαν και πρότειναν. Οι επιστημονικοί φορείς ενεργοποίησαν τις εξειδικευμένες γνώσεις τους. Οι μαθητές με τις μαθητικές τους κοινότητες, πήραν μέρος στο διάλογο. Δήμοι και κοινότητες διοργάνωσαν ανοικτές εκδηλώσεις-συζητήσεις του προσχεδίου με τους δημότες τους. Επιστήμονες και πνευματικοί άνθρωποι, απλοί πολίτες, κατέθεσαν μεμονωμένα τις απόψεις τους.»⁵³ Το εγχείρημα αυτό ολοκληρώνεται με τη διαβεβαίωση των συντακτών του νομοσχεδίου ότι «ο όγκος αυτός του πλούσιου υλικού εκτιμήθηκε, αξιολογήθηκε και αποτέλεσε τη βάση πάνω στην οποία στηρίχτηκε η τελική διαμόρφωση αυτού του σχεδίου νόμου, που κατατίθεται στη Βουλή.»⁵⁴ Τέλος ο Υπουργός Παιδείας δηλώνει ότι θεωρεί την εκπαίδευση εθνικής σημασίας ζήτημα(θέση η οποία δεσπόζει στον κομματικό λόγο της επόμενης τριακονταετίας) οπότε «η πρόσκληση που απευθύνουμε για διάλογο προς την Αντιπολίτευση δεν αποτελεί καμιά υποχώρηση από τις αρχές μας. Αντίθετα το διάλογο αυτόν τον επιδιώκουμε σε κάθε θέμα, ιδιαίτερα δε για ζητήματα εθνικής σημασίας, όπως είναι η υπόθεση της παιδείας. Πιστεύουμε, ότι σ' αυτόν το διάλογο και δικαιούνται αλλά και οφείλουν να λάβουν μέρος και σ' αυτή την Αίθουσα, όπως πήραν μέρος έξω απ' αυτή την Αίθουσα, επί τρία (3) χρόνια, όλοι οι κομματικοί, κοινωνικοί και άλλοι φορείς και κατά κύριο λόγο βέβαια οι εκπαιδευτικοί λειτουργοί» (Απ. Κακλαμάνης)⁵⁵

Αντίθετα στην αγόρευση του εκπροσώπου της αξιωματικής αντιπολίτευσης αρχικά επαναλαμβάνεται η πολιτική αντίληψη που θα κυριαρχήσει στον δημόσιο κομματικό λόγο μέχρι σήμερα ότι «η παιδεία είναι, κατά τη γνώμη μου, το υπ' αριθμόν ένα εθνικό θέμα, γιατί είναι εκείνη που διαμορφώνει την εθνική συνείδηση και προσδιορίζει τη μελλοντική πορεία του έθνους μας. Μία παιδεία υψηλής ποιότητας αποτελεί το μοναδικό όπλο, που προσφέρεται σ' ένα μικρό κράτος προκειμένου να διατηρήσει την πνευματική του ανεξαρτησία και να

⁵² Εισηγητική Έκθεση του Ν.1566/1985,σελ.2

⁵³ Ομοίως ό.π.

⁵⁴ Ομοίως όπ.

⁵⁵ Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίαση ΚΗ', Τρίτη, 17 Αυγούστου 1985

ανταγωνιστεί τους ισχυρούς στην τεχνολογική εξέλιξη. Η ευθύνη που βαρύνει εμάς τους δημόσιους άνδρες απέναντι στην ελληνική νεολαία είναι και βαριά και μεγάλη. Αν, όμως, δεν κατορθώσαμε να εξασφαλίσουμε ένα ασφαλές μέλλον στην ελληνική νεότητα, θα μπορούσαμε τουλάχιστον να προσφέρουμε ένα ισχυρό όπλο, ώστε να μπορέσει να αντιμετωπίσει τον αγώνα της ζωής και ακόμα να επιβιώσει στον ανελέητο ανταγωνιστικό κόσμο της εποχής μας. Και το όπλο αυτό δεν είναι άλλο από την υψηλή ποιότητα της παιδείας. Γι' αυτό, κατά τη γνώμη μου, η οργάνωση και ο προγραμματισμός της παιδείας είναι ο κατ' εξοχήν τομέας που απαιτεί υπερκομματική αντίληψη και συναινετικές διαδικασίες.» Νικ. Καλτεζιώτης.⁵⁶ Αυτή η αντίληψη αντιπαρατίθεται με τη στάση της κυβέρνησης που επικρίνεται ως κομματική. Ειδικότερα συγκρίνεται η στάση της προηγούμενης κυβέρνησης στην μεταρρύθμιση του 1976 με τη στάση της σημερινής και διαπιστώνεται ότι «στον προγραμματισμό της παιδείας οι κυβερνήσεις της Νέας Δημοκρατίας προσπάθησαν να ακολουθήσουν την τακτική της υπερκομματικής και συναινετικής διαδικασίας. Είναι χαρακτηριστικό ότι η μεγάλη εκπαιδευτική μεταρρύθμιση των ετών 1976 και 1977 υπήρξε προϊόν εποικοδομητικής συνεργασίας, τόσο με τους άμεσα ενδιαφερομένους εκπαιδευτικούς φορείς, όσο και της τότε Αξιωματικής Αντιπολιτεύσεως. Αυτή την τακτική, που την επιβάλλει το αίσθημα ευθύνης απέναντι στην ελληνική ενότητα, αλλά και απέναντι στο μέλλον της Χώρας, θα περιμέναμε να ακολουθήσει και η σημερινή Κυβέρνηση. Δυστυχώς, όμως, το νομοσχέδιο, που μας καλεί σήμερα η Κυβέρνηση να ψηφίσουμε, όχι μόνο κομματικοποιεί και υποβαθμίζει την Παιδεία, κατά τη γνώμη μου, αλλά αποτελεί και ένα θλιβερό δείγμα αυθαιρεσίας και αλαζονικής διαχείρισης των εθνικών θεμάτων.» (Νικ. Καλτεζιώτης)⁵⁷

Στη συνέχεια δίδεται έμφαση στον δικαιότερο και ομαλότερο χαρακτήρα των Γενικών Εξετάσεων (όπως ονομάστηκαν οι πανελλήνιες εξετάσεις, σε μια προσπάθεια εμφανούς διαφοροποίησης από αυτές ακόμα και σε επίπεδο όρων). Προτάσσεται η σημασία της κατάργησης των εισαγωγικών εξετάσεων στο Λύκειο με την υπουργική δήλωση ότι «Μια πρώτη άμεση πράξη να μαζέψουμε τα παιδιά από το δρόμο, όσα απορρίφθηκαν στις εισαγωγικές εξετάσεις στο Λύκειο. Εγγράφονται όλοι οι απολυθέντες. Θυμούμαι την παρατήρηση, την κατάκριση όταν καταργήθηκαν αυτές οι εισιτήριες εξετάσεις: Πώς είναι δυνατόν αυτοί οι αδύνατοι μαθητές να ενταχθούν στην τάξη τους, πώς θα συμπορευθούν με τους άλλους οι μαθητές αυτοί; Και εντάχθηκαν και συμπορεύθηκαν και εξελίχθηκαν, όπως και όλοι οι άλλοι.» (Απ. Κακλαμάνης).⁵⁸ Επισημαίνεται, παράλληλα, ότι «το νέο σύστημα επιλογής για την τριτοβάθμια εκπαίδευση, εξασφαλίζει απεριόριστες ευκαιρίες στους νέους, γιατί καμία πρόσκαιρη αποτυχία δεν μπορεί να είναι καθοριστική για το μέλλον τους. Προετοιμάζονται, επίσης, καλύτερα και σύμφωνα με τις κλίσεις τους, με τις τέσσερις δέσμες προπαρασκευαστικών μαθημάτων στη Γ' Λυκείου, ενώ σύγχρονα υπάρχει η 5η δέσμη, γι' αυτούς που δεν επιθυμούν σπουδές στην τριτοβάθμια εκπαίδευση.»⁵⁹ Ταυτόχρονα επιχειρείται να αναδειχθεί η προσπάθεια αποδέσμευσης του Λυκείου και η παροχή περισσότερων ευκαιριών στο μαθητή, γι' αυτό τονίζεται ότι «με την ομαλή αυτή σύνδεση αποφεύγεται η αποδιοργάνωση του λυκείου, που είχε γίνει με το σύστημα των πανελλήνιων, η μετατροπή των δύο τελευταίων τάξεων σε φροντιστηριακές, η ισοπέδωση των ενδιαφερόντων των νέων για ανώτερες σπουδές, μια που είχε ανατεθεί στον ηλεκτρονικό υπολογιστή η κατανομή τους σε δύο μοναδικές ομάδες σχολών. Αντίθετα, εξασφαλίζεται ο σεβασμός στην προσωπικότητα και τα ενδιαφέροντα του μαθητή, με τη δυνατότητα να επιλέξει δύο ομάδες σχολών, από τις 16 στις οποίες διαιρούνται οι σχολές των ΑΕΙ και ΤΕΙ,

⁵⁶ Ομοίως ό.π.

⁵⁷ Ομοίως ό.π.

⁵⁸ Ομοίως ό.π.

⁵⁹ Εισηγητική Έκθεση του Ν.1566/1985.

και η απεριόριστη χρονικά συμμετοχή και η κατοχύρωση της βαθμολογίας των μαθημάτων, στα οποία δεν επιθυμεί επανεξέταση.»⁶⁰

Η θέση του συντάκτη του νομοσχεδίου περί δικαιοσύνης και κυρίως περί ισότητας ευκαιριών των υποψηφίων ενισχύεται με την ανάδειξη του ρόλου των πρόσφατα ιδρυθέντων Μεταλυκειακών Προπαρασκευαστικών Κέντρων ως μέτρου αντισταθμιστικής αγωγής αφού «οι γενικές εξετάσεις συνοδεύονται από την καθιέρωση του μεταλυκειακού προπαρασκευαστικού κέντρου, ενός θεσμού που συμβάλλει αποφασιστικά στην αύξηση του κοινωνικού μισθού του εργαζόμενου. Βοηθούνται οι οικονομικά ασθενέστεροι μαθητές, ενώ η περιφερειακή κατανομή των μεταλυκειακών προπαρασκευαστικών κέντρων δεν αναγκάζει τους ίδιους ή τους γονείς τους να μεταφέρονται στα μεγάλα αστικά κέντρα για φροντιστήρια. Με την ίδια λογική, η εισαγωγή του θεσμού της εσωσχολικής βοήθειας στους μαθητές, αμβλύνει τις συνέπειες διαφορετικών οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών συνθηκών καταγωγής και ανατροφής. (Εισηγητική Έκθεση του Ν.1566/1985,σελ.3).⁶¹Τελικός στόχος, σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση, είναι ο περιορισμός της παραπαιδείας (βασικό προεκλογικό πολιτικό σύνθημα της νέας κυβέρνησης) και η ενίσχυση του κοινωνικού μισθού των εργαζομένων (νεολογισμός που εισάγεται μαζί με μια σειρά αντίστοιχων όρων στην άσκηση της κυβερνητικής πολιτικής).

Αυτή η θέση ενισχύεται και με στατιστικά δεδομένα για την «ουσιαστική επιτυχία του θεσμού των μεταλυκειακών προπαρασκευαστικών κέντρων η οποία φαίνεται από τα ποσοστά επιτυχίας των υποψηφίων που παρακολούθησαν μαθήματα σ' αυτά, 1983: 29,8%, 1984: 43,9%.⁶² Τεκμηριώνεται επιπλέον και με αναφορά σε στοιχεία για τη μείωση της ιδιωτικής εκπαίδευσης αφού «οι παραπάνω θεσμοί, όσο ανεβαίνει η ποιότητα της λειτουργίας της εκπαίδευσης, θα συντελούν αποφασιστικά στον περιορισμό της παραπαιδείας και της ιδιωτικής εκπαίδευσης. Ήδη η αναβάθμιση της δημόσιας εκπαίδευσης μεταξύ των ετών 1981 έως 1984 συντέλεσε στη συρρίκνωση της ιδιωτικής εκπαίδευσης: από 744 σχολικές μονάδες το 1981-82 σε 522 το 1984-85 στη γενική εκπαίδευση.»⁶³ Μάλιστα ο ίδιος ο Υπουργός Παιδείας διαβεβαιώνει τη Βουλή ότι «η ιδιωτική εκπαίδευση η οποία σε αντίθεση με όλες τις άλλες ευρωπαϊκές χώρες στην Ελλάδα κινείται μόλις σε ένα ποσοστό 4% περίπου του μαθητικού δυναμικού, θα προετοιμασθεί για τη σταδιακή απορρόφησή της από τη συνεχώς αναβαθμιζόμενη δημόσια εκπαίδευση» (Απ. Κακλαμάνης)⁶⁴ Τη θέση αυτή θα αμφισβητήσει η αντιπολίτευση καταθέτοντας στοιχεία που δείχνουν ότι «η κατάργηση της ιδιωτικής εκπαίδευσης δεν προχωρά. Παραπέμπεται στο μέλλον, παρά τις υποσχέσεις του ΠΑΣΟΚ. Και τα στοιχεία που δίνει το Υπουργείο για μείωση των ιδιωτικών σχολείων στα χρόνια 1981, 1984 είναι παραπλανητικά. Αφορούν μόνο τη μείωση των σχολικών μονάδων. Η μείωση του αριθμού των μαθητών είναι πολύ πιο μικρή. Και στη χρονιά 1985 έχουμε αύξηση και του αριθμού των ιδιωτικών σχολείων και των μαθητών των ιδιωτικών σχολείων, σε σχέση με παλιά. Και να μην πούμε για τα φροντιστήρια, για τα κέντρα ελευθέρων σπουδών κ.λ.π.» (Μαρ. Δαμανάκη, βουλευτής ΚΚΕ)⁶⁵

Εξίσου σημαντική αλλαγή που θα επηρεάσει τη λυκειακή και μεταλυκειακή εκπαίδευση θεωρείται από την κυβέρνηση(παρά τις σοβαρές διαφωνίες της αντιπολίτευσης)«η ίδρυση του ενιαίου πολυκλαδικού λυκείου στη χώρα μας, αποτελεί σημαντική, ίσως τη σημαντικότερη προσπάθεια για την ουσιαστική αλλαγή στον τομέα της μεταγυμνασιακής

⁶⁰ Ομοίως ό.π.

⁶¹ Ομοίως ό.π.

⁶² Ομοίως ό.π.

⁶³ Ομοίως ό.π.

⁶⁴ Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίαση ΚΗ' Τρίτη, 17 Αυγούστου 1985

⁶⁵ Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίαση ΚΗ' Τρίτη, 17 Αυγούστου 1985

εκπαίδευσης.» Κι αυτό εκτός από το μορφωτικό ρόλο του Πολυκλαδικού Λυκείου έχει και κοινωνικές διαστάσεις εφόσον «με το αντιαυταρχικό συνεργατικό πνεύμα του, με σύγχρονες παιδαγωγικές αντιλήψεις και διδακτικές μεθόδους, με νέα προγράμματα και βιβλία, με κατάλληλο εργαστηριακό εξοπλισμό, με συμμετοχή όλων των φορέων στην οργάνωση της σχολικής ζωής, το ενιαίο πολυκλαδικό λύκειο δε φιλοδοξεί μόνο να μορφώσει σωστά τους νέους, αλλά και να αποτελέσει έναν από τους κύριους φορείς της ανανεωτικής προσπάθειας που γίνεται στον τομέα της εκπαίδευσης στον τόπο μας. Η προσδοκία είναι να συμβάλει αποφασιστικά η μεταρρύθμιση αυτή στην επίλυση χρόνιων κοινωνικών και εκπαιδευτικών προβλημάτων, όπως είναι η συσσώρευση χιλιάδων υποψηφίων για τα ΑΕΙ, η είσοδος στο χώρο της εργασίας χιλιάδων νέων δίχως επαγγελματική κατάρτιση, η ανισόρροπη κατανομή του μαθητικού δυναμικού μεταξύ των δύο κλάδων της μεταγυμνασιακής εκπαίδευσης»⁶⁶

Συνοψίζοντας την περίοδο 1982-1995 σταθεροποιείται η πολιτική επιλογή(παρά τις αλλαγές κυβερνήσεων και υπουργών παιδείας) στο σύστημα πρόσβασης με τη μορφή των «δεσμών». Τα κύρια χαρακτηριστικά του συστήματος αυτού είναι ότι εμπεριέχει πολλά στοιχεία των δύο προηγούμενων(1964,1980) αλλά και ενσωματώνει νέα τα οποία θα συμβάλλουν στη μακρόχρονη διατήρησή του παρά την έντονη κριτική που δέχεται από τους συνδικαλιστικούς φορείς των εκπαιδευτικών, τις επιστημονικές ενώσεις αλλά και την επιστημονική –ερευνητική κοινότητα.(Στασινοπούλου 1986, Σιπητάνου 1992, Τερζής 1993, Κυρίδης 1994) Τέτοια χαρακτηριστικά είναι:

1. Η μετατόπιση της επιλογής για τις Ανώτερες και Ανώτατες Σχολές στην τελευταία τάξη του Λυκείου(ταυτόχρονη κατάργηση των εισαγωγικών εξετάσεων για το Λύκειο) με τη δυνατότητα επιλογής μεταξύ τεσσάρων πεδίων-δεσμών και την εξέταση σε τέσσερα μαθήματα από τα οποία μόνο ένα ήταν γενικής παιδείας
2. Η συνεχής παροχή διευκολύνσεων στους υποψηφίους με τη θεσμοθέτηση της δυνατότητας κατοχύρωσης βαθμολογίας και επανάληψης της εξέτασης σε μαθήματα χαμηλής επίδοσης(αλλά και ελεύθερης πρόσβασης στα ΤΕΙ για αποφοίτους της Τεχνικής –Επαγγελματικής εκπαίδευσης) με τη συνεχή αναφορά σε «απεριόριστες ευκαιρίες στους νέους, γιατί καμιά πρόσκαιρη αποτυχία δεν μπορεί να είναι καθοριστική για το μέλλον τους»(Ν.1566/85,Εισηγητική Έκθεση)
3. Η σταδιακή κατάργηση της συμμετοχής της βαθμολογίας εντός του Λυκείου με το επιχείρημα του πληθωρισμού των αριστούχων
4. Η διατήρηση και ενίσχυση των εξεταστικών διαδικασιών που συνδέονταν με το αδιάβλητο των εξετάσεων καθώς και η διατήρηση της απόλυτης σύνδεσης της εξεταστέας ύλης με τα αντίστοιχα σχολικά εγχειρίδια.
5. Η παροχή εναλλακτικών λύσεων στους μαθητές(Τεχνική εκπαίδευση-Πολυκλαδικό Λύκειο, λειτουργία 5^{ης} Δέσμης για όσους επιδίωκαν την αποφοίτηση από το Λύκειο)
6. Η θεσμοθέτηση μέτρων αντισταθμιστικής εκπαίδευσης (Λειτουργία Μεταλλυκειακών Προπαρασκευαστικών Κέντρων σε όλη τη χώρα, καθιέρωση του θεσμού της ενδοσχολικής βοήθειας των μαθητών) με προβαλλόμενο στόχο την απομάκρυνση ενός μέρους του μαθητικού δυναμικού από την οικονομικά δυσβάστακτη καταφυγή στα φροντιστήρια.
7. Σταδιακή αύξηση του αριθμού των εισακτέων και ίδρυση νέων πανεπιστημίων ή τμημάτων στα υπάρχοντα ιδρύματα ανώτερης και ανώτατης εκπαίδευσης.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η απόπειρα ένταξης(από την ίδια κυβέρνηση αλλά διαφορετικό υπουργό) ως κριτηρίου εισαγωγής των υποψηφίων σε μια Σχολή της συγκέντρωσης της βαθμολογικής βάσης στο «βασικό μάθημα» ή το «ειδικό

⁶⁶ Εισηγητική Έκθεση του Ν.1566/1985,σελ.12

μάθημα»(Ν. 1771/88). Αυτή η απόπειρα αυστηροποίησης του συστήματος εισαγωγής καταργείται τρία χρόνια μετά (από συντηρητική κυβέρνηση με διαφορετικό υπουργό)⁶⁷ η οποία καθιερώνει συντελεστές βαρύτητας για τα εξεταζόμενα μαθήματα.

Δ2. Η ΑΠΟΠΕΙΡΑ ΑΛΛΑΓΗΣ ΤΟΥ ΣΥΣΤΗΜΑΤΟΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΕΠΙ ΥΠΟΥΡΓΕΙΑΣ ΓΕΡ.ΑΡΣΕΝΗ : ΣΥΝΔΡΟΜΑ ΕΜΜΟΝΗΣ ΚΑΙ ΚΑΘΗΛΩΣΗΣ ΣΤΟ ΔΗΜΟΣΙΟ ΛΟΓΟ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ - ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΚΑΙ ΤΟΥ ΤΥΠΟΥ

Η δεκαπενταετής εφαρμογή τους συστήματος πρόσβασης με τη μορφή των τεσσάρων «δεσμών» παγιώνει μια σειρά αντιλήψεων(οι οποίες αποτελούν και ερμηνευτικά κλειδιά της αποδοχής του) για την πρόσβαση στην Ανώτατη εκπαίδευση οι οποίες εκκινούν από τις αρχές της «αντικειμενικότητας» και του «αδιάβλητου», επεκτείνονται στην επιβολή της ενιαίας εξεταστέας ύλης με βάση τα αντίστοιχα σχολικά εγχειρίδια και καταλήγουν στην εμμονική καθήλωση στον αριθμό των εξεταζόμενων μαθημάτων. Αυτές οι αντιλήψεις λειτουργούν ως ανασταλτικοί παράγοντες οποιασδήποτε μεταβολής στο σύστημα πρόσβασης την επόμενη δεκαπενταετία με χαρακτηριστικότερες περιπτώσεις και την πρόταση για το «Εθνικό Απολυτήριο» (Δημαράς 1997) αλλά κυρίως την νομοθετική πρωτοβουλία του Ενιαίου Λυκείου(1997) επειδή περιορίζουν το δημόσιο διάλογο και την κριτική στις παραπάνω παγιωμένες αντιλήψεις ,αποτέλεσμα της εφαρμογής του συστήματος των «δεσμών» αλλά και δικαιολογία άρνησης οποιαδήποτε προτεινόμενης αλλαγής τόσο στο σύστημα πρόσβασης όσο και στην ευρύτερη λειτουργία του Λυκείου παρότι αναγνωρίζεται δημόσια από πολιτικούς, κοινωνικούς και συνδικαλιστικούς φορείς ότι το εκπαιδευτικό σύστημα χρειάζεται ριζικές αλλαγές.(Στασινοπούλου 1986)

Αυτές οι παρατηρήσεις επιβεβαιώνονται από τη μελέτη των θεσμικών κειμένων και του δημόσιου λόγου αρχικά σε κοινοβουλευτικό επίπεδο κατά την ψήφιση των αλλαγών για το Ενιαίο Λύκειο(1997) και στη συνέχεια στη δημόσια έκφραση των συνδικαλιστικών φορέων και του ημερήσιου και εβδομαδιαίου τύπου .Αναλυτικότερα στον κυβερνητικό πολιτικό λόγο το Ενιαίο Λύκειο παρουσιάζεται ως πανάκεια, ως ο τύπος Λυκείου που θα ενσωματώσει ή θα αντικαταστήσει τους υπάρχοντες τύπους λυκείων με τις αδυναμίες τους σε μορφωτικό και επαγγελματικό επίπεδο γι' αυτό εξαρχής επισημαίνεται ότι «τα προβλήματα αυτά έρχεται να λύσει η δημιουργία του νέου τύπου Ενιαίου Λυκείου. Το νέο Λύκειο αποτελεί ουσιαστικά παραλλαγή του Ε.Π.Λ., με πιο περιεκτικές κατευθύνσεις σπουδών. Με τη μορφή αυτή μπορεί να αναπτυχθεί σταδιακά παντού και έχει τη δυνατότητα να γενικευθεί ως μοναδικός τύπος Λυκείου στη χώρα. Αυτό θα επιτευχθεί είτε με τη σταδιακή δημιουργία στα υπάρχοντα Γενικά και Τεχνικά – Επαγγελματικά Λύκεια των νέων κατευθύνσεων είτε με τη συγχώνευση των δύο αυτών τύπων Λυκείου, όπου αυτό κριθεί αναγκαίο. Το νέο Λύκειο προσφέρει σε όλους τους μαθητές στέρεα γενική και τεχνολογική παιδεία, ενώ, δίνοντάς τους τη δυνατότητα να επιλέξουν μετά τη Β' τάξη μία από τις τρεις κατευθύνσεις που δημιουργούνται σ' αυτό, τους παρέχει παράλληλα την ευκαιρία να αποκτήσουν πολυδύναμη προεπαγγελματική μόρφωση, δεκτική ποικίλων μεταγενέστερων εξειδικεύσεων, και να ικανοποιήσουν τα προσωπικά τους ενδιαφέροντα και τις κλίσεις τους.»⁶⁸ Πιο συγκεκριμένα υπερτονίζεται, σε σύγκριση με το προηγούμενο σύστημα πρόσβασης, ότι «μέσα στο ενιαίο λύκειο δεν υπάρχουν εξειδικεύσεις, όπως υπήρχαν στο σύστημα των δεσμών, υπάρχουν κατευθύνσεις η θετική, η θεωρητική και τεχνολογική, που δεν είναι εξειδικεύσεις, αλλά είναι επιμέρους εμβάθυνση σε ορισμένους χώρους, σύμφωνα με τις επιθυμίες και τις κλίσεις των μαθητών. Οι απόφοιτοι, όμως, του ενιαίου λυκείου ανεξάρτητα από την κατεύθυνση που θα

⁶⁷ εγκύκλιος Β3/159/8.1.1991 του υπουργού Παιδείας

⁶⁸ Εισηγητική Έκθεση στο σχέδιο νόμου: "Ενιαίο Λύκειο, πρόσβαση των αποφοίτων του στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, αξιολόγηση των εκπαιδευτικών και άλλες διατάξεις" Πρακτικά της Βουλής, Αθήνα, 22 Αυγούστου 1997

ακολουθήσουν στη δεύτερη και στην τρίτη λυκείου, δικαιούνται να ζητήσουν εγγραφή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση σε όποιο κλάδο νομίζουν ότι πρέπει να επιδιώξουν. Έτσι, είναι δυνατόν ένας απόφοιτος του ενιαίου λυκείου με θεωρητική κατεύθυνση να ζητήσει εγγραφή στο Πολυτεχνείο, όπως και ένας απόφοιτος ενιαίου λυκείου της θετικής κατεύθυνσης να ζητήσει εγγραφή στη Φιλοσοφική Σχολή, διότι όλοι έχουν περάσει τη βασική εκπαίδευση, το βασικό κορμό της γενικής παιδείας.» Γεράσιμος Αρσένης (Υπουργός Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων)⁶⁹

Παράλληλα δίδεται έμφαση στο στοιχείο ότι στο Ενιαίο Λύκειο υπάρχουν αλλαγές στο περιεχόμενο σπουδών αλλά διατηρούνται και ενισχύονται «το αδιάβλητο» της αξιολόγησης και η δυνατότητα πρόσβασης στην ανώτατη εκπαίδευση με την κατάργηση των Γενικών Εξετάσεων καθώς και τα «εφόδια» για διορισμό. Κι αυτό γιατί «στο Ενιαίο Λύκειο, το οποίο αρχίζει από το σχολικό έτος 1997-1998 εφαρμόζεται νέο πρόγραμμα σπουδών και χρησιμοποιούνται περισσότερα από ένα διδακτικά βιβλία. Η κατοχή του απολυτηρίου στο οποίο οδηγεί το Ενιαίο Λύκειο, μέσα από μια αξιόπιστη, αδιάβλητη και έγκυρη διαδικασία συνεχούς αξιολόγησης των μαθητών του αποτελεί επαρκή τίτλο όχι μόνο για διορισμό στο δημόσιο ή στον ιδιωτικό τομέα, αλλά και για την εισαγωγή στα προγράμματα σπουδών (Π.Σ.) της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, για την εγγραφή σε Προγράμματα Σπουδών Επιλογής (Π.Σ.Ε.) και στο Ανοικτό Πανεπιστήμιο. Η κατάργηση των Γενικών Εξετάσεων και η αντικατάστασή τους από το νέο σύστημα πρόσβασης στα τριτοβάθμια ιδρύματα, θα συνδυαστεί με την αύξηση προσφοράς Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης.»⁷⁰ Επισημαίνεται πολλές φορές ότι «η θέσπιση του ενιαίου λυκείου, θα επιτρέψει και την αλλαγή του τρόπου πρόσβασης των αποφοίτων του στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, η οποία πλέον, δε θα γίνεται με το γνωστό και αντιπαιδαγωγικό τρόπο της κρίσης της μιας φορές που τόσα προβλήματα και αδιέξοδα επισώρευσε στην παιδεία μας, αλλά με μια αξιόπιστη, αδιάβλητη και έγκυρη διαδικασία συνεχούς αξιολόγησης του μαθητή.» (Α. Κατσιλιέρης, εισηγητής της πλειοψηφίας-ΠΑΣΟΚ).⁷¹

Ο πολιτικός αντίλογος της αντιπολίτευσης είναι άμεσος και επικεντρωμένος κυρίως στο θέμα της αξιολόγησης και του «αδιάβλητου» αφού «μπορεί μεν με το άρθρο 2 του νομοσχεδίου, που πομπωδώς εξήγγειλε ο κύριος Υπουργός να θεσπίζεται κατάργηση των γενικών εξετάσεων και η δήθεν απρόσκοπτη εισαγωγή στα ΑΕΙ και ΤΕΙ, αλλά εμείς πιστεύουμε ότι ο κύριος Υπουργός κυριολεκτικά παίζει με τις λέξεις, γιατί γνωρίζει πολύ καλά ότι οι εξετάσεις δεν καταργούνται και ότι με το νέο σύστημα ούτε το αδιάβλητο των εξετάσεων εξασφαλίζεται, ούτε η αντικειμενική αξιολόγηση των γραπτών επιτυγχάνεται, αφού οι εξετάσεις θα διενεργούνται και σε νομαρχιακό επίπεδο, η δε αξιολόγηση τους θα γίνεται εντός του σχολείου.» (Α. Καραμάριος, Εισηγητής της αξιωματικής αντιπολίτευσης, ΝΔ).⁷²

Ταυτόχρονα επαναλαμβάνεται η διακήρυξη συνοδευόμενη από την αμφισβήτησή της ότι με το νέο σύστημα θα επιτευχθεί από τη μια πλευρά ή δεν θα πραγματοποιηθεί από την άλλη ο «μόνιμος στόχος» της μείωσης των φροντιστηρίων αφού η μια πλευρά αναμένει ότι «η αναμενόμενη εξισορρόπηση μεταξύ προσφοράς και ζήτησης τριτοβάθμιας και κυρίως πανεπιστημιακής εκπαίδευσης θα επιτρέψει στο Ενιαίο Λύκειο να λειτουργήσει πιο αποτελεσματικά σε σύγκριση προς τα σημερινά Λύκεια, θα μειώσει τον ανταγωνισμό για την κατάληψη μιας θέσης στα Α.Ε.Ι./Τ.Ε.Ι. και κατά συνέπεια, θα καταστήσει, στις περισσότερες

⁶⁹ Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίαση ΙΕ', 11-8-1998

⁷⁰ Εισηγητική Έκθεση στο σχέδιο νόμου: "Ενιαίο Λύκειο, πρόσβαση των αποφοίτων του στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, αξιολόγηση των εκπαιδευτικών και άλλες διατάξεις" Πρακτικά της Βουλής, Αθήνα, 22 Αυγούστου 1997.

⁷¹ Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίαση ΛΑ', 2-9-1997

⁷² Ομοίως ό.π.

περιπτώσεις, περιττή την παρακολούθηση φροντιστηρίων και ιδιαίτερων μαθημάτων.»⁷³ Μάλιστα την ίδια περίοδο δηλώνεται πως «οι οικογένειες, που υποφέρουν από το δυσβάστακτο βάρος των εξόδων για τα φροντιστήρια, απαιτούν να κτίσουμε μια νέα εκπαίδευση, με βάση τη δημόσια και δωρεάν παιδεία που καταργεί τη φοιτητική μετανάστευση και δίνει τα απαραίτητα εφόδια στα παιδιά.» Γεράσιμος Αρσένης (Υπουργός Εθνική Παιδείας και Θρησκευμάτων).⁷⁴ Ανάλογες απόψεις παρουσιάζονται και στον Τύπο στις οποίες αναφέρεται ότι «Υπάρχουν πολλά και σημαντικά στο νομοσχέδιο του κ. Αρσένη αλλά η μεταρρύθμιση με τις επαναστατικές συνέπειες έγκειται στην κατάργηση του κλειστού αριθμού εισακτέων στην τριτοβάθμια εκπαίδευση: από το έτος 2000 όποιος θέλει να έχει τα αναγκαία γνωστικά εφόδια θα μπορεί να γραφεί σε ΑΕΙ/ΤΕΙ. Ο ανταγωνισμός για τις θέσεις στα πανεπιστήμια καταργείται ή αποδυναμώνεται δραστικά και προφανώς το ίδιο συμβαίνει και με το φροντιστήριο.» Δ. Ψυχογιός (ΤΟ ΒΗΜΑ , 31/08/1997)

Ο αντιπολιτευόμενος ,όμως, πολιτικός λόγος επικεντρώνεται τόσο στα τεχνικά ζητήματα του εξεταστικού συστήματος όσο και στο θέμα των φροντιστηρίων καθώς προβλέπει ««ότι το σύστημα επιλογής δεν υπηρετεί καν τους στόχους του νομοσχεδίου, αφού ο μαθητής θα βρίσκεται κάτω από μία διαδικασία διαρκούς αξιολόγησης και επομένως το σχολείο μετατρέπεται, ως προαναφέρθηκε, σε διαρκές εξεταστικό κέντρο και όχι σε κυψέλη γνώσεων. Επομένως, ο νέος τρόπος εισαγωγής που επαγγέλλεται η Κυβέρνηση, θα έχει ως συνέπεια να αυξήσει το άγχος των μαθητών και των γονέων, να εκθρέψει την παραπαιδεία, να εξαντλήσει οικονομικά τους γονείς, να αφαιρέσει το δικαίωμα εκπαίδευσης των παιδιών των οικονομικά ασθενέστερων τάξεων, αφού δεν θα μπορούν να αντιμετωπίσουν τα έξοδα των φροντιστηρίων.» (Α. Καραμάριος ,Εισηγητής της αξιωματικής αντιπολίτευσης ,ΝΔ).⁷⁵ Ειδικά για τα φροντιστήρια προαναγγέλλεται η διεύρυνσή τους. «Λέτε ότι θα μένουν έτσι οι γονείς, απαθείς ή και οι εκπαιδευτικοί -και να μου το επιτρέψουν αυτό- και τα φροντιστήρια; Και τι δεν θα κάνουν για να ανεβάσουν κατά μια μονάδα, το βαθμό των παιδιών τα φροντιστήρια. Αυτή θα είναι η πραγματικότητα. Αν σήμερα βασανίζεται η εκπαίδευση από τα φροντιστήρια και την παραπαιδεία, μία φορά, τότε θα βασανίζεται εκατό φορές.» (Εισηγητής του ΚΚΕ (Α. Τασούλας).⁷⁶ .Επιπρόσθετα προβλέπεται ότι «η πρόσβαση συνεπώς των κατόχων απολυτηρίων του ενιαίου λυκείου στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, όπως διατυπώνεται στο νομοσχέδιο, αφήνει πολλά κενά, δημιουργεί πολλές ανησυχίες, περιπλέκει ιδιαίτερα τη φοίτηση των μαθητών και αφήνει πολλά ερωτηματικά γύρω από τη βαθμολογία των μαθητών στη Β' και Γ' τάξη λυκείου, αφού μάλλον θα αποκτήσουν στρατιές αποφοίτων αριστούχων, και στον τρόπο ακόμη της μοριοποίησης της βαθμολογίας τους, αφού θα ενέχει τον κίνδυνο της αδυναμίας εγγραφής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, εκεί όπου ο μαθητής θα επιδιώκει να επιτύχει και παρά την τυχόν αρίστευσή του.» (Α. Καραμάριος , ΝΔ).⁷⁷ .Και η απαισιόδοξη πρόβλεψη ολοκληρώνεται με τη διαπίστωση ότι «αυτά όλα, όμως, θα συμβούν αν οι μεταρρυθμίσεις προσλάβουν ουσιαστικό χαρακτήρα, εάν υλοποιηθούν με ταχύτητα και συγκεκριμένο χρονοδιάγραμμα όπως προτείνουμε. Διαφορετικά το άγχος θα μεταφερθεί σε άλλο επίπεδο και η παραπαιδεία θα ανθίσει. Ήδη τα φροντιστήρια ανασυντάσσονται και ανασυγκροτούνται για να λειτουργήσουν στις νέες κατευθύνσεις. Και βεβαίως δε θα σταματήσει η μετανάστευση, αλλά αντίθετα θα αυξηθεί.» (Π.Κουναλάκης)⁷⁸ «Το αξιοσημείωτο

⁷³ Εισηγητική Έκθεση στο σχέδιο νόμου:"Ενιαίο Λύκειο, πρόσβαση των αποφοίτων του στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, αξιολόγηση των εκπαιδευτικών και άλλες διατάξεις" Πρακτικά της Βουλής, Αθήνα, 22 Αυγούστου 1997

⁷⁴ Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίαση ΑΒ',3-9-1997

⁷⁵ Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίαση ΑΑ',2-9-1997

⁷⁶ Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίαση ΑΑ',2-9-1997

⁷⁷ Ομοίως ό.π.

⁷⁸ Εισηγητής Συνασπισμού της Αριστεράς και της Προόδου ,Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίαση ΑΑ',2-9-1997

είναι ότι ο κυβερνητικός εκπρόσωπος, αν και απαντώντας σε σχετική ερώτηση του "Ρ" παραδέχτηκε ότι τα ιδιωτικά εκπαιδευτικά κέντρα και τα φροντιστήρια είναι κερδισμένοι από την εφαρμογή της κυβερνητικής πολιτικής (καθώς εμφανίζεται απογείωση των εγγραφών μαθητών και σπουδαστών σε παραεκπαιδευτικά ιδιωτικά κέντρα, με την έναρξη της "μεταρρύθμισης) επιχείρησε να παρουσιάζει το φαινόμενο σαν "προσωρινό", επειδή, όπως είπε, οι γονείς και οι μαθητές... δεν έχουν κατανοήσει τα "οφέλη" της μεταρρύθμισης» ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ ,12 -11- 1998. Ενώ η ΟΛΜΕ διαπιστώνει ότι «δύο χρόνια μετά την εξαγγελία και τη νομοθέτηση των αλλαγών, επαληθεύονται οι προβλέψεις για τις αρνητικές της συνέπειες και πως "αποδείχτηκε ότι ανέτειλε ο χρυσός αιώνας των φροντιστηρίων".⁷⁹ Ιδιαίτερα σχολιάζονται στο δημόσιο λόγο, ως επιβεβαίωση των παραπάνω, οι εξετάσεις προσομοίωσης που διεξάγει για πρώτη φορά η Ομοσπονδία Φροντιστών Ελλάδος.⁸⁰

Ιδιαίτερη αρνητική, σχεδόν ισοπεδωτική, κριτική ασκείται, απ' όλες τις πολιτικές δυνάμεις με επαναλαμβανόμενη χρήση στερεότυπων χαρακτηρισμών, στον τρόπο λειτουργίας της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης η οποία για «αρκετές δεκαετίες τώρα στη χώρα μας, αντιμετωπίζει μία ανοιχτή κρίση ταυτότητας. Ουσιαστικά, η δευτεροβάθμια εκπαίδευση δεν αποτελεί παρά έναν αναγκαστικό προθάλαμο για την εισαγωγή των αποφοίτων της στα ανώτατα και ανώτερα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα, πράγμα που καταργεί την αυτοτέλειά της και την αποστερεί από τη δυνατότητα να επιτελέσει το κρίσιμο διδακτικό και παιδαγωγικό της έργο. Το λύκειο εξακολούθησε να λειτουργεί ως ένα οιονεί προπαρασκευαστικό και εξεταστικό κέντρο βασισμένο στην ουσιαστική στρέβλωση της αποστολής του και στην αυτοαναίρεση της εκπαιδευτικής λειτουργίας του.» (Α. Κατσιλιέρης).⁸¹ Επαναλαμβάνεται η κοινότοπη θέση ότι «είναι γενικά αποδεκτό από όλους ότι το σύστημα των γενικών εξετάσεων έχει ξεπεραστεί και πρέπει να καταργηθεί. Δεν άκουσα αντίθετη γνώμη. Εμείς καταργούμε τις γενικές εξετάσεις από το 2000, αλλά δεν νομοθετούμε μόνο την κατάργηση των γενικών εξετάσεων. Δημιουργούμε και την αναγκαία υποδομή για να μπορέσουμε να λειτουργήσουμε με βάση ένα διαφορετικό σύστημα ανοικτής πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Και αυτό είναι σημαντικό. Το ότι οι γενικές εξετάσεις δημιούργησαν παθολογικές συνθήκες και στο λύκειο και στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, είναι γνωστό και δεν χρειάζεται να το αναλύσω.» » Γεράσιμος Αρσένης (Υπουργός Εθνική Παιδείας και Θρησκευμάτων).⁸² Γι' αυτό «η αναμόρφωση του λυκειακού κύκλου, που δρομολογείται με το υπό συζήτηση νομοσχέδιο, αποτελεί το απαραίτητο προαπαιτούμενο για την απαλλαγή του εκπαιδευτικού συστήματος της χώρας μας, από την κακοδαιμονία των εξετάσεων ως αυτοσκοπού της εκπαιδευτικής διαδικασίας.» (Α. Κατσιλιέρης).⁸³ Και αυτό γιατί «οι νέοι που υποφέρουν από το άγχος εξεταστικών μηχανισμών, χωρίς εκπαιδευτικό περιεχόμενο, ζητούν μια παιδεία που προωθεί τη μάθηση, ξαναφέρει τη γνώση, την εκπαίδευση και τη χαρά στο σχολείο, ανοίγει τους ορίζοντες στην πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και διευρύνει τις επιλογές του νέου για να αναπτύξει τις δεξιότητες του και να αντιμετωπίσει τον ανταγωνισμό μέσα στην κοινωνία.» Γεράσιμος Αρσένης⁸⁴. Προβάλλεται ως κεντρικός στόχος το αίτημα για τη «μορφωτική αυτοτέλεια» του Λυκείου «το λύκειο που απαλλάσσεται από το εξεταστικό άγχος των γενικών εξετάσεων, ξαναγίνεται σχολείο. Ξαναβάζουμε μέσα στο λύκειο το μαθητή, τον καθηγητή και τη γνώση για να δουλέψουν μαζί, ώστε να μάθει το παιδί

⁷⁹ Αντ. Αντωνάκος ,αντιπρόεδρος της ΟΛΜΕ.(ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ, 30 -7-1999)

⁸⁰ Μαρωνίτης Δημήτριος, Προσομοίωσης το ανάγνωσμα, εφ. ΤΟ ΒΗΜΑ 29-4-2001.ΟΛΜΕ, Σχετικά με την "Προσομοίωση εξετάσεων". Αθήνα, Απρίλιος 2001.Φροντιστηριακά Δρώμενα, τεύχος 25/2001, ΟΕΦΕ. Αντιτετράδια της Εκπαίδευσης τευχ.58,2001

⁸¹ εισηγητής της πλειοψηφίας-ΠΑΣΟΚ),Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίαση ΛΑ',2-9-1997

⁸² Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίαση ΛΒ',3-9-1997

⁸³ Ομοίως ό.π.

⁸⁴ Ομοίως ό.π.

αυτά που πρέπει να μάθει στο λύκειο. Σήμερα, το λύκειο είναι ένα κέντρο διερχομένων όπου ο μαθητής πάει για να δώσει την παρουσία του και από όπου βιαστικά φεύγει για να πάει στο φροντιστήριο. Το ίδιο κάνει και ο καθηγητής που φεύγει από το λύκειο για να δώσει στο φροντιστήριο, έξω από το Λύκειο, μια μάθηση που δεν έχει εκπαιδευτικό περιεχόμενο. Ξαναβάζουμε μέσα στο λύκειο το μαθητή και τον καθηγητή και δεν αναπτύσσουμε εξεταστικούς μηχανισμούς.» Γεράσιμος Αρσένης.⁸⁵ Αυτός ο στόχος συνδέεται με την συναινετική πολιτική επιλογή της «ανοιχτής πρόσβασης» η οποία μυθοποιείται ως παράγοντας αυτόματης αναβάθμισης της δευτεροβάθμιας αφού «η διεύρυνση της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και η κατάργηση των γενικών εξετάσεων είναι αυτή που αλλάζει το κλίμα της εκπαίδευσης στη δευτεροβάθμια εκπαίδευση. Παλαιότερα, τα φροντιστήρια, οι διαγωνισμοί, το άγχος, η οικονομική επιβάρυνση στην οικογένεια, ήταν αποτελέσματα του γεγονότος ότι ένας στους τέσσερις είχε θέση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Όταν αυτή η αναλογία αλλάζει και γίνεται ένα προς ένα, τότε η δευτεροβάθμια εκπαίδευση μπορεί να αναβαθμιστεί και μπορούμε να προσανατολιστούμε τώρα στα μαθήματα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης.» Γεράσιμος Αρσένης (Υπουργός Εθνική Παιδείας και Θρησκευμάτων)⁸⁶.

Αυτή η θέση αντικρούεται από τις αντιπολιτευόμενες πολιτικές δυνάμεις, τους συνδικαλιστικούς φορείς και τον Τύπο κυρίως με την πρόβλεψη της αύξησης του αριθμού των εξεταζόμενων μαθημάτων άρα και των αντίστοιχων εξετάσεων. Δηλαδή «Εκείνο το οποίο παρουσιάζει σαν πανάκεια η Κυβέρνηση με το νομοσχέδιο της είναι η μεταφορά των εξετάσεων από εισαγωγικές για το πανεπιστήμιο, μέσα στο λύκειο. Εδώ, θα πρέπει να δούμε ποια θα είναι τα αποτελέσματα αυτών των εξετάσεων, γιατί γίνονται αυτές οι εξετάσεις στο λύκειο, τι σόι εξετάσεις είναι αυτές; Δεκαπέντε φορές θα δίνουν εξετάσεις στα τρία χρόνια του λυκείου οι μαθητές, γραπτές, προφορικές, εξαμήνου και για όλα τα μαθήματα. Φαντασθείτε πού θα φθάσει η κατάσταση. Πρόκειται για ένα ιεροεξεταστικό βαθμοθηρικό κέντρο. Σε ποια ηλικία γίνεται αυτό, κύριοι Βουλευτές; Στην ηλικία των δεκαπέντε, των δεκαέξι και των δεκαεπτά ετών. Εγώ θα τολμήσω να σας ρωτήσω, τι θα κάνετε εσείς, εάν σας υπέβαλαν στα δεκαέξι σας χρόνια δεκαπέντε, είκοσι, τριάντα, εκατό φορές σε εξετάσεις, γιατί τις δεκαπέντε φορές πρέπει να τις πολλαπλασιάσετε, επί τον αριθμό των μαθημάτων. Είμαι βέβαιος ότι -επιτρέψτε μου την έκφραση- θα τα κοπανάγατε στα μούτρα τους. Αυτό θα κάνατε. Και ένα τμήμα αυτών των παιδιών, αυτό θα κάνει. Το επιδιώκετε αυτό το πράγμα; Ένα άλλο τμήμα θα συμβιβαστεί με αυτό το σύστημα το εξεταστικό και θα κυνηγάει, όχι το 19,8 όχι το 19,7 όχι ποιος καβάλησε το 19,6 και να δούμε τώρα τι θα γίνει. Μια ψυχοφθόρα διαδικασία, η οποία όχι μόνο αριστούχους δεν θα βγάζει, αλλά, επιτρέψτε μου να πω, αυτό που λένε τα ίδια τα παιδιά, φύτουλες θα βγάζει. Χωρίς κρίση, χωρίς προσωπικότητα, θα κυνηγάνε ένα στόχο, εκείνο το βαθμό και τίποτα άλλο δεν θα κυνηγάνε.»(Α. Τασούλας).⁸⁷ Ενώ επαναλαμβάνεται συνεχώς η πρόβλεψη πως «το σχέδιο νόμου δεν κάνει βήμα προς την κατεύθυνση της δωρεάν παιδείας και των άνευ διακρίσεως παροχών της. Ενισχύει την παραπαιδεία από την Α' λυκείου και το κόστος για γονείς και μαθητές.» (Τσαφούλιας Γεώργιος).⁸⁸ «Είναι φανερό ότι καταργούνται οι εξετάσεις εισαγωγής στα Ανώτατα Εκπαιδευτικά Ιδρύματα και στα ΤΕΙ και καθιερώνονται εξετάσεις εξαγωγής από το λύκειο. Είπατε, κύριε Υπουργέ: Θα έχουμε τα προφορικά. Θα έχουμε ενδεχομένως κάποια τεστ. Θα έχουμε ίσως κάτι άλλο μέσα στη διάρκεια του σχολικού έτους. Επίσης, είπατε εν συνεχεία στο ΕΘΝΟΣ: "Οι εξετάσεις επομένως θα υπάρχουν πάλι, απλώς θα είναι περισσότερες". Σας ερωτούν: "Θα έχουν μεγαλύτερη διάρκεια, ώστε να μην είναι το στοιχείο της τύχης έντονο; Αυτό λέτε;" Ανθόπουλος: "Ακριβώς. Θέλουμε να εξουδετερώσουμε το στοιχείο της τύχης, το

⁸⁵ Ομοίως ό.π.

⁸⁶ Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίαση ΙΕ', 11-8-1998

⁸⁷ Α. Τασούλας, Εισηγητής του ΚΚΕ, Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίαση ΛΑ', 2-9-1997

⁸⁸ Τσαφούλιας Γ., Εισηγητής ΔΗ.Κ.ΚΙ., Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίαση ΛΑ', 2-9-1997

στοιχείο του υποκειμενισμού. Εξάλλου θα υπάρχουν και διέξοδοι". Έτσι με τις πολλαπλασιαζόμενες εξετάσεις για την απόκτηση του εθνικού απολυτηρίου δυναμώνουν οι ταξικοί φραγμοί, η πελατεία και τα κέρδη των φροντιστηρίων θα αυξηθούν κατακόρυφα με αποτέλεσμα τον αποκλεισμό της πλειοψηφίας των λαϊκών στρωμάτων όχι μόνο από την απόκτηση του εθνικού απολυτηρίου, αλλά και από την ίδια την εισαγωγή του στο λύκειο. Το σχολείο με το εθνικό απολυτήριο ευνοεί ακόμη περισσότερο τον αποκλεισμό των φτωχών. Μετατρέπεται έτσι σε σχολείο για λίγους και εκλεκτούς όπου η γνώση πλήρως εμπορευματοποιείται. Επιπλέον είναι γνωστό ότι σ' ένα εξεταστικοκεντρικό σχολείο δεν υπάρχουν δυνατότητες και περιθώρια για τους γοητευτικά και απατηλά διακηρυγμένους από το Υπουργείο Παιδείας στόχους, όπως η κριτική και η συνθετική διάνοηση.» (Εισηγητής Τσαφούλιας Γεώργιος ,(ΔΗ.Κ.ΚΙ.),Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίαση ΛΑ',2-9-1997). Αντίστοιχο προσανατολισμό έχουν και τα δημοσιεύματα του ημερήσιου τύπου:«Όλες οι «υποσχετικές» του ΥΠΕΠΘ, που ουσιαστικά αποτελούσαν τον νομιμοποιητικό λόγο για το αναγκαίο και επείγον των εκπαιδευτικών ρυθμίσεων και αφορούσαν τις πιο φανερές «πληγές» του σχολείου, θρυμματίζονται στη «σκληρή πίστα» της σχολικής πραγματικότητας. Από την πρώτη στιγμή και από τις δηλώσεις των μαθητών και των εκπαιδευτικών φαίνεται καθαρά ότι η παθολογία του ελληνικού σχολείου, η φροντιστηριοποίηση, οι αυξημένες ιδιωτικές εκπαιδευτικές δαπάνες της ελληνικής οικογένειας, η έλλειψη ελεύθερου χρόνου, η ψυχική ταλαιπωρία και το άγχος στη διαδικασία μετάβασης στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, η μη αξιοποίηση των κλίσεων και των ικανοτήτων των μαθητών, η αποστήθιση ως πρακτική προσέγγισης της γνώσης κ.ά. πιστώνονται με «τόκο» στη λειτουργία του Ενιαίου Λυκείου.»Χ. Κάτσικας.⁸⁹ Ενώ η ΟΛΜΕ απαιτεί «σήμερα, που το Λύκειο έχει μετατραπεί σε ένα συνεχές εξεταστικό κέντρο και ο αυτόνομος μορφωτικός του ρόλος έχει συρρικνωθεί με την εφαρμογή των νόμων της λεγόμενης “εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης”, το αίτημα για συνολική κατάργηση του αντιεκπαιδευτικού πλέγματος των Νόμων 2525/1997 και 2640/1998 παραμένει σήμερα περισσότερο επίκαιρο από ποτέ.»⁹⁰

Ως συμπληρωματικό επιχείρημα της αλλαγής στο σύστημα πρόσβασης χρησιμοποιείται ,για ακόμα μια φορά, και το ζήτημα της φοιτητικής μετανάστευσης το οποίο συνδέεται με το αίτημα της «ελεύθερης πρόσβασης» στην Ανώτατη εκπαίδευση. Ειδικότερα αναλύεται πως « η ζήτηση ανώτατης εκπαίδευσης στη χώρα μας είναι γνωστό σε όλους μας ότι είναι πάρα πολύ μεγάλη, έτσι ώστε δεδομένης της μέχρι τώρα ισχύουσας αρχής του περιορισμένου αριθμού για την εισαγωγή των υποψηφίων σπουδαστών στα ΑΕΙ και ΤΕΙ, η προσφυγή σε ιδρύματα ανώτατης εκπαίδευσης του εξωτερικού να αποτελεί την εύκολη πλην δυσάρεστη λύση για πολλές οικογένειες, με συνέπεια η «αιμορραγία» της χώρας μας σε συνάλλαγμα να είναι μεγάλη. Είναι χαρακτηριστικό, πως το συνάλλαγμα που διαρρέει στο εξωτερικό για σπουδές, σύμφωνα με στοιχεία του 1993, ανερχόταν στα διακόσια τριάντα ένα εκατομμύρια (231.000.000) δολάρια, ενώ κατά άλλες εκτιμήσεις είναι συγκρίσιμο με τις ετήσιες εισροές από την Ευρωπαϊκή Ένωση και τα κέρδη από τον τουρισμό. Η αλλαγή λοιπόν, του τρόπου εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση που προβλέπεται στο συζητούμενο σχέδιο νόμου, αποσκοπεί ακριβώς στο να τεθεί ένα τέλος σ' αυτήν τη δυσάρεστη κατάσταση. Έτσι, η κατοχή του απολυτηρίου του ενιαίου λυκείου θα επιτρέπει την εισαγωγή των σπουδαστών ανάλογα με τη σταθμισμένη επίδοσή τους στις δύο τελευταίες τάξεις του λυκείου και σε ορισμένα συγκεκριμένα μαθήματα, στα προγράμματα σπουδών των τριτοβάθμιων ιδρυμάτων.» (Α. Κατσιλιέρης).⁹¹ Ειδικότερα σχεδιάζεται μελλοντικά «στην αρχή του 21ου αιώνα από την πλευρά της τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, όχι μόνο δεν θα υπάρχει υστέρηση προσφοράς θέσεων στη ζήτηση για θέση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, αλλά θα υπάρχει και πλεόνασμα, έτσι που η Ελλάδα να μπορέσει να γίνει κέντρο εκπαιδευτικό απορρόφησης

⁸⁹ ΤΑ ΝΕΑ, 4-2-1999

⁹⁰ ΟΛΜΕ. Δελτίο Τύπου, Αθήνα 10-5-2001

⁹¹ εισηγητής της πλειοψηφίας-ΠΑΣΟΚ ,Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίαση ΛΑ',2-9-1997

φοιτητών και από άλλες χώρες στα Βαλκάνια και στην Ανατολική Μεσόγειο.» Γεράσιμος Αρσένης (Υπουργός Εθνική Παιδείας και Θρησκευμάτων)⁹² Ο αντίλογος είναι άμεσος και συνδέεται με την εξής θέση: «Είπατε στην ομιλία σας στην επιτροπή, κύριε Υπουργέ, ότι με το ενιαίο λύκειο και με την ελεύθερη πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, αναβαθμίζεται συνολικά ποιοτικά η παιδεία, αμβλύνονται οι κοινωνικές ανισότητες, απαλλάσσονται από το άγχος των εξετάσεων οι μαθητές. Είπατε ότι με τις ρυθμίσεις του νομοσχεδίου πατάσσονται αποφασιστικά η παραπαιδεία και η φοιτητική μετανάστευση που στοιχίζουν κάθε χρόνο εκατοντάδες δισεκατομμύρια δραχμές στους γονείς. Δεν υπάρχει μεγαλύτερη απάτη από αυτό που λέμε στην Ελλάδα, ότι δηλαδή η παιδεία είναι δημόσια και δωρεάν. Είναι η πιο ακριβή παιδεία που υπάρχει σε ολόκληρο τον κόσμο στην ουσία της... Και βεβαίως δε θα σταματήσει η μετανάστευση, αλλά αντίθετα θα αυξηθεί.» (Π. Κουναλάκης).

Ένα επαναλαμβανόμενο χαρακτηριστικό του δημόσιου λόγου για την πρόσβαση είναι η επίκληση της διεξαγωγής δημόσιου διαλόγου ως απόδειξη δημοκρατικής συμπεριφοράς και η συναίνεση των κοινωνικών-συνδιακαλιστικών φορέων από τους εισηγητές των αλλαγών ενώ μόνιμη επωδός των διαφωνούντων είναι η απουσία αυτού του διαλόγου και η ανυπαρξία συναίνεσης. Ενδεικτικά η μία πλευρά διαπιστώνει ότι «για μια ακόμη φορά, το ΠΑΣΟΚ με το σημερινό Υπουργό Παιδείας, κ. Αρσένη, αφηνιδίασε πραγματικά καταθέτοντας λίγες μέρες πριν από την έναρξη του νέου σχολικού έτους 1997-1998, το σχέδιο νόμου που συζητάμε απόψε, χωρίς προηγουμένως -αυτό αποδείχθηκε περίτρανα από τις συζητήσεις στη Διαρκή Επιτροπή Μορφωτικών Υποθέσεων- το όλο νομοσχέδιο να τεθεί υπόψη τουλάχιστον της εκπαιδευτικής κοινότητας. Δεν είναι τυχαίο το γεγονός ότι αυτή την πραγματικότητα κατέθεσαν κατηγορηματικά στην επιτροπή μας τόσο οι πρόεδροι της ΟΛΜΕ και ΔΟΕ, όσο και οι άλλοι φορείς, που τους καλέσαμε να μας εκφράσουν τις απόψεις τους. Αυτό έχει τεράστια σημασία, διότι όλοι εξέφρασαν τις απόψεις τους κατηγορηματικά γι' αυτό το νομοσχέδιο και κυρίως για τις νέες ρυθμίσεις του που προβλέπει για το ενιαίο λύκειο, λέγοντας ότι είναι εντελώς πρόχειρο και ότι με μοχλό τις εξετάσεις δεν αγγίζει την ουσία του προβλήματος. Ακόμα ότι μετατρέπει το λύκειο σ' ένα διαρκές εξεταστικό σύστημα, ότι η Α' λυκείου θυσιάζεται στο βωμό της Β' και Γ' τάξεως λυκείου και ότι με τα ίδια βιβλία δεν μπορεί να γίνει μεταρρύθμιση. Χαρακτηριστική δε ακόμα, είναι η φράση που είπε ο Πρόεδρος της ΟΛΜΕ, κ. Τσούλιας, ότι το λύκειο θα χορεύει στους ρυθμούς των εξετάσεων και ότι το λύκειο δεν θα ανταποκρίνεται στους σχεδιασμούς της Κυβέρνησης, αφού τελικά στη μεταρρύθμιση αυτή δεν θα έχουμε συμμετοχο τα κόμματα, την εκπαιδευτική κοινότητα. Γι' αυτό και έκανε έκκληση στα κόμματα να επανεξετάσουν με μεγαλύτερη άνεση χρόνου τη νέα εκπαιδευτική μεταρρύθμιση.» (Α. Καραμάριος, ΝΔ).⁹⁴ Την ίδια στιγμή διαπιστώνεται ότι «αν, όμως, από την πλευρά της Κυβέρνησης υπάρχουν πραγματικά τέτοιες φιλοδοξίες, θα έπρεπε να ήταν ριζικά διαφορετική η διαδικασία που επελέγη. Και η διαδικασία, κύριοι συνάδελφοι, είναι και ουσία πάρα πολλές φορές. Πότε και σε ποια χώρα επιχειρήθηκε βαθιά εκπαιδευτική τομή, χωρίς να προκληθεί ευρύτατος διάλογος και να επιδιωχθεί συναίνεση στις προτεινόμενες αλλαγές; Η Κυβέρνηση στο νομοσχέδιο αυτό απέφυγε συστηματικά το διάλογο με τους εκπαιδευτικούς, με τους γονείς, με τους μεγάλους κοινωνικούς φορείς και τις άλλες πολιτικές δυνάμεις. Δε συνεκάλεσε ούτε τυπικά το ΕΣΥΠ, δε σκέφθηκε καν να συγκροτήσει την εθνική διακομματική επιτροπή για την παιδεία που με τόσες τυμπανοκρουσίες είχε εξαγγείλει ο Ανδρέας Παπανδρέου. Επέλεξε, αντιθέτως, για τα θερινά Τμήματα και τις συνοπτικές διαδικασίες αυτήν την απαράδεκτη για σημαντικά νομοθετήματα διαδικασία, μια διαδικασία που φανερώνει το φόβο της Κυβέρνησης μπροστά στον πιθανό διάλογο και τα αισθήματα ενοχής από τα οποία διακατέχεται. Κύριε Υπουργέ, οι μεγάλες

⁹² Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίαση ΑΒ', 3-9-1997

⁹³ Εισηγητής Συνασπισμού της Αριστεράς και της Προόδου, Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίαση ΛΑ', 2-9-1997.

⁹⁴ Εισηγητής της αξιωματικής αντιπολίτευσης, Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίαση ΛΑ', 2-9-1997

μεταρρυθμιστικές αλλαγές δεν προωθούνται εν κρυπτώ. Και θέλω να σας θυμίσω τι λέγατε στην ομιλία σας πριν από ένα χρόνο, που είχε και προγραμματικό χαρακτήρα. Λέγατε: Γι' αυτό η Κυβέρνηση αποδίδει ιδιαίτερη σημασία στην ανάγκη της ευρύτερης δυνατής κοινωνικής συναίνεσης και διακομματικής συνεννόησης για τις μεταρρυθμίσεις που πρέπει να προωθηθούν. Και σε άλλο σημείο: Ο ευρύτερος σχεδιασμός... κ.λπ. ...που εμπλέκεται στη διαδικασία της γνώσης και στην οργάνωση δημόσιου και ουσιαστικού διαλόγου με όλους τους ενδιαφερόμενους φορείς. Αυτά λέγατε πριν από δέκα-ένδεκα μήνες, αλλά δεν το κάνατε ακριβώς σε σχέση με αυτό το νομοσχέδιο.» (Π. Κουναλάκης).⁹⁵ Ανάλογη κριτική καταγράφεται με τη θέση ότι «είπαμε ότι υπάρχει ριζική διαφωνία της ΟΛΜΕ και της ΔΟΕ, των αδιόριστων, της Νέας Δημοκρατίας και όλων των μικρών κομμάτων της αντιπολίτευσης. Εάν πιστεύετε σε κομματική αντιπαλότητα, γιατί πάντοτε διακηρύττετε την αξία της έννοιας της εθνικής ενότητας στο θέμα της παιδείας; Συνεχίζετε την προσπάθεια των προκατόχων σας που άφησαν το θέμα της παιδείας στα χέρια της κομματικής εξυπηρέτησης της εκάστοτε κυβερνώσης παράταξης.» (Τσαφούλιας Γεώργιος)⁹⁶ Προς αυτήν την κατεύθυνση κινούνται και τα δημοσιεύματα του αντιπολιτευόμενου τύπου ο οποίος πληροφορεί πως « μέσα στο καλοκαίρι, κατά την προσφιλή του συνήθεια, σχεδιάζει το υπουργείο Παιδείας να προωθήσει και νομοθετικά τη μεταρρύθμιση στο Λύκειο, με στόχο το έτος 2000 - 2001 να καταργηθούν οι γενικές εξετάσεις. Ετσι, τον προσεχή Σεπτέμβρη προχωρά στην υλοποίηση των εξαγγελιών για το "νέο λύκειο", χωρίς να υπάρχει ακόμα ολοκληρωμένο πρόγραμμα. Θύματα αυτής της κατάστασης παραμένουν οι μαθητές και οι γονείς τους.»⁹⁷

Από την άλλη πλευρά επιχειρείται να αντικρουστεί η κριτική αυτή αρχικά στο επίπεδο των κατηγοριών για αιφνιδιασμό. Επαναλαμβάνεται εμφατικά ότι «πολλοί μίλησαν για αιφνιδιασμό, αλλά αιφνιδιασμός δεν υπήρξε. Εάν υπήρξε αιφνιδιασμός, οφείλεται στο γεγονός ότι δεν περιμένατε, κύριοι συνάδελφοι της Αντιπολίτευσης, ότι η Κυβέρνηση θα τολμήσει να καταθέσει αυτό το νομοσχέδιο, όπως είχε προαναγγείλει, γιατί όλες - υπογραμμίζω- οι ρυθμίσεις που εμπεριέχονται στο νομοσχέδιο έχουν ανακοινωθεί προ καιρού. Εδώ στη Βουλή, δεν είχαμε ανακοινώσει την κατάργηση των γενικών εξετάσεων; Εδώ στη Βουλή, δεν είχαμε ανακοινώσει την πρόθεση μας να ανοίξουμε την πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση; Εδώ στη Βουλή, δεν μιλήσαμε για την καθιέρωση του ενιαίου λυκείου; Όχι μόνο δεν υπήρξε αιφνιδιασμός, αλλά η κατάθεση αυτού του νομοσχεδίου είναι αποτέλεσμα σοβαρής προεργασίας και διαλόγου.» (Γεράσιμος Αρσένης)⁹⁸. Σε δεύτερο επίπεδο επιχειρείται να απορριφθεί ο ισχυρισμός περί διαφωνίας των συνδικαλιστικών φορέων των εκπαιδευτικών και άλλων κοινωνικών φορέων με την παράθεση των σημείων που συμφωνούν ή την πρόταξη φορέων που συναινούν.«Γι' αυτό δεν είναι τυχαίο ότι οι φορείς συμφωνούν με τις ρυθμίσεις της μεταρρύθμισης. Ακούσαμε στην επιτροπή τον εκπρόσωπο της συνόδου των Πρυτάνεων να συμφωνεί με τις ρυθμίσεις της μεταρρύθμισης. Ακούσαμε τον προεδρεύοντα της συνόδου των προέδρων των ΤΕΙ να επικροτεί και να στηρίζει τη μεταρρύθμιση. Ακούσαμε τον εκπρόσωπο της Συνομοσπονδίας Γονέων και Κηδεμόνων να υπερθεματίζει τις ρυθμίσεις της μεταρρύθμισης αυτής. Και ακούσαμε και πολλούς άλλους φορείς να επικροτούν τη μεταρρύθμιση που επιζητά η κοινωνία. Αυτό που ίσως δεν είναι γνωστό και πρέπει να το τονίσω είναι ότι οι ουσιαστικές ρυθμίσεις της μεταρρύθμισης βρίσκουν σύμφωνους, όχι μόνο τους εκπαιδευτικούς, αλλά και τη ΔΟΕ και την ΟΛΜΕ. Η ΟΛΜΕ συμφωνεί μαζί μας για την καθιέρωση του ενιαίου λυκείου. Η ΟΛΜΕ συμφωνεί για τη δυναμική πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Η ΟΛΜΕ στηρίζει την ενισχυτική διδασκαλία. Και η ΔΟΕ στηρίζει το ολοήμερο νηπιαγωγείο και το ολοήμερο

⁹⁵ Ομοίως ό.π.

⁹⁶ Ομοίως ό.π.

⁹⁷ ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ, Πέμπτη, 22 Μάη 1997

⁹⁸ Υπουργός Εθνική Παιδείας και Θρησκευμάτων, Πρακτικά της Βουλής, Συνεδρίαση ΛΒ', 3-9-1997..

δημοτικό σχολείο. Και επειδή αυτό δεν είναι γνωστό, θα ήθελα να αναφερθώ στα κείμενα, τα οποία μοίρασε η ΟΛΜΕ και σας λέω ότι όλες οι απόψεις που έχει καταθέσει εμπεριέχονται στις ρυθμίσεις αυτού του νομοσχεδίου. Είναι, λοιπόν, πασιφανές ότι όλοι οι εκπαιδευτικοί φορείς δεν έχουν αντιρρήσεις στις βασικές εκπαιδευτικές ρυθμίσεις αυτού του νομοσχεδίου, γι' αυτό δεν χρειάζεται να συνεχίσουμε το διάλογο πάνω σε θέματα που είναι συμφωνημένα.» (Γεράσιμος Αρσένης).⁹⁹

Η δημόσια κριτική και συζήτηση επικεντρώνεται σταδιακά στη διαδικασία και στα μαθήματα των εξετάσεων αφού υπερτονίζεται ιδιαίτερα στον τύπο και στα κείμενα των εκπαιδευτικών φορέων ο αριθμός των εξετάσεων και των μαθημάτων. «Η σκληρότητα και η ποσότητα των εξεταστικών δοκιμασιών στις οποίες υποβάλλεται ο μαθητής από την Α Λυκείου, η οποία μετατρέπεται σε "τάξη διαλογής" των μαθητών, και συνεχίζονται και εντείνονται στη Β και στη Γ Λυκείου και η επίδοση στις τάξεις αυτές διαμορφώνει το βαθμό του απολυτηρίου. Αυτή είναι η "κεντρική ιδέα" των αλλαγών στην αξιολόγηση και την πρόσβαση των μαθητών στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, που ανακοίνωσε την περασμένη Τρίτη ο υπουργός Παιδείας Γερ. Αρσένης. Τα τέσσερα μαθήματα των "δεσμών" στα οποία εξετάζεται σήμερα ο μαθητής για την εισαγωγή σε ΑΕΙ και ΤΕΙ γίνονται 28-30 και μάλιστα και στις δύο τελευταίες τάξεις του Λυκείου.» «Επιπλέον οι Πανελλαδικές Εξετάσεις σε τέσσερα μαθήματα μετά την αποφοίτηση από το λύκειο αντικαταστάθηκαν από Πανελλαδικές Εξετάσεις σε 14 μαθήματα και μάλιστα και στη Β' και στη Γ' Λυκείου.» «Ο αριθμός των 14 μαθημάτων είναι ο νέος εφιάλης των μαθητών».¹⁰⁰ Στο ίδιο μήκος κύματος και η αξιωματική αντιπολίτευση(ΝΔ) ζητεί «την κατάργηση των πανελλαδικών και την επαναφορά εσωλυκειακών εξετάσεων. Ειδικότερα, όπως είπε χτες ο εκπρόσωπος Τύπου του κόμματος, Θ. Ρουσσόπουλος, μετά τη σύσκεψη των τομεαρχών η ΝΔ προτείνει να παίρνουν οι μαθητές, εξεταζόμενοι σ' όλα τα μαθήματα, το απολυτήριο, έτσι ώστε το Λύκειο ουσιαστικά να είναι ένας χώρος πραγματικής, συνολικής γνώσης. Εν συνεχεία, μετά την αποφοίτησή τους, να εξετάζονται για τα ΑΕΙ και τα ΤΕΙ σε μαθήματα, τα οποία τα ίδια τα εκπαιδευτικά ιδρύματα θα ορίσουν ότι πρέπει να εξεταστούν οι μαθητές, δηλαδή σε τέσσερα βασικά και τρία της κατεύθυνσης αυτής, έτσι ώστε να μπορέσουν να μπου στα Πανεπιστήμια ή στα ΤΕΙ.»¹⁰¹. «Επιβεβαιώνεται με τον πλέον κατηγορηματικό τρόπο ότι το Λύκειο έχει πια μετατραπεί σ' ένα ψυχοφθόρο εξεταστικό κέντρο. Εξετάσεις τετραμήνων, εξετάσεις για βελτίωση της προφορικής βαθμολογίας, εξετάσεις προαγωγικές πανελληνίου χαρακτήρα, θέματα, τεστ, κλπ. ορθώνοντας μεγαλύτερα φράγματα στη μόρφωση των μαθητών» ΕΛΜΕ Τρικάλων(Ανακοίνωση 1-7-1999)¹⁰².Ακόμη και αρθρογράφοι με εκπαιδευτική εμπειρία προτάσσουν το ερώτημα στο δημόσιο διάλογο «Σε ποιο εκπαιδευτικό σύστημα η μορφωτική γοητεία των δύο τελευταίων τάξεων του Λυκείου τραυματίζεται τόσο βάνανυσα με 26 γραπτές εξωτερικές εξετάσεις, που διεξάγονται από φορέα άλλον - πλην των διδασκόντων - ώστε να διακόπτεται η παιδαγωγική σχέση και κατανόηση και εμπιστοσύνη;» ΦΚ Βώρος. «Μέχρι στιγμής τουλάχιστον και ο ίδιος ο κ. Αρσένης έχει ομολογήσει ότι οι μαθητές έχουν βαρύ φορτίο κατά την εξεταστική περίοδο του Ιουνίου, καθώς διαγωνίζονται με πανελλαδικού τύπου εξετάσεις σε 14 μαθήματα (Β' και Γ' Λυκείου) και δήλωσε ότι αναζητεί τρόπους για τη μείωση της εξεταστικής περιόδου.»¹⁰³.

Ακόμα και μετά τον πρώτο χρόνο διεξαγωγής των εξετάσεων της Γ' Λυκείου τίθεται από τη νέα πολιτική ηγεσία του υπουργείου Παιδείας αμέσως ως κύριο ζήτημα το θέμα του αριθμού των εξεταζόμενων μαθημάτων. «Το θέμα για το ποια μαθήματα θα εξετάζονται

⁹⁹ Ομοίως ό.π.

¹⁰⁰ ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ ,Κυριακή 24 -5-1998, ΤΟ ΒΗΜΑ,27/02/2000, ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ,11-9-1998

¹⁰¹ ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ, 29 -8-2000

¹⁰² Ανακοίνωση 1-7-1999)

¹⁰³ εφ. ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ ,30 12-1999, ΤΟ ΒΗΜΑ 02/01/2000

πανελλαδικώς δεν ξεκαθάρισε οριστικά, καθώς μελετάται ακόμα και οι τελικές αποφάσεις θα ανακοινωθούν ως τις 10 Σεπτεμβρίου. Ωστόσο, όπως τόνισαν οι κ.κ. Ευθυμίου και Πετσάλνικος, τα μαθήματα τόσο στη Β' όσο και στην Γ' Λυκείου θα είναι από 8 ως 10 (από 14 σήμερα) με πιθανότερο το 8 κατά πληροφορίες. Άμεσο αποτέλεσμα είναι ότι θα μειωθεί δραστικά και ο χρόνος διάρκειας των Πανελλαδικών Εξετάσεων. Οι εισηγήσεις που υπάρχουν συγκλίνουν στην εξαίρεση των Θρησκευτικών, Εισαγωγής στο Δίκαιο, Ιστορίας των Επιστημών - Τεχνολογίας και Αρχών Φιλοσοφίας τουλάχιστον. Τα Θρησκευτικά, ειδικά, θεωρείται πλέον βέβαιο πως θα εξαιρεθούν. Επίσης, είναι πολύ πιθανό ότι όσα μαθήματα εξαιρεθούν θα μετατραπούν σε «ειδικά», στα οποία θα εξετάζονται όσοι υποψήφιοι προορίζονται σε Σχολές με παρεμφερές γνωστικό αντικείμενο. Δεν είναι γνωστό αν θα γίνουν και συγχωνεύσεις μαθημάτων, ώστε να εξετάζονται π.χ. Φυσική - Χημεία από κοινού. Διευκρινίστηκε, πάντως, ότι όσα μαθήματα «κοπούν» από τις Πανελλαδικές θα διδάσκονται κανονικά και θα εξετάζονται ενδοσχολικά. Δεν διευκρινίστηκε, όμως, αν ο βαθμός σε αυτά θα συνυπολογίζεται ή όχι στη διαμόρφωση του βαθμού του απολυτηρίου και αν ναι, πώς θα διασφαλιστεί η αντικειμενικότητα του βαθμού. Αυτό έχει μεγάλη σημασία, καθώς, ως γνωστόν, η εισαγωγή στα ΑΕΙ - ΤΕΙ γίνεται πλέον με βάση τον βαθμό του απολυτηρίου κατά κύριο λόγο. Επίσης, επανιεραρχούνται και τα διδασκόμενα μαθήματα. Το Τεστ Δεξιοτήτων διευκρινίστηκε απλώς ότι «έχει προβλήματα»¹⁰⁴. Η επιχείρηση αποψίλωσης του συστήματος πρόσβασης επί Υπουργίας Γ. Αρσένη είναι προ των πυλών....

Αν επιχειρηθεί μια ανακεφαλαίωση των εκπαιδευτικών αλλαγών στο σύστημα πρόσβασης την περίοδο της Υπουργείας του Γερ.Αρσένη διαπιστώνεται ότι με ιδεολογικό πλαίσιο τη θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου σύμφωνα με την οποία η οικονομική ανάπτυξη και η κοινωνική δικαιοσύνη εξαρτώνται από τις γνώσεις και τις δεξιότητες του εργατικού δυναμικού που απαιτεί η αγορά εργασίας, τονίζεται ότι « η ελληνική πολιτεία έθεσε ως στόχους να αποτελέσει η Ανώτατη Εκπαίδευση την κινητήρια δύναμη για τον «εκσυγχρονισμό» και την οικονομική ανάπτυξη της χώρας, συμβάλλοντας στη δημιουργία μιας εθνικής βάσης εργαζομένων με υψηλή εξειδίκευση, ικανής να συνεισφέρει στην ενίσχυση των παραγωγικών επενδύσεων και στην ανάπτυξη των ανταγωνιστικών επιχειρήσεων και των καινοτομικών δράσεων στους τομείς των νέων τεχνολογιών που αποτελούν πηγή πλούτου και δύναμης (ΥΠΕΠΘ 1997, σελ. 29). Στην πράξη, όμως, η μεταρρυθμιστική απόπειρα εγκλωβίζεται στη σύνδεση του συστήματος πρόσβασης για την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση με την εξεταστική διαδικασία εντός του Λυκείου επαναφέροντας στο προσκήνιο παλαιότερες, κοινωνικά και πολιτικά απορριφθείσες, θέσεις και προτάσεις. Ως τέτοιες αντιλήψεις μπορούμε να θεωρήσουμε:

1. Την ρητορική περί κατάργησης των εξετάσεων η οποία στην πράξη μεταβλήθηκε σε μετονομασία των δεσμών σε κατευθύνσεις ,σε επέκταση της εξεταστικής διαδικασίας στη Γ' και στη Β' Τάξη του Λυκείου και μάλιστα σε όλα τα διδασκόμενα μαθήματα καθώς και στον υπολογισμό της προφορικής επίδοσης στον τελικό βαθμό πρόσβασης.
2. Την υπονόμηση της διακηρυχθείσας μορφωτικής αυτοτέλειας του Λυκείου για του Εθνικού απολυτηρίου μέσα από τον εγκλωβισμό στα δεκατέσσερα (14) εξεταζόμενα μαθήματα ανά τάξη για την επιτυχή πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση
3. Την ακύρωση των αλλαγών σε αναλυτικά προγράμματα(σύνταξη νέων προγραμμάτων) και σχολικά εγχειρίδια (ένταξη πολλαπλού βιβλίου) με την εμμονή στην εξέταση συγκεκριμένης εξεταστέας ύλης από συγκεκριμένα εγχειρίδια καθώς και την μυθοποίηση του βοηθητικού υλικού για την αξιολόγηση των μαθημάτων αυτών από παράλληλους εκπαιδευτικούς θεσμούς ,όπως το Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας.

¹⁰⁴ ΤΑ ΝΕΑ ,Παρασκευή 25 -8- 2000

4. Την μη επιτυχή εφαρμογή θεσμών όπως η ενισχυτική διδασκαλία που στόχευε στην βελτίωση των αδυναμιών των μαθητών στα εξεταζόμενα μαθήματα εντός σχολείου με αποτέλεσμα την κατάρρευση της επιχειρηματολογίας των εμπνευστών-υποστηρικτών αυτών των εκπαιδευτικών αλλαγών περί «άμβλυνσης της ανάγκης προσφυγής στα φροντιστήρια και τα ιδιαίτερα μαθήματα»(Κασσωτάκης 1997)¹⁰⁵
5. Την αποτυχημένη σύνδεση της αναβάθμισης της Τεχνικής εκπαίδευσης (ίδρυση των ΤΕΕ) με τη στροφή του μαθητικού δυναμικού των Γυμνασίων και των Λυκείων προς την Επαγγελματική εκπαίδευση.
6. Την μετατροπή της πολλαπλώς διακηρυχθείσας ελεύθερης πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση στην παραδοχή «πως με ποσοτικούς όρους διευρύνεται η συμμετοχή και αυξάνονται οι ευκαιρίες πρόσβασης που επιτρέπουν στους περισσότερους υποψήφιους να εισαχθούν στην Ανώτατη Εκπαίδευση, ακόμα και σε αυτούς με χαμηλές επιδόσεις που στο παρελθόν ήταν αποκλεισμένοι και προέρχονται συχνότερα από τα χαμηλότερα κοινωνικά στρώματα. Ωστόσο, η πολιτική αυτή για τη διεύρυνση της συμμετοχής συντελεί στην ενδυνάμωση της εσωτερικής διαφοροποίησης στην Ανώτατη Εκπαίδευση που συντηρεί τις διακρίσεις μεταξύ των πανεπιστημίων και των τεχνολογικών ιδρυμάτων, των τμημάτων/σχολών, των αντικειμένων σπουδών και των τίτλων σπουδών. Το «μαζικό» αυτό σύστημα Ανώτατης Εκπαίδευσης που δημιουργείται αντανακλά και αναπαράγει τις κοινωνικές ανισότητες, ενεργοποιώντας έμμεσες μορφές διάκρισης και επιλογής» (Σιάνου 2005).

Ε΄ ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΠΙΚΕΝΤΡΩΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΔΙΑΛΟΓΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΣΤΟΝ ΑΡΙΘΜΟ ΤΩΝ ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΩΝ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ ΣΤΗ ΘΕΣΜΙΚΗ ΕΠΙΚΥΡΩΣΗ ΤΗΣ(ΠΕΡΙΟΔΟΣ 2000-2013).

Αμέσως μετά τις εκλογές του 2000 και την αλλαγή προσώπων στην πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Παιδείας διαφαίνεται η πολιτική επιλογή για σταδιακή αποδόμηση του εξεταστικού πλαισίου της περιόδου Γ. Αρσένη με κύριο προσανατολισμό τη μείωση του αριθμού των εξεταζόμενων μαθημάτων. Η τάση αυτή αποτυπώνεται κυρίως στο Ν.2909/2001 (ΦΕΚ 90,2-5-2001) αλλά και σε άλλες αποφάσεις του Υπουργείου Παιδείας(μείωση του αριθμού των εξεταζόμενων μαθημάτων σε πανελλαδικό επίπεδο σε εννέα(9), δυνατότητα σε μετεξεταστέους να επαναλάβουν την εξέταση τον Σεπτέμβριο, δυνατότητα στους αποφοίτους προηγούμενων ετών να διατηρήσουν τη δυνατότητα πρόσβασης με συγκεκριμένο ποσοστό κτλ). Η τάση αυτή συνεχίζεται και ολοκληρώνεται μετά τις εκλογές(2004) όταν θεσμοθετούνται οι παρακάτω ρυθμίσεις:

1. « από την έναρξη του σχολικού έτους 2004-2005 καταργείται η εξέταση των μαθητών της Β΄ τάξης των Ημερήσιων Ενιαίων Λυκείων και της Γ΄ Τάξης των Εσπερινών Ενιαίων Λυκείων σε εθνικό επίπεδο και σε κοινά θέματα.
2. Από το σχολικό έτος 2005-2006 τα μαθήματα της Γ΄ Τάξης των Ημερήσιων Ενιαίων Λυκείων και της Δ΄ Τάξης των Εσπερινών Ενιαίων Λυκείων, που εξετάζονται σε εθνικό επίπεδο και σε κοινά θέματα ορίζονται σε έξι (6)».
3. Ο Γενικός Βαθμός Πρόσβασης διαμορφώνεται κατά 100% από το βαθμό πρόσβασης των πανελλαδικώς εξεταζομένων μαθημάτων της Γ΄ Λυκείου ενώ το υπουργείο Παιδείας θεωρεί ότι «με τις αλλαγές αυτές οι μαθητές και οι γονείς απαλλάσσονται από τον ασφυκτικό κλοιό των πανελληνίων εξετάσεων της Β΄ Λυκείου, ενώ το Λύκειο αποκτά τη μορφωτική του αποστολή και δυναμική ως σχολείο γενικής μόρφωσης.»¹⁰⁶

¹⁰⁵ άρθρο στα ΝΕΑ, 1/2/97

¹⁰⁶ Ν.3255/2004(άρθρο 7)

Οι παραπάνω ρυθμίσεις ουσιαστικά αναγορεύουν και επιβάλλουν ως πρώτο ζήτημα στο δημόσιο διάλογο το θέμα του αριθμού των εξεταζόμενων μαθημάτων, διάλογος που θα επαναλαμβάνεται μονότονα για την επόμενη δεκαετία περίπου. Ήδη οι αντιδράσεις του Τύπου, των πολιτικών και συνδικαλιστικών φορέων ενσωματώθηκαν στη λογική αυτή όπως διαφαίνεται από τη στάση τους στις παραπάνω ρυθμίσεις. Ειδικότερα η ΟΛΜΕ με Δελτία Τύπου επιβεβαιώνει ως αναγκαίο κακό την αλλαγή του εξεταστικού πλαισίου της περιόδου Γ. Αρσένη τονίζοντας ότι «χρειάστηκε να γίνουν αλληπάλληλες «εκπρωτικές» τροποποιήσεις επί σειρά ετών, που έκαναν το θεσμικό της πλαίσιο κυριολεκτικά αγνώριστο. Επανήλθε η πρακτική των μετεξεταστέων, μειώθηκε ο αριθμός των εξεταζόμενων μαθημάτων, καταργήθηκε η πρακτική της προσαρμογής του προφορικού βαθμού στο γραπτό σε ό,τι αφορά την προαγωγή και απόλυση των μαθητών, εγκαταλείφθηκε το πολυδιαφημισμένο τεστ δεξιοτήτων κ.λπ.¹⁰⁷ Παράλληλα προβάλλει συνεχώς τη θέση της Ομοσπονδίας «για Ελεύθερη Πρόσβαση στην Ανώτατη εκπαίδευση. Μέχρι, όμως, την καθιέρωση της ελεύθερης πρόσβασης, η επιλογή στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση να γίνεται μετά την αποφοίτηση από το Λύκειο, με πανελλαδικές εξετάσεις σε περιορισμένο αριθμό μαθημάτων με την ευθύνη της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης.»¹⁰⁸

Αντίστοιχη είναι και η κατεύθυνση των δημοσιευμάτων στον ημερήσιο και εβδομαδιαίο Τύπο. Αναλυτικότερα προαναγγέλλεται η μείωση των εξεταζόμενων μαθημάτων αφού «το θέμα για το ποια μαθήματα θα εξετάζονται πανελλαδικώς δεν ξεκαθάρισε οριστικά, καθώς μελετάται ακόμα και οι τελικές αποφάσεις θα ανακοινωθούν ως τις 10 Σεπτεμβρίου. Ωστόσο, όπως τόνισαν οι κ.κ. Ευθυμίου και Πετσάλνικος, τα μαθήματα τόσο στη Β' όσο και στην Γ' Λυκείου θα είναι από 8 ως 10 (από 14 σήμερα) με πιθανότερο το 8 κατά πληροφορίες.»¹⁰⁹ Στο ίδιο μήκος κύματος και οι διακηρύξεις των πολιτικών κομμάτων εξουσίας αφού «επαναλαμβάνονται οι θέσεις της Ν.Δ. για κατάργηση των Πανελλαδικών Εξετάσεων στη Β' Λυκείου και διατήρηση 7 μαθημάτων στη Γ' Λυκείου, ενώ για τα Θρησκευτικά αναφέρεται ότι πρέπει να είναι εξεταζόμενο μάθημα για τις Θεολογικές Σχολές.»¹¹⁰ Ακόμα και τα πολιτικά κόμματα της ελάσσονος αντιπολίτευσης μπορεί να απορρίπτουν το υπαρκτό σύστημα πρόσβασης ως ταξικό αλλά στην ουσία εγκλωβίζονται σ' έναν δημόσιο λόγο κατάφορτο από αναφορές σε εξετάσεις και εξεταζόμενα μαθήματα αναφέροντας συνεχώς ότι πρόκειται για «αλλαγές που διατηρούν την ουσία της μεταρρύθμισης και αποτελούν ελιγμούς της κυβέρνησης, κάτω από την πίεση της αγανάκτησης που πυροδοτεί η μιζέρια της Παιδείας, προωθεί το υπουργείο Παιδείας, που χτες έδωσε στη δημοσιότητα την πρόταση για μείωση των πανελλαδικώς εξεταζόμενων μαθημάτων της Γ' Λυκείου από εννέα σε έξι.»¹¹¹

Από το 2005 έως το 2012 αναδεικνύεται συνεχώς ως μείζον ζήτημα η αλλαγή του συστήματος πρόσβασης στην ανώτατη εκπαίδευση το οποίο προσλαμβάνει διακομματική και εθνική διάσταση μέσω της υιοθέτησης του όρου «εθνικός διάλογος»(ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ 1-1-2005). Ως κύριος φορέας οργάνωσης και διεξαγωγής του διαλόγου επιλέγεται το Εθνικό Συμβούλιο Παιδείας.¹¹² Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η μελέτη των πρακτικών του ΕΣΥΠ-ΣΠΔΕ(βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ) την επόμενη επταετία καθώς και η αντίστοιχη συγκέντρωση των προτάσεων από το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο κυρίως στο πεδίο της

¹⁰⁷ ΟΛΜΕ, Δελτίο Τύπου,25-7-2003.

¹⁰⁸ ΟΛΜΕ, Δελτίο Τύπου29-8-2008

¹⁰⁹ Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ 25-7-2000

¹¹⁰ Ανακοίνωση Γραμματείας Πολιτικού Σχεδιασμού της Νέας Δημοκρατίας,24-9-2002

¹¹¹ Θέσεις του ΚΚΕ, Ριζοσπάστης 24-9-2004.

¹¹² ΕΣΥΠ,Πανεγυρική Συνεδρίαση 21-1-2005

κατάθεσης και συζήτησης προτάσεων για το σύστημα πρόσβασης από όλους τους πολιτικούς, συνδικαλιστικούς και κοινωνικούς φορείς.¹¹³

Στις προτάσεις αρχικά των θεσμικών φορέων της Πολιτείας είναι ευδιάκριτη η επιλογή να επικεντρωθεί ο δημόσιος διάλογος σε ζητήματα μαθημάτων και κατευθύνσεων. Αναλυτικότερα το Παιδαγωγικό Ινστιτούτο προτείνει με έμφαση τη «Δημιουργία τριών γνωστικών κατευθύνσεων: Ανθρωπιστικών Σπουδών, Οικονομικών και Κοινωνικών Σπουδών, Θετικών και Τεχνολογικών Σπουδών. Εξέταση πανελλαδικώς σε έξι μαθήματα (τέσσερα μαθήματα κατεύθυνσης και δύο μαθήματα γενικής παιδείας). Αναδιαμόρφωση των Προγραμμάτων σπουδών του Λυκείου και του εκπαιδευτικού υλικού, λαμβάνοντας υπόψη και τα ευρωπαϊκά εκπαιδευτικά συστήματα. Διδασκαλία στην Α' και Β' τάξη μόνο μαθημάτων Γενικής Παιδείας. Αύξηση των εβδομαδιαίων διδακτικών ωρών στην Α' και Β' τάξη σε 35, από τις οποίες 31 ώρες για τα υποχρεωτικά μαθήματα Γενικής Παιδείας και 4 ώρες για δύο μαθήματα Επιλογής. Στη Γ' τάξη οι ώρες διδασκαλίας να ανέρχονται σε 31, από τις οποίες 11 ώρες για έξι μαθήματα Γενικής Παιδείας, 18 ώρες για 4 υποχρεωτικά μαθήματα Κατεύθυνσης και 2 ώρες για ένα μάθημα Επιλογής. Επιλογή των θεμάτων των ενδοσχολικά εξεταζόμενων μαθημάτων από τράπεζα θεμάτων. Προσαρμογή, και στις τρεις τάξεις, του προφορικού βαθμού στον γραπτό με μέγιστη απόκλιση 3 μονάδες. Ίση βαρύτητα όλων των μαθημάτων της Α' και Β' τάξης στη διαμόρφωση της βαθμολογίας.¹¹⁴

Η κατεύθυνση αυτή προσδίδει στο δημόσιο διάλογο έναν προσανατολισμό ανάλωσης σε επιμέρους προτάσεις επί μαθημάτων και κατευθύνσεων. Σε πρώτη φάση η σύνοδος των Πρυτάνεων των ελληνικών ΑΕΙ ακολουθεί τον προσανατολισμό αυτό προτείνοντας μεταξύ άλλων «Διατήρηση του ισχύοντος συστήματος εξετάσεων. Εξέταση σε 4-6 μαθήματα, ανάλογα με το επιστημονικό πεδίο, μετά την αποφοίτηση από το Λύκειο. Επιλογή Τμημάτων από ένα μόνο επιστημονικό πεδίο. Επαναπροσδιορισμός των επιστημονικών πεδίων από Πανεπιστήμια. Αποδέσμευση εξεταστέας ύλης από ύλη Γ' Λυκείου. Διεύρυνση ύλης με βασικές γνώσεις από το σύνολο της ύλης του Λυκείου και Καθορισμός εξεταστέας ύλης κάθε πεδίου με συνεργασία Π.Ι. και Πανεπιστημίων».¹¹⁵

Ανάλογου προσανατολισμού είναι και οι προτάσεις του συνδικαλιστικού φορέα των εκπαιδευτικών της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης στις οποίες διαφαίνεται η τάση για «Πανελλαδικές εξετάσεις σε περιορισμένο αριθμό μαθημάτων με ευθύνη της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης για μεταβατικό χρονικό διάστημα μέχρι την επίτευξη του στόχου της ελεύθερης πρόσβασης όλων των μαθητών στην τριτοβάθμια εκπαίδευση με βάση το απολυτήριο που θα αποκτάται με ενδοσχολικές εξετάσεις.»¹¹⁶ Στο ίδιο πνεύμα κινούνται και οι προτάσεις των επιστημονικών ενώσεων με χαρακτηριστικότερη αυτή της Ένωσης Ελλήνων Φυσικών η οποία ουσιαστικά συμβαδίζει με τον προσανατολισμό του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου αφού μεταξύ άλλων προτείνει «Μαθήματα γενικής παιδείας μόνο σε Α' και Β' Λυκείου. Κατάργηση κατευθύνσεων στην Β' Λυκείου. Χωρισμός σε τομείς σπουδών στην Γ' τάξη που μπορεί ενδεικτικά να είναι: Ανθρωπιστικές επιστήμες (Νομική, Φιλοσοφία, Κοινωνιολογία, Ψυχολογία), Επιστήμες Υγείας- Φύσης (Ιατρική, Βιολογία, Φυσική, Χημεία, Γεωλογία, Γεωπονία, Δασολογία), Επιστήμες Δ/νσης και Οικονομίας (Οικονομία, Διοίκηση Επιχειρήσεων, Μαθηματικές), Τεχνολογικές σπουδές (Πολυτεχνικές Σχολές, Πληροφορική,

¹¹³ Π.Ι.Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΔΟΣΗΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ ΚΑΙ Ο ΤΡΟΠΟΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ, Αθήνα, Απρίλιος 2009

¹¹⁴ ΠΙ, Έκθεση προς το ΥΠΕΠΘ, Απρίλιος 2005

¹¹⁵ Ανακοίνωση Συνόδου των Πρυτάνεων των Ελληνικών Πανεπιστημίων, Καρπενήσι, 7 Μαρτίου 2009

¹¹⁶ ΟΛΜΕ, Αποφάσεις 13ου Συνεδρίου

Μαθηματικά) και οι εξετάσεις της Γ΄ Λυκείου θα γίνονται σε Περιφερειακό επίπεδο από τράπεζα θεμάτων»¹¹⁷

Τέλος τα πολιτικά κόμματα εξουσίας τότε στοιχίζονται στη λογική αυτή καταθέτοντας προτάσεις που αναγορεύουν τον αριθμό των μαθημάτων σε κυρίαρχο ζήτημα της δημόσιας συζήτησης. Ειδικότερα η Νέα Δημοκρατία συντάσσεται έμμεσα με τις προτάσεις του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου αφού απαιτεί «Λειτουργία τριών Κατευθύνσεων στη Γ΄ τάξη Γενικού Λυκείου: Θεωρητικών Σπουδών, Φυσικών και Τεχνολογικών Σπουδών, Οικονομικών και Κοινωνικών Σπουδών. Πρόγραμμα σπουδών Γενικής Παιδείας στην Α΄ και Β΄ τάξη και εξέταση ενδοσχολικά των μαθημάτων με θέματα από τράπεζα θεμάτων. Εξέταση σε εθνικό επίπεδο στη Γ΄ τάξη 6 μαθημάτων με θέματα που επιλέγονται από Κεντρική Επιτροπή Εξετάσεων από τράπεζα θεμάτων. Παρακολούθηση από τους μαθητές της Γ΄ τάξης πέραν των έξι (6) πανελληνίως εξεταζόμενων μαθημάτων και τεσσάρων (4) άλλων, το ένα κατ' επιλογήν, που εξετάζονται ενδοσχολικά.»¹¹⁸ Παράλληλα το ΠΑΣΟΚ συμμετέχοντας στο Εθνικό Διάλογο τονίζει ,μεταξύ άλλων, την ανάγκη «για Εθνικό Απολυτήριο μετά από γενικές και αντικειμενικές εξετάσεις σε επιλεγμένο αριθμό μαθημάτων, σε κεντρικό επίπεδο, για θέματα από τράπεζα θεμάτων και ορισμό μαθημάτων και συντελεστών βαρύτητας από τα ΑΕΙ/ΤΕΙ.»¹¹⁹ Ακόμα και κόμματα που δεν συμμετέχουν στον «εθνικό διάλογο» υποβάλλουν προτάσεις περιορισμένες συνήθως στο ίδιο πλαίσιο, δηλαδή «Θεσμοθέτηση μορφής μεταλυκειακών εξετάσεων σε 2-3 μαθήματα σχετικά με την επιστήμη επιλογής του υποψηφίου. Απεριόριστη δυνατότητα επιλογών σχολών. Κατοχύρωση βαθμολογίας. Ευθύνη εξετάσεων στο ΥΠΕΠΘ, όχι στα ΑΕΙ/ΤΕΙ.»¹²⁰

Η ανακύκλωση των παραπάνω προτάσεων οδήγησε ουσιαστικά στην διαμόρφωση ενός πλαισίου δημόσιου διαλόγου για την πρόσβαση ο οποίος σπάνια υπερβαίνει τις θεματικές αυτές ώστε να ασχοληθεί με όλο το βάθος και το πλάτος του εκπαιδευτικού προβλήματος. Η πενταετία 2008-12 θα αποτελέσει την πιο μακρά περίοδο «διαλόγου» για το θέμα του Λυκείου και της πρόσβασης στην ανώτατη εκπαίδευση. Ενώ τα ερευνητικά δεδομένα και οι επιστημονικές μελέτες για τα ζητήματα αυτά είναι πολλές και πολύ ουσιαστικές, οι πολιτικές ηγεσίες του Υπουργείου Παιδείας επιλέγουν να χρησιμοποιήσουν («αξιοποιώντας» τον τρόπο συγκρότησής του) το Συμβούλιο Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμιας (Σ.Π.ΔΕ.) του Εθνικού Συμβουλίου Παιδείας (Ε.ΣΥ.Π.), όχι ως επιστημονικό φορέα σύνθεσης μιας συγκροτημένης πρότασης για τη συνολική αναβάθμιση του Λυκείου αλλά ως μηχανισμό νομιμοποίησης ειλημμένων αποφάσεων.

Πιο συγκεκριμένα, κατά τη διάρκεια της θητείας του Α. Σπηλιωτόπουλου «επιτυγχάνεται» μια τεχνητή πολιτική συναίνεση για τα θέματα του Λυκείου και της πρόσβασης στα Α.Ε.Ι. (με τη συμβολή του ΠΑ.ΣΟ.Κ. διά της εκπροσώπου του Α. Διαμαντοπούλου και του ΛΑΟ.Σ. διά του εκπροσώπου του Α. Γεωργιάδη) η οποία, χωρίς εξήγηση, δεν μετουσιώνεται σε νομοθετική πρόταση για την εφαρμογή της. Το Σ.Π.ΔΕ. υποβάλλει τις προτάσεις του στη νέα πολιτική ηγεσία που ανέλαβε μετά τις βουλευτικές εκλογές. Οι προτάσεις αυτές στο α΄ μέρος αναφέρονται πολύ γενικά σε χαρακτηριστικά των αναλυτικών προγραμμάτων, του διδακτικού υλικού, της επιμόρφωσης κτλ., τα οποία επαναλαμβάνουν παιδαγωγικές κοινοτοπίες και αυτονόητα με τα οποία ο καθένας θα μπορούσε να συμφωνήσει. Στο β΄ μέρος των προτάσεων για το σύστημα πρόσβασης επαναβεβαιώνονται γνωστές θέσεις: ανάγκη αποδέσμευσης του Λυκείου από τις εισαγωγικές εξετάσεις για τα πανεπιστήμια, δραστικός περιορισμός της διδασκόμενης και εξεταζόμενης ύλης στο Λύκειο, περιορισμός του αριθμού των

¹¹⁷ Ένωση Ελλήνων Φυσικών-Θέσεις στο <http://www.eef.gr/thenevs/view/223,προσπελάστηκε> 10-4-2014.

¹¹⁸ Νέα Δημοκρατία-Προτάσεις, από τα Πρακτικά του ΕΣΥΠ, 2009

¹¹⁹ ΠΑΣΟΚ-Προτάσεις για την Παιδεία, 2009

¹²⁰ ΚΚΕ-Προτάσεις, Ριζοσπάστης, 1-2-2009

εξεταζόμενων μαθημάτων για την εισαγωγή στα Α.Ε.Ι. κ.ά. χωρίς να υπάρχει συγκροτημένη και αναλυτική πρόταση για το ζήτημα αυτό. Σε αυτές τις προτάσεις εμφανίζεται για πρώτη φορά η θέση για «ειδικό κρατικό εξεταστικό φορέα (“Εθνικό Κέντρο Αξιολόγησης”), που θα συγκροτήσει Τράπεζα Θεμάτων, συνεχώς τροφοδοτούμενη και ανανεούμενη». Την πρόταση αυτή (αποτελεί ιδέα του τότε προέδρου του Σ.Π.ΔΕ. Γ. Μπαμπινιώτη) κανένας εκπαιδευτικός φορέας δεν την είχε υποβάλει, ενώ το ΠΑ.ΣΟ.Κ. στη γραπτή τοποθέτησή του δηλώνει την αντίθεσή του εμμένοντας στη θέση ότι «οι εξετάσεις διεξάγονται κεντρικά και με διαδικασίες αντίστοιχες των σημερινών ώστε να διασφαλίζεται το αδιάβλητο».(Πρακτικά ΣΠΔΕ,βλ.ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ)

Η επόμενη υπουργός (Α. Διαμαντοπούλου) θα αποστασιοποιηθεί από τις προτάσεις αυτές και από το Σ.Π.ΔΕ. και θα συγκροτήσει ειδική ομάδα εργασίας στο Υπουργείο Παιδείας η οποία παράλληλα με τη λειτουργία ομάδων για τα αναλυτικά προγράμματα θα διαμορφώσει μια εντελώς διαφορετική πρόταση επηρεασμένη μεταξύ άλλων και από το πρόγραμμα του International Baccalaureate (IB)(ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ 7-11-2010).Η πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Παιδείας παρουσιάζοντας τις προτάσεις τονίζει ότι « Το πρώτο πεδίο που πρέπει να μας απασχολήσει είναι αυτό της ελληνικής γλώσσας. Ο νέος και η νέα που τελειώνουν το Λύκειο πρέπει να μιλούν, να γράφουν και να σκέπτονται σωστά ελληνικά. Και να το κάνουν αξιοποιώντας τον πλούτο της ελληνικής γλώσσας. Σε αυτή την κατεύθυνση μπορεί να βοηθήσει η ποσοτική (σε επίπεδο διδακτικών ωρών) αλλά και ποιοτική (αλλαγή προγράμματος σπουδών) αναβάθμιση του μαθήματος της νεοελληνικής γλώσσας και λογοτεχνίας, ώστε ο μαθητής να κατακτά σε βάθος τη μητρική του γλώσσα και να τη χρησιμοποιεί σε διαφορετικά επικοινωνιακά πλαίσια. Δεύτερο πεδίο είναι να δώσουμε την ελευθερία επιλογής γνωστικών αντικειμένων από ομάδες μαθημάτων. Αυτό σημαίνει λιγότερα υποχρεωτικά και περισσότερα επιλεγόμενα μαθήματα, κυρίως στην Β και Γ Λυκείου. Η επιλογή έχει ως στόχο την εμβάθυνση στο γνωστικό αντικείμενο και ασφαλώς θα συναρτάται και με την πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. Τρίτο πεδίο είναι αυτό των ξένων γλωσσών. Αυξάνονται οι ώρες διδασκαλίας για τις ξένες γλώσσες (υποχρεωτικά αγγλικά και δυνατότητα επιλογής μιας δεύτερης γλώσσας), ώστε όλοι μαθητές να έχουν τη δυνατότητα να αποκτούν γλωσσική επάρκεια στο σχολείο.» Άννα Διαμαντοπούλου,2010.¹²¹

Η διαφορετική αυτή πρόταση υπονομεύτηκε «εκ των έσω» από το Υπουργείο Παιδείας μέσω της διαρροής στον Τύπο και της πρόκλησης ποικίλων αντιδράσεων από εκπαιδευτικές συντεχνίες, τα μαθήματα ή ο ρόλος των οποίων περιορίζονταν αισθητά. Η τότε υπουργός παρά τη δημόσια δέσμευσή της σε σύντομο χρονικό διάστημα «εξαφανίζει» τις προτάσεις αυτές και παρουσιάζει, μετά από σιωπή μηνών, νέες προτάσεις που ουσιαστικά παραπέμπουν στις παλιότερες προτάσεις του Σ.Π.ΔΕ. (με την προσθήκη της αναλυτικής πρότασης για το Τεχνολογικό Λύκειο) επαναφέροντας τις διακηρύξεις για πολιτική συναίνεση. Ανακοινώνεται δηλαδή για πολλοστή φορά «μείωση του αριθμού των μαθημάτων, αύξηση των ωρών διδασκαλίας του κάθε μαθήματος, τέλος στη μονόωρη διδασκαλία αλλά και καθιέρωση της επιστημονικής εργασίας (σαν πτυχιακή), που θα παίζει ρόλο στην βαθμολογία του απολυτηρίου περιλαμβάνουν οι εξαγγελίες της υπουργού Παιδείας κυρίας Άννας Διαμαντοπούλου για το Νέο Λύκειο. Συγκεκριμένα: Στην Α΄ Λυκείου δεν θα υπάρχουν πλέον επιστημονικά πεδία και κατευθύνσεις. Όλοι οι μαθητές θα παρακολουθούν μαθήματα γενικής Παιδείας υποχρεωτικά για όλους. Τα μαθήματα από 16 μειώνονται σε 8 ενώ προστίθεται και η ερευνητική εργασία. Στην Β΄ Λυκείου οι μαθητές θα έχουν δύο βασικές κατευθύνσεις σπουδών: τη Θετική και τη Θεωρητική. Τα μαθήματα από 17 μειώνονται σε 12 και αυξάνονται οι ώρες διδασκαλίας τους. Στην Γ΄ Λυκείου εισάγεται μια τρίτη επιστημονική κατεύθυνση. Τα μαθήματα από 16 γίνονται 10.»(ΤΟ ΒΗΜΑ 30-3-2011).Η Υπουργός εισάγει

¹²¹ Σημεία ομιλίας της Υπουργού Παιδείας, στην παρουσίαση του βιβλίου της ΠΟΣΔΕΠ «Η Αναβάθμιση του Λυκείου και τα Συστήματα Πρόσβασης στην Ανώτατη Εκπαίδευση. Οι Αναγκαίες Αλλαγές» Τετάρτη, 23 Ιουνίου 2010.

τις προτάσεις αυτές (2011) για συζήτηση στο Σ.Π.Δ.Ε. (με νέα σύνθεση), οι οποίες δέχονται αυστηρή κριτική από τους εκπαιδευτικούς φορείς(ΔΟΕ,ΟΛΜΕ,ΟΙΕΛΕ,ΠΟΣΔΕΠ βλ.Πρακτικά ΣΠΔΕ,ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ), εκτός από τις βασικές πλευρές για το Τεχνολογικό Λύκειο. Τους επόμενους μήνες η υπουργός δεν αναλαμβάνει καμία νομοθετική πρωτοβουλία, παρότι έχει έτοιμο το σχετικό νομοσχέδιο, για το ζήτημα του Λυκείου και της πρόσβασης, το αφήνει στα χέρια του επόμενου υπουργού Παιδείας της κυβέρνησης Λ. Παπαδήμου.

Νέος Υπουργός Παιδείας είναι ο Γ. Μπαμπινιώτης, πρώην πρόεδρος του Σ.Π.Δ.Ε., ο οποίος με τη μακροχρόνια αρθρογραφία του ως πανεπιστημιακός έχει επικρίνει τόσο το σύστημα «των δεσμών» όσο και τη «μεταρρύθμιση Αρσένη». Ως υπουργός θα συνεχίσει τη λογική της «πολιτικής συναίνεσης» συνδέοντας περισσότερο το υπό διαμόρφωση νομοσχέδιο με τις παλιότερες προτάσεις του Σ.Π.Δ.Ε (2009) στο οποίο προηδρεύε ο ίδιος και είχε κομβικό ρόλο στη διαμόρφωση των τελικών προτάσεων τις οποίες παρουσίασε ως προϊόν συναίνεσης.

Μετά από ένα χρόνο παλινωδιών και καθυστερήσεων επί Υπουργίας Κ. Αρβανιτόπουλου επανέρχονται στο προσκήνιο οι προτάσεις του ΕΣΥΠ/ΣΠΔΕ (2009)με τους συνεργάτες του Γ. Μπαμπινιώτη να έχουν πρωταγωνιστικό ρόλο στην προώθηση της πρότασης¹²² ενώ η κοινοβουλευτική ομάδα του ΠΑΣΟΚ καταθέτει ακόμα και Πρόταση Νόμου(19-12-2012 βλ. ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ) η οποία επικεντρώνεται εμφανώς στο ζήτημα του αριθμού των μαθημάτων και τις εξέτασης των μαθητών.

Η πολιτική επιλογή της Κυβέρνησης ήταν να μην κατατεθεί τότε οποιαδήποτε νομοθετική ρύθμιση για το ζήτημα της πρόσβασης και να παραπέμπει την κατάθεση του νομοσχεδίου στο αόριστο μέλλον. Επί έναν και πλέον χρόνο(2012-13) η πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Παιδείας (Κ. Αρβανιτόπουλος) ανακοίνωνε σε τακτά διαστήματα ότι κατατίθεται το σχετικό νομοσχέδιο, χωρίς να τηρούνται. οι χρονικές προθεσμίες. Ξαφνικά εμφανίζεται στις αρχές Αυγούστου 2013 ένα Σχέδιο Νόμου που αποτελεί μια απόπειρα «τεχνητής συγκόλλησης» ετερόκλητων προτάσεων και δεν είναι αποτέλεσμα ενός επιστημονικά τεκμηριωμένου σχεδιασμού για τη συνολική αναβάθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος. Ο χρόνος που δόθηκε για δημόσια διαβούλευση¹²³ ήταν ελάχιστος προκαλώντας την αντίδραση των συνδικαλιστικών οργανώσεων των εκπαιδευτικών. (περίπου δέκα μέρες, 10 έως 21 Αυγούστου!),¹²⁴ οι αλλαγές στο σχετικό νομοσχέδιο ελάχιστες και όδευσε ολοταχώς προς ψήφιση με τη διαδικασία του κατεπείγοντος με τον τίτλο «Αναδιάρθρωση της Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης και λοιπές διατάξεις».¹²⁵

Ιδιαίτερης σημασίας και από τις ελάχιστες στη δημόσια συζήτηση που τάχθηκαν υπέρ του Νομοσχεδίου ήταν η παρέμβαση του Γ. Μπαμπινιώτη.¹²⁶ Σ' αυτήν τη διθυραμβική ανάλυση τονίζει ότι «επιτέλους αξιώθηκε η Ελληνική Πολιτεία διά τού Υπουργείου Παιδείας να βαδίσει τον δύσκολο αλλά σωστό δρόμο. Τόλμησε να κάνει βήματα μπροστά. Αξίζουν συγχαρητήρια στον Υπουργό Παιδείας που - μέσα σε πολύ αντίξοες πραγματικά συνθήκες - προχωρεί στην εφαρμογή μιας ουσιαστικής και ουσιώδους μεταρρύθμισης».Και συνδέει την

¹²² Εννοούμε τον κ. Σωτήρη Γκλαβά διευθυντή του Γραφείου του Υπουργού Γ. Μπαμπινιώτη, εκπρόσωπο της Νέας Δημοκρατίας στο ΕΣΥΠ/ΣΠΔΕ ο οποίος ανέλαβε πρόεδρος του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής επί Υπουργίας Κ. Αρβανιτόπουλου.

¹²³ Χαρακτηριστικό του προσανατολισμού του δημόσιου διαλόγου είναι ορισμένα ποσοτικά δεδομένα της διαβούλευσης: για το θέμα του Λυκείου και της πρόσβασης έγιναν 1836 σχόλια από τα οποία τα 1258 επικεντρώνονταν στα μαθήματα του Λυκείου και των Πανελληνίων εξετάσεων(ποσοστό 68,52%)

¹²⁴ ΟΛΜΕ,ΟΙΕΛΕ Δελτίο Τύπου 6/8/2013

¹²⁵ ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 4186,ΦΕΚ 193,17-9-2013

¹²⁶ ΒΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ, 25-8-2013 με χαρακτηριστικό τίτλο: «**Βήματα μπροστά για το Λύκειο και τις εξετάσεις**»

πρόταση αυτή με τις προτάσεις στις οποίες πρωταγωνίστησε επισημαίνοντας ότι πρόκειται περί «Μιας μεταρρύθμισης που πατάει σε γερά θεμέλια, αφού στηρίζεται, κατά βάση, στο Πόρισμα τής Επιτροπής του Εθνικού Διαλόγου για την Παιδεία, η οποία θεσπίστηκε, δούλεψε και κατέληξε σε εκτενή πρόταση με πρωτοβουλία του υπουργού Παιδείας Αρη Σηλιωτόπουλου (κυβέρνηση Κ. Καραμανλή) και συνεχίστηκε αργότερα φθάνοντας σε πρόταση εφαρμογής από την υπουργό Παιδείας Άννα Διαμαντοπούλου (κυβέρνηση Γ. Παπανδρέου).» Στη συνέχεια δίνει έμφαση στον προσωπικό του ρόλο αναφέροντας ότι «ο γράφων είχε την τιμή να οργανώσει, να συντονίσει και να διευθύνει τις εργασίες τής Επιτροπής, που είχε ευρεία σύνθεση και ενεργό συμμετοχή των μελών, ως Πρόεδρος του Εθνικού Συμβουλίου για την Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση, εν συνεχεία δε εκλήθη από την κ. Διαμαντοπούλου και συνεργάστηκε με στελέχη της για την εφαρμογή τής πρότασης. Δεν είχα όμως την ευκαιρία και να προχωρήσω (από τη θέση του υπουργού Παιδείας στην κυβέρνηση Λ. Παπαδήμου) στην έναρξη εφαρμογής του Νέου Λυκείου και του νέου τρόπου Εισαγωγής στα ΑΕΙ, μολονότι αυτός ήταν ο μοναδικός λόγος για να συμμετάσχω με προγραμματισμένη βραχύβια θητεία στην τότε κυβέρνηση. Από το κείμενο διαφαίνεται ποια πρόταση του ΣΠΔΕ προκρίθηκε ως «μετριοπαθής»¹²⁷ η επιλογή της οποίας αποδίδεται στη σημερινή συγκυρία και όχι σε ιδεολογικούς ή άλλους λόγους». Τέλος το κείμενο αποτελεί χαρακτηριστικό δείγμα επανάληψης των κοινών τόπων για το ζήτημα της πρόσβασης με χαρακτηριστικότερη την αναφορά στην εξεταστέα ύλη και τον αριθμό των μαθημάτων αφού επαναλαμβάνεται η θέση ότι «στον Εθνικό Διάλογο επιμείναμε στον περιορισμό τής διδασκόμενης ύλης και του αριθμού των μαθημάτων στο Λύκειο και, κατ' επέκταση, σε περιορισμό των μαθημάτων των Εισαγωγικών Εξετάσεων (χωρίς να μας δοθεί ο χρόνος να μπούμε σε συζήτηση ποια πρέπει να είναι τα μαθήματα αυτά). Το σκεπτικό ήταν να δοθεί η δυνατότητα για εμβάθυνση, για πιο δημιουργική προσέγγιση στη γνώση και για απομάκρυνση από την πρακτική τής παθητικής απομνημόνευσης»¹²⁸

Από τη μελέτη του σχεδίου αυτού εξάγονται ορισμένες ενδιαφέρουσες διαπιστώσεις. Η πρώτη και βασική διαπίστωση είναι ότι με τον νέο νόμο για το Λύκειο και το σύστημα πρόσβασης στην ανώτατη εκπαίδευση επιχειρείται μια σταδιακή επιστροφή στην τοποθέτηση «φίλτρων» στην πορεία προς την ολοκλήρωση των σπουδών στο Λύκειο. Το πρώτο «φίλτρο» είναι η μεταφορά των εξεταστικών διαδικασιών σε όλες τις τάξεις του Λυκείου μέσω της έξωθεν (κατά 50% αρχικά αλλά με προοπτική, σίγουρα, αυξητική) παρέμβασης ενός Εθνικού Οργανισμού Εξετάσεων. Μάλιστα αυτός αναμένεται να λειτουργήσει ως μηχανισμός «αυστηροποίησης» του Λυκείου αφού στελεγχώνεται αποκλειστικά με πρόσωπα που διορίζονται από την πολιτική ηγεσία χωρίς διαφάνεια και με εντελώς ασαφή και απροσδιόριστα κριτήρια.

Το δεύτερο «φίλτρο» συνδέεται με την επαναφορά ουσιαστικά της βάσης του 10 σε όλο το Λύκειο καθώς και του φαινομένου των μετεξεταστέων καθώς ορίζεται στον νόμο ότι «Απαραίτητη προϋπόθεση για την προαγωγή του μαθητή αποτελεί: α) η επίτευξη γενικού βαθμού ίσου ή ανώτερου του δέκα (10) και β) Μ.Ο. προφορικής και γραπτής βαθμολογίας κατά διακριτό γνωστικό αντικείμενο των μαθημάτων: Ελληνικής γλώσσας (εννοούνται ουσιαστικά τρία μαθήματα: Αρχαία Ελληνικά, Νεοελληνική Γλώσσα και Νεοελληνική Λογοτεχνία), Μαθηματικών τουλάχιστον δέκα (10) και τουλάχιστον οκτώ (08) σε καθένα από τα υπόλοιπα μαθήματα. Όταν μαθητής δεν πληροί τις προϋποθέσεις α' και β' του

¹²⁷ «Μια «μετριοπαθής πρόταση» που συνδύαζε κατά το δυνατόν τα πλεονεκτήματα τής γενικής παιδείας, μείωνε τις κατευθύνσεις αλλά διατηρούσε μια αύξουσα εξειδίκευση των ενδιαφερόντων στις δύο τελευταίες τάξεις του Λυκείου, λειτουργώντας και ως τρόπος προετοιμασίας για την εισαγωγή στα ΑΕΙ. Διαπιστώνω ότι προκρίθηκε (με αναγκαίες αλλαγές και συμπληρώσεις) η δεύτερη πρόταση, η πιο μετριοπαθής, που προφανώς έχει λιγότερες απαιτήσεις και ταιριάζει περισσότερο στους περιορισμούς τής παρούσης δυσμενούς συγκυρίας» Γ.Μπαμπινιώτης.

¹²⁸ ¹²⁸ ΒΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ, 25-8-2013

προηγούμενου εδαφίου επαναλαμβάνει τη φοίτηση, ενώ όταν δεν πληροί την προϋπόθεση β' του προηγούμενου εδαφίου, κατά διακριτό ή διακριτά γνωστικά αντικείμενα μαθημάτων ή στα υπόλοιπα μαθήματα, παραπέμπεται σε επανεξέταση σε αυτό ή σε αυτά και προάγεται ή επαναλαμβάνει τη φοίτηση κατά τα οριζόμενα ως άνω». Κανείς δεν θα είχε αντίρρηση να ισχύσουν οι παραπάνω προϋποθέσεις αν μεταβαλλόταν ή υπολογιζόταν και το εκπαιδευτικό ή και το κοινωνικό πλαίσιο το οποίο δημιουργεί τους μαθητές με χαμηλές επιδόσεις. Κάτι τέτοιο ούτε καν υπάρχει ως νύξη στον νέο νόμο, οπότε είναι εμφανής η πρώτη στόχευση: άμεση και μεγάλη μείωση του αριθμού των μαθητών που προάγονται και αποφοιτούν από το Λύκειο. Η παραπάνω στόχευση σχετίζεται άμεσα με τη συγκεκριμένη πολιτική και οικονομική συγκυρία αφού επιφέρει μια σειρά από «αξιοποιήσιμα» αποτελέσματα:

1. η μείωση του μαθητικού δυναμικού του Λυκείου σε συνδυασμό με την πρώτη αύξηση (αναμένεται και δεύτερη) του ωραρίου διδασκαλίας αλλά και τη μείωση μαθημάτων (όπως οι ξένες γλώσσες και η τέχνη) οδηγεί σε δραστική μείωση των οργανικών θέσεων των εκπαιδευτικών, γεγονός που τους εξωθεί αναπόφευκτα εκτός σχολείου. Άρα επιτυγχάνεται ο στόχος που έχει θέσει η Task Force για τη δραστική μείωση του εκπαιδευτικού προσωπικού, ενώ η πρόσληψη νέου και με αυξημένα προσόντα επιστημονικού δυναμικού-αποφοίτων των πανεπιστημίων θα είναι αδύνατη για πολλά χρόνια.
2. η μείωση του μαθητικού δυναμικού στο Λύκειο θα συμβάλει στην επιδιωκόμενη μείωση των υποψηφίων για τα Α.Ε.Ι., γεγονός το οποίο θα προκαλέσει de facto τη συρρίκνωση σχολών και τμημάτων κυρίως των περιφερειακών πανεπιστημίων ελλείψει επιτυχόντων.
3. η αύξηση του αριθμού των μαθητών που δεν θα ολοκληρώνει το Λύκειο δημιουργεί μια «νέα αγορά» για τα ποικίλα επιχειρηματικά συμφέροντα (ιδιωτικά Ι.Ε.Κ., Κολέγια κτλ.) τα οποία με τις ευλογίες τις πολιτικής ηγεσίας έχουν «νεκραναστηθεί» και διαφημίζουν ήδη από φέτος τηνπραμάτεια τους!

Η δεύτερη σημαντική διαπίστωση είναι ότι αποδεικνύεται με σαφή τρόπο η επαναφορά ως προς τον αριθμό αλλά και ως προς το περιεχόμενο των τεσσάρων μαθημάτων που ήταν κύριο χαρακτηριστικό του συστήματος «των Δεσμών»(1982).Το γεγονός αυτό ουσιαστικά επικυρώνει θεσμικά το μακροχρόνιο διάλογο για τον αριθμό των εξεταζόμενων μαθημάτων καθιερώνοντας «Για την εισαγωγή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση τα πανελλαδικώς τέσσερα εξεταζόμενα μαθήματα ανά Ομάδα Μαθημάτων Προσανατολισμού και Επιστημονικό Πεδίο Εξειδίκευσης είναι τα εξής

- α) Ε.Π.Ε. – Ανθρωπιστικές Σπουδές, Νομικές:Ι. Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία.ΙΙ. Αρχαία Ελληνική Γλώσσα και Γραμματεία.ΙΙΙ. Ιστορία και ΙV. Λατινικά.
- β) Ε.Π.Ε. – Θετικές και Τεχνολογικές Επιστήμες:Ι. Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία.ΙΙ. Μαθηματικά.ΙΙΙ. Φυσική και ΙV. Χημεία.
- γ) Ε.Π.Ε. – Επιστήμες Υγείας:Ι. Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία.ΙΙ. Φυσική.ΙΙΙ. Χημεία καιΙV. Βιολογία.
- δ) Ε.Π.Ε. – Επιστήμες Οικονομίας, Κοινωνικές και Πολιτικές Επιστήμες:Ι. Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία. ΙΙ. Μαθηματικά και Στοιχεία Στατιστικής.ΙΙΙ. Αρχές Οικονομικής Επιστήμης και ΙV. Στοιχεία Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

- ε) Ε.Π.Ε. – Παιδαγωγικών Επιστημών:Ι. Νεοελληνική Γλώσσα και Λογοτεχνία.ΙΙ. Μαθηματικά και Στοιχεία Στατιστικής.ΙΙΙ. Ιστορία και ΙV. Αρχές Φυσικών Επιστημών.»¹²⁹

Η τρίτη και εξίσου σημαντική διάσταση του νέου νόμου είναι η έμφαση στην τεχνική εκπαίδευση, η οποία είναι εμφανής ακόμα και στα άρθρα που αναφέρονται σε αυτή. Γίνεται αναλυτική αναφορά σε Τεχνολογικό Λύκειο και σε Σχολές Επαγγελματικής Κατάρτισης καθώς και σε Ι.Ε.Κ. Οι αλλαγές που προτείνονται συνδέονται με μια εμφανή επανάληψη της ρητορικής (μόνιμα επαναλαμβανόμενη από τη μεταρρύθμιση του 1976 έως τη μεταρρύθμιση Αρσένη) για τη σημασία της τεχνικής εκπαίδευσης στην εξέλιξη της κοινωνίας και της οικονομίας! Αυτή η ρητορική κρύβει έντεχνα την απόπειρα ένα μεγάλο μέρος των μαθητών να στραφεί στην τεχνική εκπαίδευση χωρίς να μεταβάλλονται οι όροι, τα μέσα και οι συνθήκες παροχής της. Το μόνο που μεταβάλλεται είναι η επιδίωξη βίαιης σύνδεσης της τεχνικής εκπαίδευσης με την αγορά μέσω της Μαθητείας, η οποία όμως, μεταφέρεται εκτός σχολείου, υπόκειται στον έλεγχο του εκπαιδευτικά προβληματικού Ο.Α.Ε.Δ., άρα κινδυνεύει να μετατραπεί σε μηχανισμό διοχέτευσης «εργαζομένων» μηδαμινού κόστους σε επιχειρήσεις οι οποίες θα αποφεύγουν πλέον τις ουσιαστικές προσλήψεις.

Εύλογα τίθεται το ερώτημα γιατί μετά από τόσα χρόνια δημόσιου διαλόγου ουσιαστικά επιλέγεται η επιστροφή σ' ένα παρωχημένο και εν πολλοίς απόλυτα αποτυχημένο σύστημα πρόσβασης στις Ανώτατη Εκπαίδευση. Μια απόπειρα ερμηνείας της επιλογής οφείλει αρχικά να διαπιστώσει την έλλειψη ενός επιστημονικά τεκμηριωμένου σχεδιασμού για τη συνολική αναβάθμιση του εκπαιδευτικού συστήματος και ιδιαίτερα της βαθμίδας του Λυκείου. Παράλληλες ερμηνείες μπορούν να συνδέσουν το ζήτημα με τη συνήθη προχειρότητα της κρατικής γραφειοκρατίας, την έλλειψη επαρκών κονδυλίων στην εποχή της κρίσης, τη συχνή εναλλαγή προσώπων στην ηγεσία του αρμόδιου υπουργείου και κυρίως ένα κατ' όνομα μόνον ενδιαφέρον του πολιτικού συστήματος για ριζική αλλαγή του συστήματος πρόσβασης. Το τελευταίο στοιχείο αποδίδεται συνήθως στο φόβο του πολιτικού κόστους από την αλλαγή του συστήματος πρόσβασης στην Ανώτατη εκπαίδευση, επιχείρημα το οποίο σήμερα στην εποχή των ραγδαίων ανατροπών σε οικονομικό, εργασιακό και ασφαλιστικό επίπεδο φαντάζει επιφανειακό. Ίσως η εμμονή των πολιτικών ηγεσιών διαχρονικά στην υποστήριξη και διαίωνιση του ίδιου συστήματος πρόσβασης να συνδέεται με την επιτυχή και αποτελεσματική λειτουργία του ως μηχανισμού ιδεολογικής και ψυχολογικής χειραγώγησης και ελέγχου.

ΣΤ' ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Από την περιδιάβαση αυτή στην προδικτατορική και κυρίως στη μεταπολιτευτική περίοδο στην οποία διερευνήθηκαν τα χαρακτηριστικά τη δημόσιου λόγου σχετικά με το ζήτημα της πρόσβασης στην Ανώτατη εκπαίδευση εξάγονται ορισμένα σαφή συμπεράσματα:

α. Το ζήτημα της πρόσβασης αντιμετωπίζεται από τους πολιτικούς φορείς (κυβερνήσεις, κόμματα εξουσίας) στο δημόσιο λόγο τους ως όχημα αποφυγής της δημόσιας συζήτησης για τα ουσιαστικά ζητήματα της εκπαιδευτικής πολιτικής γι' αυτό το διαχειρίζονται ανάλογα με τις συγκυριακές πολιτικές ή εκλογικές σκοπιμότητες.

β. Η παραπάνω πολιτική διαχείριση του ζητήματος, ιδιαίτερα μετά την δεκαεπενταετή(1982-1997) διατήρηση του συστήματος των «δεσμών», οδηγεί συνειδητά στην πολιτική επιλογή ο δημόσιος διάλογος γύρω από ζήτημα της πρόσβασης στην Ανώτατη εκπαίδευση να

¹²⁹ ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 4186,ΦΕΚ 193,17-9-2013

ενορχηστρώνεται με τέτοιο τρόπο ώστε να περιστρέφεται και κατά την τελευταία δεκαετία(2003-2013) να καθλώνεται γύρω από τον αριθμό των εξεταζόμενων μαθημάτων ενώ άλλες σημαντικές πτυχές της εκπαιδευτικής και εξεταστικής διαδικασίας αντιμετωπίζονται με επιδερμικό και συνθηματικό τρόπο.

γ. Στην ενορχηστρωμένη αυτή μορφή δημόσιου διαλόγου εμπλέκονται με άμεσο τρόπο τα μέσα μαζικής ενημέρωσης και ιδιαίτερα ο ημερήσιος ,έντυπος και ηλεκτρονικός, τύπος επικεντρώνοντας τη δημόσια συζήτηση είτε στα αποτελέσματα των εξετάσεων είτε στην ανάγκη αλλαγών κυρίως σε τεχνικά και όχι ουσιαστικά στοιχεία του συστήματος πρόσβασης.

δ. Στο πλαίσιο αυτού του τεχνηέντως διαμορφωμένου πλαισίου συζήτησης για το ζήτημα της πρόσβασης παγιδούνται οι υπόλοιποι πολιτικοί και συνδικαλιστικοί φορείς(υπόλοιπα πολιτικά κόμματα και συνδικαλιστικές ενώσεις των εκπαιδευτικών) οι οποίοι παρότι διακηρύσσουν ότι θέτουν σε προτεραιότητα ουσιαστικές αλλαγές στη δομή και το περιεχόμενο της εκπαίδευσης, στην πράξη ο δημόσιος λόγος τους παραμένει εγκλωβισμένος σε τεχνικά ζητήματα του συστήματος πρόσβασης όπως ο αριθμός των εξεταζόμενων μαθημάτων.

Ζ΄ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Α΄ ΘΕΣΜΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

1. Νόμος 4379/1964
2. Αναγκαστικοί νόμοι 129/1967 , 40/1967, 59/1967,
3. Νομοθετικά Διατάγματα 652/1970, 793/1970
4. Νόμος 309/1976
5. Προεδρικό Διάταγμα 169/1976
6. Νόμος 1035/1980
7. Νόμος 1268/1982
8. Προεδρικό Διάταγμα 235/1982
9. Νόμος 1304/1982
10. Νόμος 1351/1983
11. Νόμος 1404/1983
12. Νόμος 1566/1985
13. Προεδρικό Διάταγμα 390/1990
14. Νόμος 2909/1991
15. Προεδρικό Διάταγμα 409/1994
16. Νόμος 2327/1995
17. Νόμος 2525/1997
18. Νόμος 2640/1998
19. Νόμος 2986/2002
20. Νόμος 3255/2004
21. Νόμος 3374/2005
22. Νόμος 3376/2005

23. Νόμος 3391/2005
24. Νόμος 3475/2006
25. Νόμος 3549/2007
26. Νόμος 4186/2013

ΒΉΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

1. ΕΘΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ:ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΣΥΛΛΟΓΕΣ ΕΦΗΜΕΡΙΔΩΝ :
<http://efimeris.nlg.gr/ns/main.html>
2. ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ(1993-2012):
<http://www.hellenicparliament.gr/Nomothetiko-Ergo/Anazitisi-Nomothetikou-Ergou>

Β2. ΗΜΕΡΗΣΙΟΣ ΤΥΠΟΣ

- 1.Εφημερίδα Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, Ηλεκτρονικό αρχείο 1996-2012 στο:
<http://www.kathimerini.gr/editions>
2. Εφημερίδα ,ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ, Ηλεκτρονικό αρχείο 2000-2009 στο:
<http://www.enet.gr/?i=news.el.archive>

Γ΄ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΑ ΕΝΤΥΠΑ- ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

1. ΟΛΜΕ, Εκπαιδευτικό Δελτίο
2. ΔΟΕ ,Διδασκαλικό ΒΗΜΑ
3. ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΑ ΕΝΩΣΗ ΦΙΛΟΛΟΓΩΝ ,περιοδικό Φιλολογική.
4. ΕΤΑΙΡΕΙΑ ΕΛΛΗΝΩΝ ΦΙΛΟΛΟΓΩΝ, Περιοδικό Πλάτων
4. ΦΙΛΟΛΟΓΟΣ, Περιοδικό συλλόγου Αποφοίτων ΑΠΘ
5. ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ, περιοδικό επιστημονικής ένωσης ΝΕΑ ΠΑΙΔΕΙΑ.

Δ΄ ΒΙΒΛΙΑ –ΑΡΘΡΑ

Ανδρέου, Α.. (2002) Η "ύλη" των εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων και αλλαγών στην Α΄βάθμια και Β΄βάθμια εκπαίδευση 1975-1998. Θέματα Ιστορίας της εκπαίδευσης ,Τεύχος 1, Χειμώνας 2002-2003 ,Ατραπός ,Αθήνα

Αρσένης, Γ. (2007), Η εκπαιδευτική μεταρρύθμιση της περιόδου 1996 – 2000, στο Μεταπολίτευση και εκπαιδευτική Πολιτική, Χαραλάμπους, Δ. (επιμ.), Αθήνα,

Ελληνικά Γράμματα.

Βρυχέα, Α. -Γαβρόγλου, Κ. (1982). Απόπειρες μεταρρύθμισης της Ανώτατης Εκπαίδευσης 1911-1981. Θεσσαλονίκη: Σύγχρονα Θέματα

Γεωργιάδης, Ν. Μ. (2002) Τα αποτελέσματα των (πανελλαδικών) εξετάσεων του Λυκείου, το 1999 και 2000. Επισκόπηση των σχετικών ερευνών, Σύγχρονη Εκπαίδευση, 126, 28-47.

Γεωργιάδης Ν. Μ.(2005) Οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα (1959-1997) και η θεωρία του ανθρώπινου κεφαλαίου, Σύγχρονη Εκπαίδευση, 141, 2005.

Γκλαβάζ Σωτήριος (2010): Η αναμόρφωση του εκπαιδευτικού συστήματος προϋπόθεση της αλλαγής του τρόπου πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση στον τόμο «Αναβάθμιση του Λυκείου και Συστήματα Πρόσβασης στην Ανώτατη Εκπαίδευση» ΠΟΣΔΕΠ-Πλέθρον,Αθήνα

Γκότοβος Ε. Αθανάσιος. (2010): Τα χαρακτηριστικά του Λυκείου και το σύστημα πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση: Μια αποτίμηση της σημερινής πραγματικότητας στον τόμο «Αναβάθμιση του Λυκείου και Συστήματα Πρόσβασης στην Ανώτατη Εκπαίδευση» ΠΟΣΔΕΠ-Πλέθρον, Αθήνα

Δημαράς, Α. (1990) Η μεταρρύθμιση που δεν έγινε, τομ. Β'. (Αθήνα, Ερμής).

Δημαράς, Α. (1997) Μία πρόταση που έγινε: το Εθνικό Απολυτήριο. (Αθήνα: Ερμής).

Δημαράς, Αλέξης, (Επόπτης), Βερεβή, Άλκηστις, (Επιμελητής Έκδοσης) (2003) Εισαγωγικές εξετάσεις για την τριτοβάθμια εκπαίδευση : κριτική προσέγγιση των θεμάτων (1961-2001) Αθήνα Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας.

Δημαράς, Α. (2004) Σχολική Εκπαίδευση: οι νέες μεταρρυθμίσεις, στο Ιστορία του Νέου Ελληνισμού (1770-2000), τ.7ος, σσ. 167-180, Αθήνα 2004, εκδ. Ελληνικά Γράμματα

Δημαράς, Α. (2012), «Ιστορία της Ελληνικής εκπαίδευσης : το ανακοπτόμενο άλμα» Αθήνα, Μεταίχμιο.

Δημητρόπουλος, Ευστάθιος Γ., (1994), Οι εξετάσεις για εισαγωγή στο πανεπιστήμιο : προκλήσεις, αμφισβητήσεις, αδιέξοδα, Αθήνα : Ελληνικά Γράμματα

Εισηγητική έκθεση επί του σχεδίου Ν.Δ. «Περί οργανώσεως της ανωτάτης παιδείας και επιστημονικής ερεύνης και συστάσεως νέων ιδρυμάτων ανωτάτης παιδείας», στο Παπανούτσος, Ε. (1965). Αγώνες και αγωνία για την παιδεία. Αθήνα: Ίκαρος, 367-370

Θάνος, Θ. (2007). Συμβολή σε μια κοινωνιολογία των κοινωνικών ανισοτήτων στην εκπαίδευση στην Ελλάδα: Μελέτη των ευκαιριών πρόσβασης των κοινωνικο-επαγγελματικών ομάδων στην ανώτατη εκπαίδευση κατά τη μεταπολεμική περίοδο [διδακτορική διατριβή]. Ρέθυμνο: Τμ. Φιλοσοφικών & Κοινωνικών Σπουδών Πανεπιστημίου Κρήτης.

Καζαμιάς Α. και Κασσωτάκης Μ. (επ.) (1986), Οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα. Προσπάθειες, αδιέξοδα, προοπτικές, Ρέθυμνο, Πανεπιστήμιο Κρήτης – Φιλοσοφική Σχολή – Τομέας Παιδαγωγικών Σπουδών.

Καζαμιάς, Α. (1986) Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις 1957-1977. Μύθοι και πραγματικότητες, στο: Α. Καζαμιάς και Μ. Κασσωτάκης (επ.), Οι εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα. Προσπάθειες, αδιέξοδα, προοπτικές, 9-19. (Ρέθυμνο, Πανεπιστήμιο Κρήτης – Φιλοσοφική Σχολή – Τομέας Παιδαγωγικών Σπουδών).

Καζαμιάς, Α. (1995) Η κατάρα του Σίσυφου: Η βασανιστική πορεία της ελληνικής εκπαιδευτικής μεταρρύθμισης, στο: Α.Μ. Καζαμιάς και Μ. Κασσωτάκης (επ.), Ελληνική εκπαίδευση: Προοπτικές ανασυγκρότησης και εκσυγχρονισμού, 40-72. (Αθήνα, Σείριος).

Κασσωτάκης, Μ. (1992) Η πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση και η εκπαιδευτική κρίση στην Ελλάδα, στο: Ι.Ε. Πυργιωτάκης και Ι.Ν.Κανάκης (επ.), Παγκόσμια κρίση στην εκπαίδευση, 266-294. (Αθήνα, Γρηγόρης).

Κασσωτάκης Μ., Παπαγγελή-Βουλιουρή Δ. (2002) Η πρόσβαση στην ελληνική τριτοβάθμια εκπαίδευση. (Αθήνα, Γρηγόρης).

Κασσωτάκης Μιχάλης (2010): Οι μέχρι σήμερα προσπάθειες αναμόρφωσης του Λυκείου και του συστήματος πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση: Επισήμανση αδυναμιών και λανθασμένων προσεγγίσεων στον τόμο «Αναβάθμιση του Λυκείου και Συστήματα Πρόσβασης στην Ανώτατη Εκπαίδευση» ΠΟΣΔΕΠ-Πλέθρον, Αθήνα

Κάτσικας, Χ., Καββαδίας, Γ. (1998). Κρίση του Σχολείου και Εκπαιδευτική Πολιτική. Κριτική των Εκπαιδευτικών Αλλαγών (1990-1997). Αθήνα: Gutenberg.

- Κάτσικας, Χ. , Καββαδίας, Γ. (2000). Η Ανισότητα στην Ελληνική Εκπαίδευση. Η Εξέλιξη των Ευκαιριών Πρόσβασης στην Ελληνική Εκπαίδευση (1960-2000). Αθήνα: Gutenberg.
- Κέντρο Εκπαιδευτικής Έρευνας (2002) Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα. Πρώτη και δεύτερη βαθμίδα. Δομές και ποσοτικά δεδομένα. (Αθήνα, ΚΕΕ).
- Κλωνάρη, Α. Κωστόπουλος, Μπουρίτσας, Γ. (1991) , Τα συστήματα εξετάσεων εισαγωγής στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση από το 1964 μέχρι σήμερα, συγκριτική παρουσίαση , συμπεράσματα, Δ΄ Κοινό Συνέδριο Ένωσης Ελλήνων Φυσικών και Ένωσης Κυπρίων Φυσικών. Λαμία
- Κοντογιαννοπούλου - Πολυδωρίδη Γίτσα (1985), Η αξιολόγηση των εξετάσεων για την επιλογή στην τριτοβάθμια εκπαίδευση, Υπουργείο Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων , Κέντρο Εκπαιδευτικών Μελετών και Επιμορφώσεως – Αθήνα
- Κοντογιαννοπούλου - Πολυδωρίδη , Γίτσα (1996), Κοινωνιολογική ανάλυση της επίδοσης και της αξιολόγησης : οι εισαγωγικές εξετάσεις Αθήνα : Gutenberg,
- Κοντογιαννοπούλου-Πολυδωρίδη, Γ. (2000) Κοινωνιολογική ανάλυση της ελληνικής εκπαίδευσης. Οι εισαγωγικές εξετάσεις, τόμ. Ι. (Αθήνα, Gutenberg).
- Κουμάντος , Γεωργιος (1997), Αναζητώντας ένα σύστημα εισαγωγικών εξετάσεων , Το Σχολείο του Μέλλοντος, τχ.20, σ.22
- Κυπριανός Παντελής - Μαναριώτης Χρήστος (2002), Παιδαγωγικά και Ιδεολογία: Αντιλήψεις και διαμάχες για την πρόσβαση στο σχολείο στην Ελλάδα (1880-2000), Πρακτικά 2ου Συνεδρίου « Η Παιδεία στην Αυγή του 21ου αι.» Πάτρα.
- Κυπριανός, Π. (2004). Συγκριτική ιστορία της ελληνικής εκπαίδευσης. Αθήνα: Βιβλιόραμα.
- Κυρίδης , Αργύρης (1997) Η ανισότητα στην ελληνική εκπαίδευση και η πρόσβαση στο πανεπιστήμιο (1955-1985) / Αργύρης Γ. Κυρίδης, Αθήνα : Gutenberg,
- Μακρής, Χ. (2001). «Οι Γενικές Εξετάσεις για την Εισαγωγή στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση: κριτήρια εγκυρότητας, αξιοπιστίας και αντικειμενικότητας (το νέο Σύστημα)», στο Α΄ Πανελλήνιο Συνέδριο: Σύνδεση Τριτοβάθμιας & Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης. Θεσσαλονίκη
- Μαλαχία Μ., Τσιμπούκα Β. (χ.χ.ε.), Αντιδράσεις στην εκπαιδευτική μεταρρύθμιση του 1964, http://www.media.uoa.gr/lectures/linguistic_archives/inmedia/docs/02_malachia_tsibouka.pdf
- Ματθαίου, Δ. (2005). «Το Λύκειο ως πρόδομος του πανεπιστημίου ή οπισθόδομος της γενικής παιδείας; Ζητήματα εκπαιδευτικής πολιτικής σε παρατεταμένη εκκρεμότητα», στο Πανελλήνιο Συνέδριο: Σύνδεση Δευτεροβάθμιας και Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Εισαγωγικές Εξετάσεις στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Αθήνα , ΥΠΕΠΘ-ΠΙ
- Ματθαίου Δημήτρης (2010), Πολιτικές πρόσβασης στη τριτοβάθμια εκπαίδευση. Μαθήματα και παθήματα από τη διεθνή εμπειρία , στον τόμο «Αναβάθμιση του Λυκείου και Συστήματα Πρόσβασης στην Ανώτατη Εκπαίδευση» ΠΟΣΔΕΠ-Πλέθρον, Αθήνα.
- Μαυρογιώργος Γ. (1993), , Αξιολόγηση στην Εκπαίδευση,, Ιωάννινα.
- Μαυρογιώργος, Γ. (1992) Οι εξετάσεις ως μηχανισμός «παρακυβέρνησης» της εκπαίδευσης, στο: Α. Γκότοβος, Γ. Μαυρογιώργος, Π. Παπακωνσταντίνου, Κριτική παιδαγωγική και εκπαιδευτική πράξη, 189-196. (Αθήνα, Gutenberg).
- Mertens D. (2009), Έρευνα και αξιολόγηση στην εκπαίδευση και την ψυχολογία, Μεταίχμιο, Αθήνα.

- Μπαμπινιώτης Γιώργος (2010), Ο εθνικός διάλογος για την Παιδεία , στον τόμο «Αναβάθμιση του Λυκείου και Συστήματα Πρόσβασης στην Ανώτατη Εκπαίδευση» ΠΟΣΔΕΠ-Πλέθρον, Αθήνα
- Μπουζάκης, Σ. (1995) Εκπαιδευτικές μεταρρυθμίσεις στην Ελλάδα. Πρωτοβάθμια και Δευτεροβάθμια Γενική και Τεχνικοεπαγγελματική Εκπαίδευση τόμ. Α΄ και Β΄. (Αθήνα, Gutenberg).
- Μπουζάκης, Σ. (1995) Σχέση Μέσης Εκπαίδευσης – ΑΕΙ. Μια σχέση «δεσμών», στο: Α.Μ. Καζαμιάς και Μ. Κασσωτάκης (επιμ.), Ελληνική εκπαίδευση: Προοπτικές ανασυγκρότησης και εκσυγχρονισμού, 242-262. (Αθήνα, Σείριος).
- Μπουζάκης, Σ., Μπερδούση, Ε.(2001), Εκπαιδευτική πολιτική και συγκριτική επιχειρηματολογία στο παράδειγμα των εκπαιδευτικών μεταρρυθμίσεων της γενικής και τεχνικο-επαγγελματικής εκπαίδευσης στην Ελλάδα κατά τη διάρκεια του 20ου αιώνα: μεταρρυθμιστικά επεισόδια 1913/1929/1959/1964/1976-77/1985 κ 1997-98, Αθήνα,, Gutenberg.
- Μυλωνάς, Θ. (1990) Κοινωνία και σχολείο, συνάντηση στις εξετάσεις, Σύγχρονη Εκπαίδευση, 55, 61-70.
- Νέα Δημοκρατία, (2003) Το κυβερνητικό μας πρόγραμμα για την Παιδεία. Το πλήρες κείμενο.
- Νούτσος, Χ. (1988) Προγράμματα μέσης εκπαίδευσης και κοινωνικός έλεγχος (1931-1973). (Αθήνα, Θεμέλιο).
- OCDE (1997), Reviews of national policies for education: Greece, Paris: OCDE.
- OCDE (2003), L'ecole de demain. Re+seau d'innovation, Paris: OCDE.
- Ο.Ι.Ε.Λ.Ε., «Προτάσεις για τη βελτίωση της Παιδείας» Ο Ιδιωτικός Εκπαιδευτικός,φ. 151, Δεκ. 1981 – Γεν. 1982
- ΟΛΜΕ, Α΄ Εκπαιδευτικό Συνέδριο, Αθήνα, Μάιος 1981
- ΟΛΜΕ, (1995) Η αναγκαιότητα του Ενιαίου Λυκείου και το σύστημα εισαγωγής στην τριτοβάθμια εκπαίδευση. (Αθήνα, ΟΛΜΕ).
- Παπαδάκης, Ν. (2002), Χαρισματική Ιδεολογία και Διαδικασίες Μετάβασης από τη Δευτεροβάθμια στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, στο Επίκαιρα Θέματα Εκπαίδευσης, Αθήνα, Εκδόσεις Gutenberg
- Παπαδάκης, Ν. (2004), Η παλίμψηστη εξουσία: κράτος, Πανεπιστήμιο και εκπαιδευτική πολιτική στην Ελλάδα, Αθήνα, Εκδόσεις Gutenberg
- Παπάζογλου Βασίλης Ι. (2010): Σκέψεις για την αναβάθμιση του Λυκείου και του συστήματος πρόσβασης στην τριτοβάθμια εκπαίδευση , στον τόμο «Αναβάθμιση του Λυκείου και Συστήματα Πρόσβασης στην Ανώτατη Εκπαίδευση» ΠΟΣΔΕΠ-Πλέθρον, Αθήνα
- Παπακωνσταντίνου, Γ. (2003), Προσφορά και ζήτηση τριτοβάθμιας εκπαίδευσης, Αθήνα, Μεταίχμιο.
- Παπακωνσταντίνου, Π. (1991) Αξιολόγηση και ιδεολογία, Εκπαιδευτική Κοινότητα, 13, 37-38.
- Παπανούτσος, Ε. (1965). Αγώνες και αγωνία για την παιδεία. Αθήνα: Ίκαρος.
- Παπαχρίστος, Κ. (1967). Απολυτήριο, Ακαδημαϊκόν στο Μεγάλη Παιδαγωγική Εγκυκλοπαίδεια, τόμ. Α΄, Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα-Herder

ΠΑΣΟΚ, (1981) Διακήρυξη κυβερνητικής πολιτικής.

Πρακτικά Α΄ Πανελλήνιο Συνέδριο (2001) ,Σύνδεση Τριτοβάθμιας & Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης, 30 Μαρτίου-1 Απριλίου 2001 Α.Π.Θ.Θεσσαλονίκη, Φιλοσοφική Σχολή-Σχολή Θετικών Επιστημών- Α&Β Διευθύνσεις Δευτεροβάθμιας Εκπαίδευσης Θεσσαλονίκης, Θεσσαλονίκη: Ζήτη.

Παιδαγωγική Εταιρεία Ελλάδος,Πρακτικά ΙΒ΄ Διεθνούς Παιδαγωγικού Συνεδρίου ,Πρόσβαση στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, , Αθήνα 14-16 Δεκεμβρίου 2007, επιμέλεια Δ. Χατζηδήμου, Ε. Ταρατόρη, Χ. Βιτσιλάκη & Κ. Χατζηδήμου, εκδ. Ατραπός, Αθήνα 2008

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο,2005,Έκθεση προς το ΥΠΕΠΘ, Αθήνα.

Παιδαγωγικό Ινστιτούτο,2009,Η ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΔΟΣΗΣ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΤΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ ΚΑΙ Ο ΤΡΟΠΟΣ ΠΡΟΣΒΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΤΡΙΤΟΒΑΘΜΙΑ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ, Αθήνα ΠΟΣΔΕΠ(2009), « Οι αλλαγές στο Λύκειο και στο σύστημα πρόσβασης», Αθήνα ,Πλέθρον.

Προβατά, Α. (2002). Ιδεολογικά ρεύματα, πολιτικά κόμματα και εκπαιδευτική μεταρρύθμιση (1950-1965): ο «λόγος» για την τεχνική-επαγγελματική εκπαίδευση και ανάπτυξη. Αθήνα: Gutenberg.

Πυργιωτάκης, Ι. (2001). Εκπαίδευση και κοινωνία στην Ελλάδα, Οι διαλεκτικές σχέσεις και οι αδιάλλακτες συγκρούσεις. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Πυργιωτάκης, Γ. & Ξεσφιγκούλη, Δ. (2007) Η Πρόσβαση στην τριτοβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα μέσα στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Στο: Χατζηδήμου, Δ. κ.α., ΙΒ΄ Διεθνές Συνέδριο: Πρόσβαση στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση, Παιδαγωγική Εταιρεία Ελλάδος, Πρακτικά., Αθήνα, 2007

Σιάνου-Κύργιου, Ε. (2006). Εκπαίδευση και κοινωνικές ανισότητες: η μετάβαση από τη Δευτεροβάθμια στην Ανώτατη Εκπαίδευση (1997-2004). Αθήνα: Μεταίχμιο.

Σιπητάνου, Α. (1992). Μηχανισμοί επιλογής στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα (1834-1985). Α.Π.Θ, Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής.

Στασινοπούλου, Α. (1986). «Οι Γενικές εξετάσεις και οι επιπτώσεις τους στο εκπαιδευτικό έργο», ΠΕΦ Σεμινάριο 7 «Εκπαιδευτικά προβλήματα». Αθήνα:Γρηγόρης, 63-70.

Σύνοδος Πρυτάνεων(2009) Ανακοίνωση Συνόδου των Πρυτάνεων των Ελληνικών Πανεπιστημίων,Καρπενήσι.

Ταλιαδούρος, Σ.(2007), Οι προσανατολισμοί της επίσημης εκπαιδευτικής πολιτικής, στο Μεταπολίτευση και εκπαιδευτική Πολιτική, Χαραλάμπους, Δ. (επιμ.), Αθήνα,Ελληνικά Γράμματα

Τερζής, Ν. (1993). Εκπαιδευτική Πολιτική και Εκπαιδευτική Μεταρρύθμιση.Πρόγραμμα και πραγματικότητα-πράγματα και πρόσωπα. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδης.

Τερζής, Ν. (1993). ,Από το Λύκειο στο Πανεπιστήμιο: εκπαιδευτικές-παιδαγωγικές παράμετροι και εκπαιδευτική πολιτική για την Τριτοβάθμια Εκπαίδευση στην Ελλάδα, στο π. Χρονικά, 3, 48-53

Τσουκαλάς Κ., 1977, Εξάρτηση και αναπαραγωγή: Ο κοινωνικός ρόλος των εκπαιδευτικών μηχανισμών στην Ελλάδα, 1830-1922, Αθήνα, Θεμέλιο.

ΥΠΕΠΘ, (1997) Μετά το Γυμνάσιο, τι; Ενιαίο Λύκειο, Τεχνικά Επαγγελματικά Εκπαιδευτήρια, Ανοικτή πρόσβαση στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. (Ενημερωτικό φυλλάδιο).

ΥΠΕΠΘ, (1997) Εκπαίδευση 2000. Για μια Παιδεία Ανοικτών Οριζώντων. (Ενημερωτικό φυλλάδιο).

ΥΠΕΠΘ – ΠΙ (2005) Σύνδεση Δευτεροβάθμιας και Τριτοβάθμιας Εκπαίδευσης. Εισαγωγικές εξετάσεις στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση. Πρακτικά Πανελληνίου Συνεδρίου του ΠΙ σε συνεργασία με το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας. (Αθήνα, ΠΙ).

Χαραλάμπους, Δ. (1990). Εκπαιδευτική πολιτική και εκπαιδευτική μεταρρύθμιση στη μεταπολεμική Ελλάδα, 1950-1974. Α.Π.Θ., τμήμα Φιλοσοφίας-Παιδαγωγικής.

Χαραλάμπους, Δ (επιμ.) (2007). ,Μεταπολίτευση και εκπαιδευτική πολιτική :παρελθόν, παρόν, μέλλον,. Πρακτικά Συνεδρίου. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.

Χειμαριού, Ε.(2002)., Η μετάβαση από τη Δευτεροβάθμια στην Τριτοβάθμια Εκπαίδευση: μια συγκριτική μελέτη των συστημάτων επιλογής στην Αγγλία και στην Ελλάδα, Επί διδακτορία διατριβή, Θεσσαλονίκη, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Φιλοσοφική Σχολή, Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής, Τομέας Παιδαγωγικής

Χοντολίδου, Ε. (1987). Η συζήτηση για την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση (1976-1981) : κριτική και θέσεις των πολιτικών κομμάτων και των συνδικαλιστικών οργανώσεων των εκπαιδευτικών. Θεσ/νίκη: Κυριακίδης.